

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIEADRES: ALBERTSTRAAT 25, 2018 ANTWERPEN

HERIJKEN VAN ECONOMISCHE WETGEVING (over reguleren en dereguleren)

I. Vooraf

1. Het regulerings- en daarom het dereguleringsfenomeen zit zo wrikvast in de complexe maatschappelijke verhoudingen van vandaag en is nog zo weinig op zijn maatschappelijke oorzaken en consequenties, laat staan op de remedies ertegen, onderzocht dat deze bijdrage noodzakerwijls niet meer kan zijn dan een denkoefening zonder exhaustief literatuuronderzoek en een probleemstelling met wellicht hier en daar het aanreiken van enige perspectieven op een mogelijke oplossing.

Het fenomeen is nochtans te belangrijk om onmiddellijk te verzanden in politieke discussies waarbij de enen zich in het offensief wanen en de anderen zich in het defensief gedrongen zien. Het doordringt, ja zelfs verlamt het maatschappelijk leven zodanig dat het slechts door een samenwerking tussen alle maatschappelijke krachten kan worden gedomineerd en derhalve het voorwerp moet uitmaken van een wetenschappelijk verantwoorde en op een zo ruim mogelijke consensus berustende analyse. Het komt er dus op aan — en aan die opzet wil dit artikel bijdragen — om een fundamentele discussie over het regulerings- en dereguleringsfenomeen op gang te brengen met de hoop op die manier enige algemeen geldende uitgangspunten te kunnen formuleren die mogelijk van nut zijn in het debat over regulering en deregulering in meer gespecialiseerde gebieden zoals bijv. sociale en financiële (de-)regulering¹.

De hiervoor bedoelde fundamentele discussie is in Nederland al enige tijd aan de gang in de schoot van bij rege-

ringsbesluit ingestelde commissies² waaronder de Commissie vermindering en vereenvoudiging van Overheidsregelen (naar haar voorzitter ook wel de Commissie-Geelhoed genoemd). Hoewel door de zittende regering opgericht zijn die commissies samengesteld uit voornamelijk ambtenaren met een (ook maatschappelijk) verschillende invalshoek. De voornoemde algemene Commissie heeft overigens onmiddellijk de noodzaak ingezien om «wil het project niet bij voorbaat omstreden raken ... de keuze van de algemene selectiecriteria (ter aanduiding van regelingen die voor versoering en vereenvoudiging in aanmerking komen) op een evenwichtige en brede onderbouwing te (doen) berusten»³. Deze commissie heeft eerst een tussenbericht en daarna, begin 1984, een eindbericht uitgebracht⁴ dat via de regering aan het Parlement ter bespreking werd overgezonden. Het doel van de hele operatie bestond erin zowel de achtergronden van de regeldichtheid en de uitgangspunten voor een heroriëntering van de wet- en regelgeving te bestuderen als voorstellen te doen tot vereenvoudiging van hangende wetsontwerpen, en in samenhang daarmee, van bestaande wetten en reglementen. Daargelaten de vraag of een dergelijke groots opgevatte operatie een kans op slagen heeft, is zij er in elk geval in geslaagd voedsel te geven aan een fundamentele, alle maatschappelijke geledingen omvattende discussie waardoor de geesten voor het probleem worden gesensibiliseerd en aan het denken gezet.

² Voor een overzicht zie Slot, «Economische deregulering?», *S.E.W.*, 1984, 670 e.v. Zie ook diens inaugurale rede over *Regelen en ontregelen. Over deregulering en economisch recht*, Kluwer, 1983, 33 p.

³ Aldus op p. 2 van het in de volgende noot genoemde tussenbericht.

⁴ Het *Tussenbericht* (Tweede Kamer, zitting 1982-83, stuk 17931, nr. 3) werd door de minister van Justitie aan de Tweede Kamer aangeboden bij brief van 27 juni 1983, het *Eindbericht* (Tweede Kamer, zitting 1983-84, stuk 17931, nr. 9) bij brief van 7 maart 1984. Voor een bevattelijk overzicht van beide berichten, zie Nicaise, «Deregulering (I)», *Ars Aequi*, 1984, 47-412, en Heida, «Deregulering (II)», *Ars Aequi*, 1985, 410-417.

¹ Onder sociale deregulering verstaat men het bewerkstelligen van meer flexibiliteit in bedrijfs- (o.m. werktijd-)organisatie en in de arbeidswetgeving. Daarover worden heel wat werkdocumenten voorbereid in werkgevers- en werknemersorganisaties. Ook over financiële deregulering is er, vooral in het buitenland i.h.b. de Verenigde Staten, heel wat te doen. Financiële deregulering beoogt een grotere flexibiliteit inzake vaststelling van interestvoeten en commissievergoedingen maar ook inzake de onderscheiden wettelijke statuten voor financiële tussenpersonen (despecialisatie of branchevervaging), nationaal en internationaal.

2. Bij de benadering van het probleem moet men zich van de aanvang af hoeden voor verschillende misvattingen. Een daarvan, die hierboven al ter sprake kwam, is te menen dat het probleem kan worden herleid tot een (partij-)politieke tegenstelling waarbij de rechterzijde of de industrie voor deregulering en de linkerzijde of vakvereniging voor regulering zou zijn. Een dergelijke opvatting leidt tot een verschraling van de probleemstelling en hypothekeert daarenboven de voorgestelde oplossingen. Zoals verder wordt aangestipt is de noodzaak van deregulering zo nauw verweven met de noodzaak van regulering en is bovendien het excessief reguleren zo zeer symptoom van een vervreemding van de mens én van de democratie, dat geen partij of belangengroep zich meester kan en mag maken van deze voor de hele maatschappij zo fundamentele problematiek. Weliswaar kan het probleem van de regeldichtheid vanuit verschillende hoeken worden bekeken: gezien vanuit de hoek van de individuele burgers, vooral de minstbegaafden, krijgt het probleem een Kafkaïaanse dimensie van onmacht en verdrukking door een anonieme overheid (vandaar het verlangen om, met behulp van wegwijspublicaties en wetswinkels, de vervreemding te doorbreken); gezien vanuit de hoek van de ondernemingen, vooral de kleine en middelgrote, rijst de vraag naar grotere flexibiliteit en afbraak van bestaande contraindies. In wezen gaat het over hetzelfde fenomeen⁵.

Een tweede met de eerste samenhangende misvatting bestaat erin te menen dat regulering synoniem is voor de overheid en deregulering voor de privé-sector. Wie dit meent, geeft blijk van grote «samenlevings-»blindheid. Immers, in de eerste plaats is de regulering die uitgaat van privé-organismen bv. grote ondernemingen, even vervreemdend als de overheidsregeling of, concreet uitgedrukt: de bureaucratie die een multinationale onderneming kenmerkt, is veelal even (onder)drukkend als die waaraan de overheid het ontstaan geeft. In de tweede plaats moet eraan herinnerd worden dat veel van de overheidsregulering tot stand is gekomen ingevolge effectieve lobbying van de kant van de privé-sector (industrie en/of vakverenigingen) en dat zij vaak neerkomt op protectionistische wetgeving die op verzoek van de privé-sector werd uitgevaardigd. Treffende illustraties daarvan, in de economische sector, zijn te vinden in de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in verband met de artikelen 30 en 36 EEG inzake vrij goederenverkeer tussen de lid-staten: elke lidstaat kan een mooie palmares voorleggen van nationale reglementeringen die met de mond eerbiedwaardige objectieven zoals volksgezondheid of consumentenbescherming nastreven maar die in feite de bescherming van de lokale industrie én werkgelegenheid tegen laag geprijsde invoer uit andere lid-staten op het oog hebben⁶.

⁵ Getuige daarvan het pleidooi voor «anders reguleren» van de Werkgroep Politieke Economie en Arbeid (Polekar), *Het laboratorium van de crisis*, Kritak, 1985, 167 p. In de Verenigde Staten zette de eerste dereguleringsgolf trouwens in onder impuls van President Carter (zie Slot's inaugurale rede, gecit. in voetnoot 2).

⁶ Voor een algemeen overzicht van de artikelen 30 en 36 EEG en de in dat verband door het Hof van Justitie uitgebrachte arresten, zie VAN GERVEN, *Leerboek Handels- en Economisch Recht*, deel 3, p. 573 e.v. Voor latere rechtspraak, zie de overzichten van AMPHOUX, in *Cahiers de droit européen*, en laatst in 1985, p. 49 e.v., op p. 83 e.v.

Het voorgaande is een pleidooi voor oprechtheid en bescheidenheid: oprechtheid omtrent de eigen opvattingen en oogmerken; bescheidenheid omtrent de haalbaarheid van een authentieke deregulering. Om die redenen verkies ik trouwens, naar Nederlands voorbeeld, de maatschappelijk minder beladen term «regeldichtheid» te gebruiken om het fenomeen van de excessieve (privé- en overheids-) regulering aan te duiden en de term «herijken» van wetgeving of reglementering, liever dan te spreken van deregulering omdat, zoals hierna zal blijken, de oplossing vaak bestaat in een heroriënteren of herijken van bestaande regelen in het licht van aangepaste en gere-evalueerde doeleinden. Voortaan zal ik overigens de term «wetgeving» in een ruime, nl. alle (overheids-) reglementering omvattende betekenis gebruiken.

Bij de behandeling van het onderwerp let ik voornamelijk op de economische reglementering omdat die mij het best bekend is. Daardoor komt de klemtoon uiteraard te liggen op grotere flexibiliteit voor (alle soorten van) ondernemingen⁷. Dit belet niet dat veel van wat hierna wordt gezegd, ook buiten die sector gelding heeft.

II. Achtergronden en oorzaken van de regeldichtheid (in de economische sector)

3. Wil men de juiste dimensie van de besproken problematiek vatten, dan dient men zich goed voor ogen te houden dat achter elk sleutelbegrip van onze economische ordening onvermijdelijk een kern van broodnodige reglementering schuil gaat. Die sleutelbegrippen zijn in mijn ogen: onderneming, mededinging en reglementering.

In een marktgeleide economie staat het begrip *onderneming* (ongeacht of dit een privé-onderneming dan wel een overheidsbedrijf is) centraal: een markteconomie heeft immers als uitgangspunt dat de beslissingen omtrent wat, wanneer, waar, in welke vorm en in welke hoeveelheden goederen en diensten worden geproduceerd en gedistribueerd, op een gedecentraliseerde manier en wel in de ondernemingen, worden genomen. Men moet er zich voor wachten, zo werd al onderstreept, de onderneming als een «regulerings-vrije» instelling te beschouwen. Wel integendeel, de bedrijfsleiding ligt aan de oorsprong van heel wat particuliere regelgeving die intern binnen het bedrijf toepassing vindt. Dit verschijnsel neemt overigens aanzienlijke afmetingen aan in grote, vaak multinationale ondernemingen, zodanig dat steeds meer stemmen opgaan om binnen de grote onderneming autonoom functionerende «intra-prijses» op te richten ten einde de bureaucratische, creativiteitsverlammende neigingen van de centrale bedrijfsleiding tegen te gaan. Diezelfde ondernemingsconcentratie binnen grote multinationale ondernemingen doet trouwens meteen een gerechtvaardigde vraag ontstaan naar overheidsreglementering (concernrecht) ter bescherming van schuldeisers, minderheidsaandeelhouders en werknemers van de onderscheiden binnen de groepsonderneming functionerende dochterondernemingen die om diverse redenen in de vorm van een afzonderlijke rechtspersoon werden opgericht⁸.

⁷ Waarbij aan het begrip «onderneming» overigens een ruime betekenis mag worden gegeven (met inbegrip bv. van vrije beroepen en ondernemingen uit de *non-profit* sector).

Even centraal in onze economische ordening als het begrip onderneming zijn de begrippen *markt* en *mededinging*⁹. De ondernemingen verkopen hun produkten in vrije onderlinge mededinging op de markt waar vraag en aanbod de prijs en andere verkoopsvoorwaarden optimaal bepalen. Een werkzame vrije mededinging is voor het zelfregulerend karakter van het marktmechanisme van wezenlijk belang. Welnu, wat stelt men vast? De mededinging wordt van de kant van ondernemingen die zich tegen de slagvaardigheid van efficiëntere ondernemingen willen indekken, onder druk gezet door middel van kartelafspraken, dit zijn privaatrechtelijke marktreguleringen. Dit heeft tot gevolg dat in bepaalde sectoren (voor zover die niet al totaal gereglementeerd zijn) de mededinging zozeer wordt uitgeschakeld althans ernstig vervalst, dat vanwege ondernemingen of derden die door de kartelafpraak worden benadeeld — en trouwens ook uit naam van de prevalerende economische doctrine — een beroep wordt gedaan op de (nationale of supranationale) overheid tot het uitvaardigen van het (zo vaak met de lippen maar veel minder met het hart beleden) mededingingsmechanisme.

Een derde sleutelbegrip in een markteconomie die zich een sociale markteconomie noemt, is regelrechte *overheidsreglementering*. Hiertoe behoren de talrijke uitingen van punctueel sturende economische wetgeving (zoals vestigings-, investerings-, prijzenwetgeving, wisselreglementering) en vooral, naarmate het punctueel besturen van de economie als moeilijk wordt ervaren, de vaak buiten de formele wetgeving gehouden¹⁰ instrumenten van macro-economische en sociale politiek (zoals loon- en inkomenspolitiek, industriebeleid, begrotingsbeleid, monetaire politiek). Daartoe behoren evenzeer de ontelbare¹¹ reglementeringen ter bescherming van spaarders, deponenten, beleggers, concurrenten, consumenten en werknemers, wier rechtmatige belangen door een ongecorrigeerde toepassing van het vrije marktmechanisme in het gedrang zouden

komen. Het gaat hier om veelal zeer gedetailleerde voorschriften die uit hoofde van de volksgezondheid, openbare en arbeidsveiligheid, correcte voorlichting, kwaliteitsbehoud, bescherming van het spaarwezen, etc., zonder zelf tot de eigenlijke economische wetgeving te behoren, de zogenaamde «randvoorwaarden van openbare orde» voor het marktverkeer vastleggen¹². Voor sommige sectoren die met ernstige structurele moeilijkheden van overcapaciteit te kampen hebben, volstaat zelfs dat niet en moet (zoals voor de landbouwsector) een veelomvattende marktreglementering worden opgezet.

Uit het bovenstaande moge de complexiteit van de vraagstelling blijken. Overheidsreglementering vormt, ook in een gedecentraliseerde markteconomie, een niet weg te denken component, geroepen als zij is om ofwel het marktmechanisme zelf te vrijwaren tegen mededingingvervalsende privaatrechtelijke regelingen, ofwel wezenlijke belangen van spaarders en beleggers, concurrenten en consumenten, werknemers en schuldeisers, soms zelfs van producenten, te beschermen tegen onwenselijk bevonden neveneffecten van een *in se* juist geachte ondernemingsgeleide markteconomie.

4. Niet alleen de heersende economische ordening is verantwoordelijk voor heel wat regulering van privaatrechtelijke en publiekrechtelijke aard, deze ordening wordt daarenboven doorkruist door andere organisatie- en denkschema's die de regeldichtheid nog doen aangroeien. Aan enige daarvan moge even herinnerd worden.

Er is in de eerste plaats de eenmaking van Europa in het raam van de Europese Economische Gemeenschap, die gepaard gaat met een belangrijke bevoegdheidsoverdracht naar de supranationale organen en tevens met een streven naar geharmoniseerde wetgeving. Op het eerste gezicht zou men kunnen menen dat dit tot vereenvoudiging van reglementering zou leiden omdat één supranationale wetgeving in de plaats komt van de verschillende nationale wetgevingen. Wij weten inmiddels beter: aangezien de lid-staten de bevoegdheidsoverdracht zoveel mogelijk proberen te beperken, leidt dit meestal, zelfs in de vergemeenschappelijkte sectoren, tot een nog grotere dispariteit omdat nu, in de onderscheiden landen, naast eengemaakte voorschriften ook nog, in de aan de lid-staten voorbehouden domeinen, eigen nationale regelen bestaan. Bovendien draagt de supranationale wetgeving vaak de sporen van een beleidscompromis dat door nationale ambtenaren (en hoogleraren) — vaak met minder inspraak van de directe belanghebbenden dan op nationaal vlak is — in concrete regelen is omgezet,

⁸ Voor een kort rechtsvergelijkend overzicht, zie VAN HECKE, «Multinational enterprise between Hammer and Anvil», *Forum international*, april 1984, nr. 4, 16 p., Kluwer, Deventer.

⁹ Ook hier kan het begrip markt — vgl. noot 7 — zeer ruim worden opgevat: het is de plaats waar vraag en aanbod van alle in geld waardeerbare (materiële of immateriële) goederen en diensten elkaar ontmoeten, ongeacht de al dan niet lucratieve bedoeling. Overigens, ook voor niet in geld — maar bv. in populariteit of invloed — waardeerbare goederen of diensten bestaat er, volgens een bepaalde opvatting, een «markt».

¹⁰ GEELHOED, «Economische crisis en wetgeving: crisis in economische wetgeving?», in Geelhoed en ter Kuile, *Crisis en Economisch recht*, (inaugurele redes), Tjeenk Willink, 1985, wijst erop dat de formele economische wetgeving in Nederland zich thans vooral richt op sectoren van de economie waarin K.M.O's en zelfstandige beroepsbeoefenaren overwegen; wat laatdunkend, aldus Geelhoed (p. 3-4), kan zij als voor het economisch beleid niet zo belangrijke «middenstandswetgeving» worden afgedaan. Grote delen van het wél zeer belangrijke macro-economisch beleid en van het meer gerichte structuurbeleid worden geheel buiten de formele wet omgevoerd; in dat verband kan dus zelfs nog van een tekort aan wetgeving worden gesproken (p. 2). Deze interessante vaststelling gaat ook op voor het Belgische recht.

¹¹ Zij vullen bv. meer dan een derde van het zesdelige VAN GERVEN e.a., *Wetboek Economisch en Financieel Recht*, Story.

¹² Zie GEELHOED, *art. cit.*, op p. 6 met verdere verwijzing naar W. Eucken. De Nederlandse socioloog J.A.A. VAN DOORN, «Maatschappelijke krachten achter regulering. Een rechtssociologische bijdrage», in *Beleid en Maatschappij*, Boom Meppel, 1982, p. 182 e.v. noemt dit nieuwste complex van reglementering, «regulering van welzijnsaanspraken» (p. 186): «(Dit) reguleringcomplex ligt onder vuur», aldus Van Doorn (p. 188), «omdat de verzorgingsstaat onder vuur ligt: de herontdekking van economische waarden leidt ertoe dat de economische sector in ere wordt hersteld. Daarmee wordt de welzijnsregulering onvermijdelijk teruggedrongen, en samen met deze verliezen de dragers van deze regulering aan invloed.» Is dit zo? In geen sector is de lobbying zo divers en daarom zo machtig als in deze.

hetgeen de duidelijkheid resp. de werkelijkheidszin van die wetgeving niet ten goede komt.

De hervorming van de Belgische staatsstructuur, nu ook op economisch gebied, voegt aan de supranationale dimensie van bevoegdheidsoverdracht een regionale dimensie toe. Ook hier geldt dat die bevoegdheidsoverdracht niet in eensgezindheid, en dus evenmin in alle klaarheid, verloopt zodat voor heel wat vragen zowel de nationale als de regionale overheden bevoegd blijven zonder dat steeds duidelijk is welke overheid voor welke aspecten of deelgebieden verantwoordelijkheid draagt.

Bij dat alles komt een vernieuwde aandacht voor de mensen- en burgerrechten maar ook voor individuele verworven rechten van de meest uiteenlopende aard, in één woord voor het concept van de Rechtsstaat, waardoor steeds hogere eisen worden gesteld aan de rechtsbescherming van de burger en aan de kwaliteit van het overheidshandelen.

Dit alles leidt onvermijdelijk tot een systeem met een aanzienlijke regeldichtheid zoals die o.m. tot uitdrukking komt in ingewikkelde en lang aanslepende advies- en overlegprocedures tussen verschillende overheden en met diverse belangengroepen; in beperkte en voorwaardelijke bevoegdheidsoverdrachten van het nationale naar het supranationale c.q. het regionale vlak waarbij de overheid die bepaalde bevoegdheden overdraagt, niettemin een vinger in de pap wil houden door aan de bevoegdheidsoverdracht uitvoeringsvoorwaarden te verbinden waarop zij verder toezicht zal houden; en in de uitbouw van openbaarheids- en motiveringsverplichtingen ten laste van de overheden en van administratieve of gerechtelijke beroepsmogelijkheden tegen betwist overheidshandelen.

III. Waar het op aan komt: herijken van wetgeving

5. Als het voorgaande iets heeft aangetoond, dan is het wel dat over deregulering niet ongenueanceerd kan worden gesproken. Heel wat regulering is, gegeven de maatschappijstructuur waarvoor op min of meer doordachte wijze is geopteerd, noodzakelijk of althans onvermijdelijk. Dit betekent niet dat de dereguleringsvraag onder tafel moet worden geveegd, maar wel, zoals hierna wordt onderstreept, met inzicht en redelijkheid moet worden aangepakt.

Waar het in wezen op aan komt, is op een herijken of een re-evalueren van bestaande wetgeving¹³, d.i. een zich bezinnen omtrent het nut van bestaande én nieuwe of aanvullende wetgeving. Deze bezinning is nodig om twee redenen, waarvan de eerste een traditionele reden is, de tweede daarentegen tot de kern van de huidige «de-regulerings»-tendens behoort.

De meer traditionele reden bestaat erin dat elke wetgeving na verloop van tijd in het licht van de gewijzigde omstandigheden moet worden herbekeken. Elke overheid (en ruimer: elke regelgever) dient beducht te zijn voor zichzelf continuerende regelingen die in feite hun oorspronkelijke bestaansredenen hebben verloren (en die evenmin een nieuwe functie toegewezen hebben gekregen): ook in de tuin van

de wetgeving moet het dode sprokkelhout voortdurend verwijderd worden¹⁴. Nochtans, al te veel belang moet hieraan niet worden gehecht: als de wetgeving haar bestaansredenen verloren heeft, zal zij geen toepassing meer vinden, eventueel zelfs in onbruik raken. Dat de reglementering toch nog «in de (wet)boeken» staat, levert — zo kan men ietwat cynisch voorhouden — voornamelijk esthetisch ongemak op; het komt zelfs niet onfrequent voor dat een verouderde regel achteraf nieuw leven wordt ingeblazen wanneer hij plots aan een nieuw opgekomen nood gaat beantwoorden. Het voorhanden zijn van de regel maakt dan het inzetten van een soms moeizaam verlopend regelgevingsproces overbodig.

Een bezinning op bestaande regelen in het licht van gewijzigde omstandigheden is dringender vereist wanneer de reglementering wel nog wordt toegepast maar, tengevolge van een veranderde juridische of economische context, in een gewijzigd perspectief. In een dergelijk geval is het gevaar voor een oneigenlijk gebruik van de reglementering niet onaanzienlijk. Op het vlak van de economische reglementering kunnen hiervan verschillende voorbeelden worden gegeven, des te meer omdat, zoals hiervoor al is aangestipt, de laatste jaren de klemtoon is komen te liggen op (globaal sturende) macro-economische en juridisch weinig geformaliseerde instrumenten¹⁵ veel meer dan op punctuele reglementeringen; die laatste blijken immers in tijden van economische crisis onvoldoende flexibel te zijn om aan snel fluctuerende omstandigheden (waarmee overigens ook de economische wetenschap vaak geen weg weet) het hoofd te kunnen bieden. De economische crisis leidt zodoende, zo wordt wel eens gesteld, tot een crisis in de economische wetgeving (zoals ook in de economische wetenschap)¹⁶.

Een voorbeeld van een wetgeving die wegens een gewijzigde juridische én economische context aan herijking toe is, is de Belgische kartelwetgeving, d.i. de wet van 27 mei 1960 tot bescherming tegen het misbruik van economische machtspositie¹⁷. De rol die aan deze wet werd toebedacht,

¹⁴ Aan de juridische faculteiten van de universiteiten wordt er heel wat wetenschappelijk werk, waaronder doctorale proefschriften, geproduceerd dat vaak de verbetering van bestaande wetgeving betreft. Telkens opnieuw valt het mij op hoe diep de kloof in België wel blijkt te zijn tussen theorie en praktijk. Het zou toch logisch zijn dat het wetgevend werk oog zou hebben voor deze wetenschappelijke, overigens door de overheid gesubsidieerde activiteit. Keer op keer wordt soms gewezen op louter technische tekortkomingen in de vigerende wetgeving, tekortkomingen die dikwijls verantwoordelijk zijn voor een aanhoudende stroom van rechtsgeschillen (en die de gerechtelijke achterstand dus vergroten). Hoe komt het dat van de resultaten van dit onderzoek in het parlementair werk nauwelijks gebruik wordt gemaakt? Is het niet een taak van in het bijzonder de commissies van Justitie van Kamer en Senaat om voortdurend in de tuin van de wetgeving te wieden door deze technische tekortkomingen — met uitsluiting, zo nodig, van veranderingen die een politiek debat zouden uitlokken — op te sporen en uit te schakelen?

¹⁵ Daarover voor Nederland, maar de analyse gaat evengoed op voor België: DUK en MOK, «Juridische instrumenten van een economische crisispolitiek in Nederland», *S.E.W.*, 1982, 343 e.v.

¹⁶ Zie het in noot 10 genoemde artikel van Geelhoed.

¹⁷ Ik laat hier de kartelvriendelijke wetgeving vastgesteld bij K.B. van 13 januari 1935 uiteraard onvermeld: die wet was bestemd om (exportgerichte) ondernemersafspraken te ondersteunen.

¹³ Voortaan gaat het uitsluitend over overheidsreglementering of schoon zoals gezegd, de vraag naar het dereguleren, of beter: herijken van reguleringen, evenzeer rijst met betrekking tot binnen en tussen de ondernemingen geldende private reguleringen.

is eigenlijk nooit duidelijk geweest. Zij is in feite een compromis waarbij aan de voorstanders van de wet de uitvaardiging werd toegegeven en aan de tegenstanders de, dank zij een ingewikkelde filterprocedure, niet of toch zeer moeilijke toepasselijkheid ervan. Elders heb ik erop gewezen dat deze weinig slagvaardige wet aantoonde hoe weinig «au sérieux» het mededingingsmechanisme in België werd (wordt?) genomen¹⁸. Het beperkte «dekartelliserende effect» van de wet wordt overigens in grote mate tenietgedaan door de vigerende prijswetgeving die de aanzegging van prijsverhogingen door beroepsfederaties — en dus prijzenkartelvorming — in de hand werkt¹⁹. Hoe dit ook zij, het komt mij voor dat de gewijzigde juridische en economische context een herijking van die wetgeving noodzakelijk maakt: de juridische context omdat, door de ruime interpretatie van het toepassingsgebied van het EEG-kartelrecht²⁰, het in zijn toepassingsgebied fel ingeperkte nationale kartelrecht nu veeleer als het louter verlengstuk van het EEG-kartelrecht moet worden opgevat, met als gevolg m.i. dat de bepalingen ervan zo veel mogelijk op de EEG-bepalingen moeten worden afgestemd; de economische context omdat, door het afnemend belang van de prijsreglementering in tijden van economische crisis (zie hierna), aan het kartelrecht ook op nationaal vlak, althans in de niet van overheidswege (t.a.v. het EEG-recht op regelmatige wijze) beschermde sectoren, een aanzienlijker plaats dient te worden ingeruimd.

De prijsreglementering is een ander voorbeeld. In feite is deze reglementering opgezet in tijden van economische groei met als doel aan de overheid een instrument in handen te geven om de inflatie als gevolg van een oververhitte economie in bedwang te houden. In tijden van economische recessie, wanneer de dan toch nog voorkomende inflatie het gevolg is van prijsstijgingen van geïmporteerde producten waartegen een nationale prijsreglementering niets kan uitrichten, en van kostenstijgingen, krijgt de prijsreglementering een andere, meer ondergeschikte rol, nl. ter begeleiding, met het oog op het behoud van de koopkracht, van een eventuele loonmatiging²¹. Ter beheersing van de prijzen kan in dergelijke periodes meer heil worden verwacht van een werkzame mededinging en dus, ter vrijwaring daarvan, van een slagvaardige kartelwetgeving. Dit alles veronderstelt een herijking van de prijzenwetgeving overigens in overeenstemming met — en niet, zoals thans, in tegenstelling tot — de kartelwetgeving.

Als laatste voorbeeld van een gebied waar een bezinning over bestaande en komende regelgeving in het licht van gewijzigde omstandigheden op haar plaats is, kan gewezen worden op de talrijke, reeds vermelde besluiten die de pro-

duktie-, distributie-, opslag-, transport- en ander voorwaarden voor het op de markt brengen van de meest diverse (maar hoofdzakelijk voedings-)produkten en diensten regelen, met de uitgesproken bedoeling de volksgezondheid, de veiligheid, de voorlichting, in het algemeen de bescherming van de consument dan wel het behoud van de kwaliteit te vrijwaren. Hier is een waar gewetensonderzoek noodzakelijk: niet zelden is de onuitgesproken bedoeling van dergelijke reglementen de bescherming van de nationale productie²². Is dit zo, dan heeft men te doen met een oneigenlijk gebruik van wetgeving die overigens, als daardoor de invoer uit andere lid-staten wordt belemmerd, in strijd is met de EEG-Verdragsbepalingen houdende vrij goederenverkeer tussen de lid-staten²³. In een eengemaakte markt is er voor dergelijke protectionistische maatregelen geen plaats meer.

6. Bovendien de hiervoor besproken, van ouds erkende noodzaak om bestaande wetgeving te herijken in het licht van gewijzigde omstandigheden is er, recent, een tweede motief bijgekomen dat ons tot de kern brengt van wat men deregulering, maar beter herregulering of herijking, van wetgeving pleegt te noemen. Om dit motief op zijn juiste waarde te schatten, moet men goed voor ogen houden dat er zich, bij het uitvaardigen van een wet of reglement, vrijwel altijd een waardenbeoordeling voltrekt die men in economische termen een kosten- en batenanalyse kan noemen: de voordelen van het uitvaardigen van de nieuwe regeling, die meestal van inhoudelijke aard zijn en die verband houden met de door de regeling nagestreefde objectieven, worden afgewogen tegen de nadelen van het uitvaardigen van de nieuwe regeling. Die nadelen zijn dikwijls van formele aard en liggen i.h.b. in de moeilijkheid om de voorgestelde regeling uit te voeren of af te dwingen en, in samenhang daarmee, in de financiële kosten, voor de ge-administreerden c.q. de overheid, die aan de tenuitvoerlegging en het afdwingen van de regeling verbonden zijn. Dit laatste verklaart uiteraard waarom er in tijden van budgettaire schaarste een grotere aarzeling bestaat ten aanzien van het uitvaardigen van nieuwe of aanvullende regelingen.

De huidige dereguleringsvraag ligt in het verlengde van deze kosten-batenanalyse maar vertoont toch een bijkomende dimensie door te beklemtonen dat, naast de bijna klassiek te noemen nadelen van regulering, er met de tijd

Gebruik daarvan ter ondersteuning van kartelafspraken is, in het raam van de EEG, thans zo goed als ondenkbaar: zie VAN GERVEN, *Leerboek Handels- en Economisch recht*, deel 2, p. 369 e.v.

¹⁸ Zie *Leerboek*, deel 2, p. 370 e.v.

¹⁹ Zie M.B. 22 december 1971 houdende verplichting tot aangifte der prijsverhogingen, artt. 1 en 7. Naar verluidt zou de laatste tijd vanwege de minister van Economische Zaken op individuele aangiften worden aangedrongen, precies om het kartelliserend effect van de prijswet tegen te gaan.

²⁰ Daarover *Leerboek*, deel 2, p. 380 e.v.

²¹ Cf. DUK en MOK, *art. cit.*, op p. 346 e.v.

²² Een klassiek geworden voorbeeld biedt het arrest van het Hof van Justitie E.G. van 20 februari 1979 in zake Cassis de Dijon, 120/78 (*Jurispr.*, 1978, 649 e.v.) waar de Duitse regering een besluit houdende een verplicht minimumalcoholgehalte probeerde goed te praten met een verwijzing naar volksgezondheid, nl. omdat produkten met een laag alcoholgehalte gewinning meer in de hand zouden werken dan dranken met een hoger gehalte. Een ander in ons land goed bekend voorbeeld betreft de Belgische regeling die een verpakking van margarine in kubusvorm voorschreef, zeggend tot betere voorlichting van de consument; ook deze praktijk werd door het Hof veroordeeld bij arrest van 20 november 1982, in zake Rau t. De Smedt, 261/81, (*Jurispr.*, 1982, 3961).

²³ Men leze daarover de brief van de Commissie aan de lid-staten van 12 september 1980 (o.m. afgedrukt in *S.E.W.*, 1981, 174) waarin de Commissie weliswaar in wat overtrokken bewoordingen, concrete conclusies probeert te trekken uit het Cassis de Dijon-arrest vermeld in voetnoot 22.

een kwalitatief nadeel is bijgekomen, nl. de beperking van de menselijke vrijheid en privacy en de beklemming en de ontmoediging die elke nieuwe of aanvullende regulering, *in acht genomen het reeds zo hoge peil van regeldichtheid*, als nevengevolg teweegbrengt. Dit gevoel is betrekkelijk nieuw omdat het samenhangt met het geleidelijk verworven maar plots algemeen uitgesproken inzicht dat de regeldichtheid thans een zodanig peil heeft bereikt, dat de mens erdoor van zichzelf vervreemdt, zijn creativiteit wordt uitgeblust en hij de speelbal wordt van bureaucratische krachten. Het is evident dat dit gevoel versterkt wordt in tijden van economische crisis wanneer bij de bevolking de gevoelens van beklemming en lusteloosheid groeien.

Men kan de vraag stellen of dit gevoel van hogere regeldichtheid dan voorheen aan een objectieve werkelijkheid beantwoordt dan wel veeleer subjectief is. Vroeger, zo stippte een bevriend socioloog aan bij het lezen van mijn manuscript²⁴, was de regeldichtheid niet minder, althans als men niet alleen let op juridische maar ook op sociale en religieuze gedragsregels. Wellicht ligt het antwoord precies daarin: nu de overheid de taak heeft overgenomen van tal van andere «regulatoren»²⁵ zodat verscheidene «reguleringsbronnen» tot één machtige bron zijn herleid, wordt de druk van de overheidsregulering als te zwaar ervaren.

Hoe dit ook zij, eenmaal gesteld in termen van te grote dichtheid van overheidsregelingen, dwingt de dereguleringsvraag tot een re-evaluatie van heel wat wetgeving en reglementering. Aan de kosten verbonden aan regulering zijn nu immers nieuwe kwalitatieve kosten toegevoegd die ten gevolge kunnen hebben dat de bij de uitvaardiging van de regeling uitgevoerde en in het voordeel van de uitvaardiging uitgevallen kosten- en batenanalyse nu *ten nadele van uitvaardiging of ten voordele van een versoepeling* zou uitvallen. In die zin zijn dan alle bestaande regelingen aan herijking toe.

7. De twee hiervoor besproken motieven voor herijking van wetgeving krijgen een heel speciale dimensie wanneer men ze situeert in een ruimer, nl. grondwettelijk kader.

Regulering is in feite vooral zaak van de executieve overheid. Dit geldt zeker voor de economisch(-financiële) sector omdat het regelen van snel fluctuerende c.q. technisch ingewikkelde materies het uitvaardigen van wendbare en gedetailleerde regelingen vereist, hetgeen niet goed te rijmen valt met een moeizaam verloopende parlementaire procedure van regelgeving. Dit fenomeen heeft geleid tot wat men wel eens de terugtrek van de wetgever noemt²⁶. Overreglemen-

tering verscherpt deze evolutie dusdanig, dat men zich kan afvragen of het Parlement bij de regulering wel nog te pas kan komen. Scherp — te scherp? — geformuleerd is de constitutionele vraag als volgt: hebben wij niet een zodanig niveau van regeldichtheid bereikt waarbij het initiatief onvermijdelijk — gelet op de aard van de materie — bij de executieve komt te liggen, dat de wetgever buiten spel wordt gezet en het wezen zelf van de parlementaire democratie, waarbij de beleidscontrolerende en regelgevende taak in hoofdzaak aan de wetgever toekomt, ter discussie wordt gesteld? De Nederlandse auteur Geelhoed (die ook de voorzitter is van de voormelde Commissie vermindering en vereenvoudiging van Overheidsregelingen) heeft bij verschillende gelegenheden gewezen op de zware coördinatielast die op een moderne economische regelgever rust²⁷. Is de formele wetgever daartoe wel nog in staat: treedt die niet eerder, zo vraagt hij, beleidsverstorend in plaats van beleidscoördinerend op? Want: «Een volksvertegenwoordiging die het aan invloed ontbreekt, omdat zij niet bij machte is, noch in staat wordt gesteld een oordeel uit te spreken over de algemene beleidssamenhangen, beschikt niettemin over een «nuisance value», bij uitstek het wapen van machtelozen. Het hanteren van dat wapen leidt ertoe dat men gaat springen van incident naar incident, vaak blindvarend op de uiteenlopende wensen van belangenorganisaties. De coördinatie van het beleid verdwijnt dan achter de horizon»²⁸.

Op deze vraag enten zich twee andere, even fundamentele vragen. Een eerste betreft de werking van de executieve zelf. Staat het niet vast dat ingevolge de reeds gesignaleerde verticale, supranationale én regionale bevoegdheidsverdrachten maar evenzeer ingevolge de horizontale opdelving van de executieve macht, op supranationaal, nationaal en regionaal vlak, tussen de onderscheiden ministeriële departementen én kabinetten en parastatale diensten ook de executieve overheid in zichzelf verstrikt geraakt en bijna onder de eigen last bezwijkt? Het gevolg daarvan is, dat meer en meer de nadruk komt te liggen op pragmatische *ad hoc* beslissingen alsmede op gedurfde «Hineininterpretierungen» van bestaande teksten — omdat het doorvoeren van een nieuwe coherente regeling dikwijls onbegonnen werk is — waardoor het arbitraire element in de besluitvorming felt verhoogt. Een tweede vraag betreft de rol van de rechterlijke macht. Bij andere gelegenheden heb ik erop gewezen dat rechtscolleges vaak noodgedwongen de normatieve functie overnemen²⁹. Tot op zekere hoogte is dat normaal:

²⁴ Mijn dank gaat naar professor L. Huyse voor deze en andere stimulerende opmerkingen.

²⁵ Ik blijf mij een opmerking herinneren — die, zo niet juist, dan toch tekenend is — uitgaande van zowat het enige lid van de Senaat dat zich had onthouden bij de goedkeuring van de wet van 30 april 1958 (wet Lilar) waardoor de principiële gelijkheid van man en vrouw in het personenrecht werd ingevoerd: ingevolge het afbrokkelen van een bepaald gedragspatroon waarbij de (gentle-)man de vrouw liet voorgaan, moest de wet nu de taak overnemen van sociale gedrags- (beleeftheids-) regelen.

²⁶ Daarover STORME, «De wetgever op de terugtocht», in *Ons Erfdeel*, 1985, nr. 2, p. 207 e.v., en VAN GERVEN, «Aan de samenvloeiing van privaatrecht en publiekrecht: gelede normstelling en beginselen van behoorlijk handelen», in *Orde, Liber amicorum P. Verloren van Themaat*, 1982, p. 99 e.v.

²⁷ Daarover voor het eerst (bij mijn weten): VERLOREN VAN THEMAAT, *Het coördinatiebeginsel als coördinerend beginsel van het sociaal-economisch recht*, Deventer, 1968.

²⁸ GEELHOED, «Democratie en economische orde in de verzorgingsstaat», in *Bedrijven in moeilijkheden*, 1981, p. 211 e.v., op p. 225, waar hij op p. 212 e.v. de bedoelde coördinatielast nader beschrijft, een coördinatielast die hij later in zijn in voetnoot 10 geciteerde rede nogmaals analyseert onder zeven verschillende aspecten.

²⁹ Daarover *Het beleid van de rechter* maar ook, en vooral, mijn lezing *De taak van de rechter in een Westeuropese democratie*, Kluwer, 1977, 26 p.; vooral, omdat daar ook kort de gevolgen worden besproken die men aan deze stand van zaken moet verbinden. Zie ook, in Europees perspectief, mijn mededeling aan de Koninklijke Academie Wetenschappen, Letteren en Schone Kun-

elke bepaling behelst een zekere interpretatiemarge die door de rechter in het licht van de zich wijzigende omstandigheden mag worden opgevuld. Men mag van de rechter evenwel niet meer eisen («Überforderung») dan waartoe hij in staat is: vragen aan de rechter om, bij stilzitten van wetgever en executieve (die zelf, om de hiervoor genoemde redenen, hun taak niet zouden aankunnen), hun normatieve functie — zo niet in rechte, dan toch in feite — over te nemen, leidt tot een verplaatsen van verantwoordelijkheid die de rechterlijke macht uiteindelijk wel eens duur te staan zou kunnen komen.

Overreglementering doet voormelde vragen in alle scherpere rijzen. Bovenal nog doet zij twijfelen aan het concept zelf van het recht en van de rechtsstaat. Is er iets gevaarlijker voor het recht dan in vele van zijn regelingen herleid te worden tot een puur woordenrecht dat in de praktijk onuitvoerbaar wordt of dat door de burger in zijn toepassing als excessief wordt ervaren? Dit leidt uiteindelijk tot de neergang en de devaluatie van het recht zelf, en dit vooral ten koste van de zwakkere burgers en de kleinere ondernemingen, voor wie de veelvuldige reglementeringen, waarvan zij vaak niet eens het bestaan vermoeden, niet langer een leidraad maar een risico zijn geworden waarmee zij onverwacht in botsing kunnen komen. Sterkere burgers en grotere ondernemingen kunnen zich daartegen beter wapenen. In de economische sfeer kan men zelfs stellen dat de regeldichtheid aan grote ondernemingen een concurrentiële voorsprong biedt omdat ook de kosten van de regelnaleving bij grootschaligheid vaak afnemen³⁰.

IV. Uitgangspunten bij de aanpak van het probleem

8. De diagnose stellen is gemakkelijker dan de therapie voorschrijven. Dit geldt ook voor het dereguleringsproces omdat men daarmee in een ingewikkeld web van maatschappelijke verhoudingen probeert in te grijpen, een web zo ingewikkeld, dat men nauwelijks weet, als aan een draad wordt geraakt, welke andere draden in beweging komen³¹.

Dit brengt mij overigens tot een voorafgaande waarschuwing: deregulering kan even ontregelend zijn als regulering als zij niet, evenzeer als regulering, met grote terughoudendheid wordt voorbereid en uitgevoerd. Dat regulering met terughoudendheid moet worden doorgevoerd, blijkt uit wat voorafgaat: bij elke voorgenomen nieuwe, wijzigende of aanvullende, wetgeving moet men, bij het beoordelen

sten over «Het rechterlijk besluitvormingsproces en de eenmaking van Europa», 1979. Bij elke gelegenheid, en nu ook weer, wens ik erop te wijzen dat deze stand van zaken daarom niet de gewenste stand van zaken is. Beter zou zijn dat de wetgever normeert; maar, dit gesteld zijnde, mag men niet de ogen sluiten voor de feitelijke normerende taak die de rechter noodgedwongen vervult. Het is slechts als men het probleem onderkent dat men bij machte is na te gaan of en, zo ja, van welke waarborgen men de rechterlijke normering moet voorzien.

³⁰ O.m. om die reden zal men bepaalde hinderlijke regelingen maar boven een bepaalde drempel van grootte toepasselijk verklaren.

³¹ Voor een mooie illustratie daarvan, lees de in het R.W. binnenkort te verschijnen noot van L. VAN HOESTENBERGHE, «Het slotakkoord: de impact van het volmachten - K.B. nr. 29 op de dienstplichtwetten», onder Cass., 4 maart 1985.

van de wenselijkheid van de regeling, het erdoor teweeggebrachte neveneffect van een bijkomende maat van regeldichtheid betrekken. Maar ook bij deregulering moet terughoudendheid worden betracht, en dit zowel om redenen van «sociologische» als van «principiële» aard.

De redenen van principiële aard zijn hiervoor al ter sprake gekomen: in het staatkundig, sociaal-economisch systeem waarvoor wij geopteerd hebben, zit een aanzienlijke graad van regulering onvermijdelijk «ingebakken» terwille van de bescherming van fundamentele structuren, mechanismen, subjectieve rechten en belangen. Daarnaast zijn er redenen van «sociologische» aard die ons, zowel in het dereguleren als in het reguleren, tot bescheidenheid moeten aanzetten. Ik wil er slechts drie noemen:

1) Het menselijk kunnen in het naar de hand zetten van maatschappelijke structuren bereikt vlug zijn grenzen; het getuigt van een bijna naïeve *ὕβρις* te menen dat men die structuren, via regulering of deregulering, naar eigen goedvinden kan beheersen.

2) Zeker in een vergrijzende maatschappij als de onze met daarenboven een belangrijke publieke én private administratieve sector en een voortdurend aangroeiende schare juristen, is de neiging om zich over te geven aan regulering moeilijk te bedwingen: is het geen symptoom van een vergrijzende samenleving om, in plaats van het probleem inhoudelijk op creatieve wijze aan te pakken, het formalistisch (door het oprichten van instellingen en het opstellen van reglementen of statuten) te benaderen?

3) Het geloof in de educatieve, ja zelfs ontvoogdende en bevrijdende waarde van de juridische regel zou wel eens kunnen toegenomen zijn in een pluralistische en kritische maatschappij die gekenmerkt is door een steeds minder eenvormig ethisch en maatschappelijk normbesef en die daarom terugvalt op plechtige verklaringen met kracht van wet; de instrumentele visie op het recht dat gezien wordt als instrument van sociale hervorming («social engineering») versterkt deze tendens nog³².

Laat de in deregulering gestelde verwachtingen dus niet té hooggespannen staan³³.

9. De moeilijkheidsgraad van de opdracht mag echter evenmin tot stilzitten verleiden. Daarvoor is de inzet te belangrijk. De hiervoor al genoemde (Nederlandse) «Commissie vermindering en vereenvoudiging van overheidsregelingen» heeft trouwens al heel wat nuttig werk geleverd en o.m. in haar *Tussenbericht* verschillende uitgangspunten voor deregulering vooropgezet³⁴. Enige daarvan moge ik

³² Daarover o.m. de lezenswaardige rede van H. VANDENBERGHE, «Tussen hamer en aambeeld — Justitia en Morgen?», *R.W.*, 1983-84, 2523 e.v.

³³ In de woorden van Slot in zijn in voetnoot 2 geciteerde rede: «Het lijkt mij ... een illusie te geloven dat de regelingen die met veel moeite tot stand zijn gekomen in een klap kunnen worden afgeschaft. Het is bovendien onwaarschijnlijk dat de maatschappelijke verschijnselen, de politieke achtergronden en de lobbies die tot hun ontstaan hebben geleid, snel zouden verdwijnen» (p. 10).

³⁴ N1. op p. 14-23. Een nog uitvoeriger bespreking daarvan vindt men in het *Eindbericht*, p. 9-75 waarna, in dat bericht, een dertiental *toetsingspunten voor een sober en terughoudend wetgevingsbeleid*, worden aangegeven. Het overige en belangrijke stuk van het omvangrijke eindbericht (in totaal 295 pagina's) is gewijd aan een vernieuwd onderzoek met speciale aandacht voor mogelijke ver-

hierna tot uitdrukking brengen, waarbij ik de in het tussenbericht gehanteerde onderscheidingen evenwel tot drie hoofdonterscheidingen zal herleiden.

Bij het beoordelen van de *noodzaak* van een nieuwe of aanvullende regeling (of, uiteraard, bij de herziening van een bestaande) regeling, dient men voor ogen te houden dat een regelgever vrij vlug de greep verliest op de uitvoering van de regeling en dat de follow-up van de regeling, ofschoon broodnodig, dikwijls zeer moeilijk zal zijn. Hij dient evenzeer voor ogen te houden dat een verscherping of verfijning van een inefficiënte regeling het gebrek aan effectiviteit zelden zal goedmaken maar integendeel andere onevenwichtigheden of onbillijkheden zal oproepen. Voorts dient hij zich te hoeden voor prematuur legifereren, d.i. regelen geven vooraleer de hoofd- en nevendoelestellingen en -effecten voldoende omschreven zijn of naar aanleiding van een of ander incident, omdat zulks het risico inhoudt van onevenredigheid of overbedeling van bepaalde belangengroepen.

Bij het kiezen van de *instrumenten* om de doelstellingen van de voorgenomen regeling te verwezenlijken doet men er goed aan het evenredigheidsbeginsel als uitgangspunt te nemen. Volgens dit beginsel mag de overheid niet verder ingrijpen in de particuliere sfeer van de burger dan voor het bereiken van de beoogde doelstelling strikt vereist is. Daarenboven moet zij, waar mogelijk, de voorkeur geven aan normen die zichzelf handhaven, dit zijn normen die voldoende aansluiten bij het algemeen rechtsbewustzijn en die dit rechtsbewustzijn nader preciseren, alsmede aan ordenende wetgeving, dit zijn regelen die de randvoorwaarden van het handelen van de burger op een zo bestendig mogelijke manier vaststellen liever dan aan sturende wetgeving die het handelen van de burger op directe wijze beoogt te beïnvloeden. Dient men toch, in een bepaald geval, tot het uitvaardigen van sturende wetgeving over te gaan, dan moet men ermee rekening houden dat de maatschappelijke kosten daarvan veel hoger liggen dan bij zuiver ordenende wetgeving. Het voorbeeld in de economische sector van een ordenende wetgeving is natuurlijk een slagvaardige kartelwetgeving tot bevordering van een werkzame mededinging.

Bij het maken van een keuze omtrent de *toebedeling van bevoegdheden*, ten slotte, moet men zich ervan bewust zijn dat er twee mogelijkheden zijn om het reguleren te beperken: ofwel decentraliseren en de bevoegdheden toewijzen aan het lagere orgaan zonder van hogerhand al te veel voorwaarden te stellen omtrent de uitoefening van de overgedragen bevoegdheden; ofwel centraliseren en de bevoegdheden toewijzen aan het hogere niveau met een minimum aan adviesverlening, inspraak of medebewind vanwege de lagere overheid. Meent men, in een bepaald domein, voor geen van beide oplossingen te kunnen kiezen maar integendeel voor een tussenoplossing, dan moet men weten dat dit onvermijdelijk leidt tot een dubbele beslissingslaag en dus tot een verhoogde regeldichtheid.

10. Laat mij proberen deze algemene uitgangspunten wat nader te concretiseren, eerst met betrekking tot de

Europese, dan met betrekking tot de Belgische economische wetgeving.

Wat betreft het *supranationale niveau* lijken mij twee aanbevelingen op hun plaats, de eerste negatief, de tweede positief geformuleerd. De eerste aanbeveling is deze: laten wij niet te ver gaan in het harmoniseren, laat staan het eenmaken van het recht van de (weliswaar twaalf) lid-staten. Harmoniseren of eenmaken van wetgeving legt een bijzonder zware last op de onderscheiden nationale administraties die daardoor ander werk moeten laten liggen; het leidt tot topzware, wegens hun compromiskarakter geen enkele lidstaat echt bevredigende en soms ver van de praktijk verwijderde supranationale regelingen die, omdat zij vaak naast niet (of niet ten volle) geharmoniseerd nationaal recht blijven bestaan, de diversiteit in de bestaande regulering nog komen aandikken. Veel efficiënter is het in mijn ogen de oprichting aan te moedigen van op supranationaal niveau werkzame dienstverleningskantoren (zoals accountants-, advocaten-, effectenmakelaarskantoren, etc.) die de bedrijven, ook de K.M.O.'s, kunnen helpen hun weg te vinden in de van lid-staat tot lid-staat verschillende regelcomplexen³⁵. Deze negatief geformuleerde raad gaat vergezeld van een positieve raadgeving: de lid-staten maar vooral de sociale partners en de individuele bedrijven die ten aanzien van hun nationale administraties dikwijls vrager zijn van nationale wetgeving, zijn aan een ernstig gewetensonderzoek toe. Wensen zij, zo luidt de vraag, een gemeenschappelijke markt met een reëel personen-, goederen-, diensten- en kapitaalverkeer zoals door het Verdrag voorzien — hetgeen in de visie van het Hof van Justitie der E.G. meebrengt³⁶, dat goederen of diensten die in de lid-staat van oorsprong aan een bevredigende controle zijn onderworpen³⁷, in de overige lid-staten, behoudens zeer uitzonderlijke omstandigheden, vrij, d.i. zonder aan en bijkomende controleregeling te moeten voldoen, mogen worden aangeboden — of wensen zij integendeel, dikwijls onder de mom van lofwaardige motieven, van lid-staat tot lid-staat verschillende, in wezen vaak protectionistische wetgeving te behouden? Slaat men de tweede weg in, dan moet men zich ervan bewust zijn dat men meteen kiest voor heel veel disparate reglementering in elk van de lid-staten.

Op Belgisch *nationaal* vlak moeten, benevens de bovenstaande keuze, nog andere fundamentele keuzen worden gemaakt. Eerst wat betreft de hervorming van de staatsinstellingen. Zoals hiervoor al is aangestipt, kan men, ten einde overheidsregelingen te beperken, één van twee tegengestelde wegen opgaan: ofwel een zo goed als onvoorwaardelijke bevoegdheidsoverdracht, ofwel een niet door

³⁵ Ik heb hiervoor reeds een lans gebroken in 1970 in een kort artikel «Pleidooi voor multinationale Europese advocatenkantoren», *R.W.*, 1969-70, 1953 e.v.

³⁶ Zie o.m. in verband met het goederenverkeer, H.v.J., 17 december 1981, Frans-Nederlandse Maatschappij Biologische producten, 272/80 (*Jurispr.*, 1981, 3279) en, in verband met het dienstenverkeer, H.v.J., 18 januari 1979, Van Wesemael, 110 en 111/78 (*Jurispr.*, 1979, 35).

³⁷ Hierin ligt dan de zin van harmonisatie van wetgeving tussen de lid-staten: de controle-statuten zo evenwaardig maken (d.i. niet gelijk), dat elke lid-staat bereid is ten volle op de wetgeving van de andere lid-staten te vertrouwen.

eenvoudiging, van hangende wetsontwerpen; voor elk van deze ontwerpen worden suggesties tot behoud of wijziging gedaan. Zie voor verwijzingen, hiervoor noot 4.

aanzienlijke inspraak-, advies- of medebewindsprocedures verlamde centralisatie. Kiest men toch voor een fel voorwaardelijke decentralisatie dan wel voor een centralisatie met veel inspraak of zelfs medebewind, dan moet men er, consequent, een aanzienlijk verhoogde regulering bijnemen. Een tweede fundamentele keuze, in het verlengde overigens van die welke zich aandient op supranationaal vlak, betreft de vraag of men in de organisatie van de nationale economie — zelfs in de zogenaamde beschermde sectoren — een belangrijke plaats inruimt voor het marktordenend mededingingsmechanisme (eventueel met op de koop toe, althans op korte of middellange termijn, van storende sociale neveneffecten), dan wel veeleer vertrouwt op min of meer punctuele marktsturende maatregelen. De tweede weg impliceert veel meer regulering, ofschoon ook de eerste nog met heel wat corrigerende randregelingen gepaard zal gaan om schadelijke neveneffecten voor de zwakkere groepen te voorkomen. Een derde keuze heeft te maken met de plaats die men aan het eigen oordeel van de marktdeelnemers, i.h.b. de consumenten, wil laten: gaat men ervan uit dat zij tegen zichzelf moeten worden beschermd door breed uitgesponnen verbodsbepalingen, of kiest men voor een systeem van eigen verantwoordelijkheid van de consument, geruggesteund door een correcte en leerrijke (i.p.v. agressief misleidende) reclame en voorlichting (waarbij niet vergeten mag worden dat te veel informatie tot desinformatie leidt).

Het voorgaande is wellicht concreet; gemakkelijk om toe te passen is het zeker niet. De voorgestelde keuzen zijn immers zo fundamenteel en grijpen zeer in, in vaak aan elkaar tegengestelde belangensteren, dat zij nauwelijks op een ordentelijke, laat staan op een eenduidige manier kunnen worden gemaakt. Toch blijft het nuttig deze opties voor ogen te houden om de consequenties en de inconsequenties van het doen of nalaten van bepaalde keuzen aan te tonen.

11. De laatste in het vorige nummer genoemde keuze in verband met consumentenwetgeving heeft betrekking op de reeds meermaals genoemde massa van reglementen die uit hoofde van volksgezondheid, veiligheid, correcte voorlichting, etc. de randvoorwaarden voor het marktverkeer vastleggen (supra, nr. 3).

Zoals bekend heeft de consumentenwetgeving vooral in de Verenigde Staten een grote vlucht genomen onder druk van een grote schare «consumer advocates» waaronder Nader de meest bekende was. Eén van hen, M. Pertschuk, werd later onder president Carter voorzitter van de machtige Federal Trade Commission waarvan hij nadien, toen Reagan president werd, (minderheids-)commissaris bleef. In een in 1982 gepubliceerd boekje, *Revolt against Regulation. The Rise and Pause of the Consumer Movement*, legt hij zijn bevindingen neer³⁸. Die bevindingen zijn genuanceerd. In wezen komen ze hierop neer dat Pertschuk blijft geloven in de noodzaak van regulering maar met inachtneming, meer dan vroeger, van de aan regulering verbonden lasten en neveneffecten.

In het laatste hoofdstuk somt Pertschuk de lessen op in consumentenwetgeving die zijn lange ervaring hem hebben geleerd dan wel niet hebben ontleerd («Lessons in Consu-

mer Regulation: learned and unlearned»)³⁹. Vanuit de onverdachte hoek van de «professionele regulator» ondersteunen zij wat voorafgaat. Ik moge deze lessen die in vraagvorm zijn gesteld, hier zonder nadere toelichting, vermelden. Het zijn er zeven. Zij luiden: Is de regeling zo conform mogelijk met de incentives van de markt? Zal de voorgestelde remedie wel functioneren (om die reden wijst hij bv. een afkoelingsperiode bij aan-huis-verkopen af)? Is de gekozen remedie zo dat ze, voor zover verenigbaar met het nagestreefde doel, de kosten van naleving zal minimaliseren? Zullen de voordelen die voor de consumenten of voor de mededinging uit de regeling voortspruiten, die kosten in belangrijke mate overstijgen? Zal de regeling de mededinging niet ongunstig beïnvloeden? Vrijwaart de regeling, zoveel als verenigbaar is met het welzijn van de consument, de vrijheid van een geïnformeerde individuele keuze (Pertschuk waarschuwt de regulator voor een latent «nanny» complex⁴⁰)? En ten slotte, van belang ook voor de bevoegdheidsverdeling tussen supra-nationale en nationale autoriteiten: is de problematiek wel geschikt voor interventie op federaal, eerder dan staatsniveau?

Deze lessen dient de regulator indachtig te zijn, zonder daarom de noodzaak van het reguleren zelf in twijfel te trekken: «We have learned to pay greater heed to the social value of the entrepreneur, to value market incentives as a creative force for productivity and growth. But we will not learn to tolerate the force with which those very incentives sweep aside the moral and ethical constraints that mark a civilized society⁴¹.»

V. Bij wijze van besluit

12. Het regulerings- en dereguleringsprobleem is complex: de diagnose stellen is gemakkelijk, de therapie voorschrijven heel wat moeilijker. Uit het voorgaande kunnen de volgende (voorlopige) besluiten worden getrokken.

Het is van belang een hogere bewustwording te bewerkstelligen aangaande de fundamentele keuzen waartoe herijking van wetgeving leidt én aangaande de belangrijke constraints, consequenties en inconsequenties waarmee die keuzen gepaard gaan. Alleen een algemene bewustwording, over de grenzen heen van groeps- en partijbelangen en van regionale, nationale en supranationale tegenstellingen, kan de vereiste maatschappelijke consensus opleveren die geleidelijk aan concrete oplossingen kan opleveren.

Te zamen met deze bewustwording is er behoefte aan een ernstig gewetensonderzoek van alle zijden omtrent de ware doelstellingen van heel wat reglementering die, naar verluidt, vereist is uit hoofde van overwegingen van algemeen belang, openbare orde, veiligheid, etc.

Bij het opstellen van wijzigende, aanvullende of nieuwe regelingen dient men de voorkeur te geven aan zoveel mo-

³⁹ Op p. 137 e.v.

⁴⁰ De passage is te mooi om ze de lezer te onthouden: «In what regulator's bosom does there not dwell a latent 'nanny', solicitous of the health and well-being of his or her fellow citizens, fearful of senseless risk, ready to reach for regulatory swaddling clothes at the first sign of a snuffle, chicken soup at the ready? This regulatory itch must be resisted» (p. 48).

⁴¹ Op p. 138.

³⁸ Uitgegeven door University of California Press, Berkeley, 165 p.

gelijk zelfmotiverende, zelfregulerende en zelfhandhavende wetgeving (geen «nanny» maar «do it yourself» wetgeving). Dit wil o.m. zeggen dat de nadruk moet worden gelegd op de eigen verantwoordelijkheid van een correct (en dus niet op agressieve wijze) voorgelichte consument, belegger en spaarder; dat de ingevoerde overheidsregeling zo veel mogelijk de eigen beslissingssfeer van de marktdeelnemers moet eerbiedigen en controle een «marginale» controle moet zijn, d.i. gericht moet zijn op het voorkomen of sanctioneren van «kennelijk» onredelijke of overdreven beslissingen; dat, als toch besloten wordt tot meer sturende wetgeving, die niettemin zo marktconform mogelijk moet zijn; dat prematuur regelen achterwege dient te blijven evenals het tot elke prijs nastreven op supranationaal vlak van ééngemaakte wetgeving; dat bij het afdwingen van wetgeving waar mogelijk de voorkeur moet worden gegeven aan rechtsbeschermingstechnieken die op initiatief van de direct

belanghebbenden in werking kunnen worden gezet («private enforcement»).

Ik wil het hierbij laten. Alleen nog dit: dient men om het regulerings- en dereguleringsfenomeen te beheersen een beroep te doen — naar Nederlands voorbeeld of naar het voorbeeld van wat bij ons in de sector van de sociale zekerheid is gebeurd — op een speciale commissie die, vanuit een optiek van herijking van wetgeving, eerst de bij het Parlement aanhangige wetsontwerpen en daarna de bestaande wetten opnieuw onderzoekt? Of dient een dergelijk gewetensonderzoek veeleer in een speciale parlementaire commissie te gebeuren, eventueel daarin bijgestaan door deskundigen dan wel door de Raad van State, afdeling wetgeving, wellicht in een verruimde samenstelling? Ik moge het antwoord op deze vraag in het midden laten.

Prof. W. VAN GERVEN

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 13 JANUARI 1983

Voorzitter-rapporteur: de h. Closon

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaat: mr. Ansiaux

Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling — Schade aan voertuigen — Schade bestaande in de beroving van de zaak zelf — Recht op schadeherstel — Geen herstelverplichting voor de benadeelde — Dubbele schatting — Dading — Voorwaarden.

De schade die door de aanprakelijke veroorzaker van een ongeval moet worden vergoed, vloeit niet voort uit het feit dat het slachtoffer de prijs van de zaak moet derven, maar wel hieruit dat het van de zaak zelf is beroofd. De benadeelde persoon moet bijgevolg worden hersteld in de toestand waarin hij verkeerde ten dage van het ongeval indien het voertuig niet beschadigd was geweest door de fout van de veroorzaker van het ongeval, zonder dat het slachtoffer moet aantonen dat het al dan niet herstellingen heeft laten uitvoeren.

Geen enkele bepaling staat eraan in de weg dat partijen een dading aangaan en na gemeen overleg vrij het bedrag van de herstellingskosten vaststellen op een vaste som die lager ligt dan het bedrag dat zou worden toegekend in het geval dat de schade aan het voertuig werkelijk wordt hersteld en dat de herstelling niet wordt uitgevoerd in de richtingen van een met naam genoemde garagehouder.

Zodanige overeenkomst is evenwel een dading in de zin van art. 2044 B.W. en impliceert dat de benadeelde werkelijk aan een met name genoemde persoon opdracht heeft gegeven om die dading aan te gaan.

L. t/ N.V. E.

Gelet op het bestreden vonnis, op 18 maart 1980 in laatste aanleg gewezen door de Vrederechter van het vierde kanton te Brussel;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1134, 1382, 1383, 2044 en 2046 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat de vrederechter, na regelmatig kennis te hebben genomen van eisers conclusie ten betoge dat «de eigenaar van een verongelukte wagen het recht heeft om van de veroorzaker van het ongeval terugbetaling te eisen van de kosten om de wagen te herstellen in de toestand waarin hij zich voor het ongeval bevond, zelfs als hij die herstellingen niet laat uitvoeren, dat de dubbele schatting hem hoe dan ook niet kan worden tegengeworpen, nu hij het proces-verbaal van het deskundigenonderzoek niet heeft ondertekend en aan de hersteller geen opdracht heeft gegeven om een dading aan te gaan», beslist dat eiser slechts recht heeft op 8.000 frank, zijnde het bedrag van de «tweede schatting», plus 300 frank wegens gebruikserving gedurende een dag, en eiser voor het overige zijn rechtsvordering tot betaling van het bedrag van 12.941 frank onzegt, op grond: «dat hoewel niet wordt betwist dat de eigenaar van een verongelukte wagen recht heeft op volledige schadeloosstelling, hij geen winst mag halen uit het ongeval door zijn voertuig niet te herstellen en toch een vergoeding te eisen voor een herstellingswerk, dat niet is uitgevoerd, dat trouwens de minderwaarde die het gevolg is van de niet-uitvoering van de herstelling niet gelijk is aan de herstelling, aangezien het verschil een winst oplevert; dat eiser weliswaar aanvoert dat hij het proces-verbaal van het deskundigenonderzoek niet heeft ondertekend en aan de garagehouder geen opdracht heeft gegeven om een dubbele schatting op te maken, doch dat die formaliteit geen vereiste is; dat immers de bepaling van de minderwaarde van een voertuig in geval van niet-herstelling evenzeer als in geval van herstelling een technische aangelegenheid is waarvoor uitsluitend beroepsmensen bevoegd zijn; dat het opmaken van een

dubbele schatting geen dading oplevert die immers een contract is waarbij de partijen een geschil beëindigen door over en weer toegevingen te doen en dat men ten deze niet kan inzien welke toegevingen de ondertekenaars van het proces-verbaal van het deskundigenonderzoek hebben kunnen doen»,

(...)

Overwegende dat de schade die door de aansprakelijke veroorzaker van een ongeval moet worden vergoed, niet voortvloeit uit het feit dat het slachtoffer de prijs van de zaak moet derven, maar wel hieruit dat het van de zaak zelf is beroofd; dat bijgevolg de benadeelde persoon moet worden hersteld in de toestand waarin hij verkeerde ten dage van het ongeval indien het voertuig niet beschadigd was geweest door de fout van de veroorzaker van het ongeval, zonder dat het slachtoffer moet aantonen dat het al dan niet herstellingen heeft laten uitvoeren:

Dat ongetwijfeld geen enkele wettelijke bepaling belet dat partijen een dading aangaan en na gemeen overleg vrij het bedrag van de herstellingskosten vaststellen op een vaste som die lager ligt dan het bedrag dat zou worden toegekend in het geval dat de schade aan het voertuig werkelijk wordt hersteld en dat de herstelling niet wordt uitgevoerd in de inrichtingen van een met naam genoemde garagehouder;

Dat evenwel zodanige overeenkomst een dading is in de zin van artikel 2044 van het Burgerlijk Wetboek en impliceert dat de benadeelde werkelijk aan een met naam genoemde persoon opdracht heeft gegeven om die dading aan te gaan;

Overwegende dat eiser in zijn conclusie voor de vrede-rechter betoogde dat hij dit «proces-verbaal van het deskundigenonderzoek» niet had ondertekend en betwistte — wat door verweerster niet werd ontkend — aan iemand enige opdracht te hebben gegeven om hem te vertegenwoordigen;

Dat het vonnis derhalve, door verweerster op de in het middel overgenomen gronden te veroordelen om aan eiser het bedrag van 8.000 frank te betalen, de in dat middel aangewezen wetsbepalingen schendt;

Dat het middel gegrond is;

(...)

NOOT—Zie en vergelijk: Cass., 8 mei 1952, *Pas.*, 1952, I, 570; Cass., 20 maart 1953, *Pas.*, 1953, I, 552; Cass., 29 mei 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 1031, *Pas.*, 1975, I, 932, *R.W.*, 1975-76, 1293, *J.T.*, 1975, 585, *R.G.A.R.*, 1976, nr. 9577, met noot G. Vernimmen-Van Tiggelen.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 3 FEBRUARI 1984

Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaten: mrs. Houtekier, Van Ryn en Van Hecke

1. Burgerlijke rechtspleging — Vonnis — Motivering — Begrip — 2. Recht van verdediging — Miskennen — Begrip.

1. De enkele «onduidelijkheid» of «onvolledigheid» van motieven kan op zichzelf niet worden gelijkgesteld met afwezigheid van redenen in de zin van art. 97 van de Grondwet, als geen gebrek aan antwoord op een conclusie, dubbelzinnigheid of tegenstrijdigheid wordt aangevoerd en ook niet gesteld wordt dat de beweerde onvolledigheid of onduidelijkheid het Hof van Cassatie zou verhinderen de wetmatigheid van de beslissing na te gaan.

2. De rechter miskent het recht van verdediging van een partij niet door haar loutere bewering tegen te spreken en aldus de waarde daarvan te beoordelen, zonder desaan-gaande enige nadere onderzoeksmaatregel te bevelen.

N.V. L. t/ N.V. S. en gemeente Grimbergen

Gelet op het bestreden arrest, op 30 juni 1982 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

(...)

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1315, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 97 van de Grondwet, en van het algemeen rechtsbeginsel van de eerbiediging van de rechten van de verdediging,

doordat het arrest de door eiseres tegen tweede verweerster ingestelde vordering tot betaling van een bedrag van 103.485 frank verwerpt op grond: dat door de eerste rechter oordeelkundig aanvaard werd dat de gemeente Strombeek-Bever een quasi-delictuele fout beging door de werken door de N.V. S., haar aannemer, uitgevoerd met miskenning van de te bewaren afstand met betrekking tot de rooilijn, waardoor het naastliggend eigendom schade onderging door krenking van het gebruiksrecht te aanvaarden; dat, zoals door de gemeente Grimbergen echter terecht in haar conclusie in hoger beroep is gesteld, eiseres het bewijs niet levert, dat de ten laste van voormelde gemeente bewezen quasi-delictuele fout haar enige schade heeft berokkend; dat immers de gasleiding, zelfs indien zij volgens plan was geplaatst en zich derhalve op 25 centimeter van de perceelgrens, 21 centimeter dicht bij het voetpad, zou hebben bevonden, had moeten worden herplaatst; dat deze afstand kennelijk niet volstond om zonder gevaar voor beschadiging van de gasleiding de paalfunderingen te plaatsen en de ondergrondse metselwerken aan de rooilijn uit te voeren; dat het hof van beroep, wat het door eiseres aan tweede verweerster verweten rechtsmisbruik en de burenhinder betreft, naar de oordeelkundige motieven van de eerste rechter verwijst,

terwijl, eerste onderdeel, de gasleiding niet gelegd was op 1,20 meter afstand van de boord van het voetpad, zodat ze op 0,04 meter van de rooilijn van de grond van eiseres kwam te liggen en deze dientengevolge op deze grond niet kon bouwen en alzo ook de door de fout veroorzaakte schade bewezen had; *tweede verweerster*, die beweerde dat de bouw ook niet uitgevoerd zou kunnen zijn zonder afbraak van de gasleidingen indien deze op de voorgescreven afstand gelegd waren, deze feiten die elisief waren van haar aansprakelijkheid door betwisting van het oorzakelijk verband, zelf diende te bewijzen en het arrest ten onrechte deze bewijslast op eiseres heeft gelegd (schending van artikel 1315, en voor zoveel nodig de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek);

tweede onderdeel, eiseres in haar aanvullende conclusie in hoger beroep uitdrukkelijk betwistte dat de door haar

ontworpen bouw niet zou kunnen zijn opgericht zonder afbraak van de gasleiding, indien deze zoals voorgeschreven op 1,20 meter van de boord van het voetpad gelegen had en zich derhalve op 25 centimeter van haar perceelgrens zou hebben bevonden in plaats van 0,04 meter; het arrest, door als feit te stellen dat zulks niet zou hebben gekund zonder desaanvaande eiseres het tegenbewijs toe te laten, de rechten van de verdediging van eiseres miskent (schending van het algemeen rechtsbeginsel);

derde onderdeel, het niet mogelijk is uit te maken of het arrest oordeelt dat de gasleiding in elk geval afgebroken diende te worden, ook indien ze op 25 centimeter van de perceelgrens van het grondstuk van eiseres gelegen was, omdat eiseres het haar ten onrechte opgelegd tegenbewijs niet geleverd had, of omdat verweerster het bewijs geleverd had, of omdat zulks evident was zodat desaanvaande geen verder bewijs nodig werd geacht; het arrest also steunt op onvolledige en onduidelijke motieven (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat de enkele «onduidelijkheid» of «onvolledigheid» van motieven op zichzelf niet kan worden gelijkgesteld met afwezigheid van redenen in de zin van artikel 97 van de Grondwet; dat, het onderdeel geen gebrek aan antwoord, dubbelzinnigheid of tegenstrijdigheid aanvoert, noch stelt dat de beweerde onvolledigheid of onduidelijkheid het Hof zou verhinderen de wettigheid van de beslissing na te gaan;

Dat het onderdeel niet ontvankelijk is;

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het onderdeel geheel berust op de bewering in feite dat het oorzakelijk verband en de schade bewezen worden door de ligging van de aangebrachte leiding op zich zelf; dat het onderdeel derhalve opkomt tegen een feitelijke beoordeling van de rechter;

Dat het onderdeel niet ontvankelijk is;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat de rechter het recht van verdediging van een partij niet miskent door haar loutere bewering tegen te spreken en aldus de waarde daarvan te beoordelen, zonder desaanvaande enige nadere onderzoeksmaatregel te bevelen;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 22 MAART 1984

Voorzitter-rapporteur: de h. Mahillon

Advocaat-generaal: mevr. Liekendael

Advocaten: mrs. Simont en Van Omme-slaghe

Pacht — Opzegging — Aanwending als bouwgrond — Bouwvergunning — Bewijs.

De verpachter moet op het tijdstip waarop hij opzegging doet, in het bezit zijn van de bouwvergunning. Het bewijs van de afgifte van die vergunning moet echter overeenkom-

stig art. 12.2 van de Pachtwet pas tijdens de rechtspleging tot geldigverklaring van de opzegging worden overgelegd.

Van A.-De J. t/ Coöp. F.

Gelet op het bestreden vonnis, op 24 september 1982 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Bergen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 6, inzonderheid 2°, 7, inzonderheid 11°, 12, inzonderheid 2, van de regels betreffende de pacht in het bijzonder, ingevoegd in het Burgerlijk Wetboek bij artikel 1 van de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving en van de wetgeving betreffende het recht van voorkoop ten gunste van de huurders van landeigendommen, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis, na te hebben vastgesteld dat de bouwvergunning pas op 3 december 1979 was afgegeven, verklaart dat de op 17 oktober 1977 tegen 1 maart 1978 gedane opzegging voldeed aan alle voorwaarden van artikel 7, 11°, van de Pachtwet en dus geldig was, op grond dat de artikelen 12.1 en 12.2 van de wet een duidelijk onderscheid maken tussen de vereisten waaraan de opzegging zelf op straffe van nietigheid moet voldoen (artikel 12.1) en de vereisten voor de geldigverklaring van de opzegging; dat de eisers zich wat dat betreft, beroepen op de leer van Closon en van het Hof van Cassatie ten betoge dat de koper ook in het bezit moet zijn van de bouwvergunning op het ogenblik dat hij de opzegging betekent; dat die auteur en het Opperste Gerechtshof verwijzen naar de parlementaire voorbereiding van de wet doch daaraan een draagwijdte toekennen die haar niet toekomt; dat er geen enkele reden is aan te nemen dat de verplichting om de bouwvergunning over te leggen op het ogenblik van de geldigverklaring van de opzegging impliceert dat de verpachter in het bezit moet zijn van die vergunning op het ogenblik van de verzending van de opzeggingsbrief; dat in elk geval niets die auteur het recht gaf om, zonder staving van zijn zienswijze, te stellen dat, ondanks het stilzwijgen van de wet, de voorwaarden van artikel 6, 2°, ook in acht moesten worden genomen bij de toepassing van artikel 7, 11°, van de Pachtwet,

terwijl verweerster niet aanvoert en het vonnis niet beslist dat het ten deze ging om het geval bedoeld in artikel 12.2, tweede lid, van de Pachtwet, zodat verweerster reeds op het ogenblik waarop zij de opzegging deed, in het bezit moest zijn van de door voormeld artikel 12.2, eerste lid, voorgeschreven bouwvergunning, opdat de opzegging geldig zou zijn overeenkomstig de bepalingen van het in de Pachtwet vervatte artikel 7, inzonderheid 11°; het vonnis bijgevolg, bij ontstentenis van bouwvergunning op de dag van de opzegging, niet zonder de in het middel vermelde wetsbepalingen te schenden de door verweerster gedane opzegging geldig kon verklaren:

Overwegende dat uit artikel 7, 11°, vevat in artikel 1 van de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving, blijkt dat de toestand op het ogenblik van de opzegging de rechtsbetrekkingen tussen de partijen bepaalt;

Overwegende dat de verpachter derhalve op het tijdstip waarop hij de opzegging doet, in het bezit moet zijn van de

bouwvergunning; dat echter het bewijs van de afgifte van die vergunning overeenkomstig het in hetzelfde artikel 1 vervatte artikel 12.2, eerste lid, pas tijdens de rechtspleging tot geldigverklaring van de opzegging moet worden overgelegd;

Overwegende dat het vonnis, dat de opzegging geldig verklaart ofschoon het eerst heeft vastgesteld dat de bouwvergunning aan verweerster is afgegeven na de betekening van de opzegging, niet naar recht is verantwoord;

Dat het middel gegrond is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 19 juni 1984

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Matthijs

Advocaat-generaal: de h. Piret

Advocaat: mr. De Roeck

Vervoer — Reglementering — Vervoer van zaken tegen vergoeding — Intrekking van vergunning.

Eiser is veroordeeld ter zake dat hij over de openbare weg een vervoer van zaken tegen vergoeding heeft verricht, waarvoor geen vergunning voor nationaal vervoer was afgegeven.

Daar eisers veroordeling wettelijk verantwoord is door de vaststelling, dat eiser, nu de toegekende vervoervergunning door een definitieve administratieve beslissing was ingetrokken, goederen heeft vervoerd waarvoor geen vergunning voor nationaal vervoer was afgegeven, vertoont geen belang meer het middel waarbij eiser aanvoert dat de rechter zich ten onrechte onbevoegd heeft geacht om de wettigheid van de intrekking van de vergunning te beoordelen.

De V. en P.V.B.A. De M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 13 januari 1984 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Gent;

Overwegende dat het bestreden vonnis, met bevestiging van het beroepen vonnis, eiser tot een geldboete van 100 frank veroordeelt wegens overtreding van de artikelen 1, 10, § 1, derde lid, van de wet van 1 augustus 1960 betreffende het vervoer van zaken met motorrijtuigen tegen vergoeding, 3, 4, 18 en 19 van het koninklijk besluit van 9 september 1967, houdende algemeen reglement betreffende het vervoer van zaken met motorvoertuigen tegen vergoeding, ter zake van: «te Gent, op 18 juni 1981, door middel van een onder toepassing van voormeld koninklijk besluit vallend voertuig over de openbare weg een vervoer van zaken tegen vergoeding te hebben verricht, waarvoor geen vergunning voor nationaal vervoer werd afgegeven, met de omstandigheid dat hij zich in staat van herhaling bevindt»; dat het vonnis eiseres burgerrechtelijk aansprakelijk verklaart voor de kosten die ten laste van eerstgenoemde, haar aangestelde, worden gelegd;

I. Op de voorziening van eiser:

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 107 van de Grondwet, en zakelijk weergegeven als volgt: de eisers hebben bij conclusie uiteengezet dat, na een bedrijfsuitbreiding, een tweede administratieve zetel in Nederland werd gevestigd, dat de directeur-generaal bij het Ministerie van Verkeerswezen, bestuur van het vervoer, op 4 juli 1980 besliste alle vervoervergunningen in te trekken op grond dat «uit een door een afgevaardigde van het bestuur van het vervoer ingesteld onderzoek is gebleken dat de zetel van uw vennootschap niet werkelijk op het adres (...) en evenmin op een andere plaats in België is gevestigd»; de eisers hebben in dezelfde conclusie de onwettigheid van deze administratieve beslissing opgeworpen en gevraagd, met toepassing van artikel 107 van de Grondwet, deze beslissing niet toepasselijk te verklaren; de eisers immers stelden: dat die administratieve beslissing van 4 juli 1980 niet voldoende gemotiveerd was en zodoende artikel 97 van de Grondwet schond en dat bij die beslissing de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen inzake administratieve beslissingen niet werden nageleefd; indien het bestreden vonnis, zoals gevraagd, artikel 107 van de Grondwet had toegepast, zou dit betekend hebben dat de vervoervergunningen ten onrechte werden ingetrokken en dat bijgevolg de geformuleerde telastlegging niet bewezen zou zijn; de rechtbank oordeelde echter dat de omstreden administratieve beslissing, bij ontstentenis van beroep bij de Raad van State, definitief is geworden, wat ongetwijfeld juist is; de rechtbank meende echter dat het beoordelen van de rechtmatigheid van dergelijke administratieve beslissingen tot de uitsluitende bevoegdheid van de Raad van State behoort; deze stelling is naar eisers inzicht volkomen in strijd met artikel 107 van de Grondwet, dat luidt: «De hoven en rechtbanken passen de algemene, provinciale en plaatselijke besluiten en verordeningen alleen toe in zover zij met de wetten overeenstemmen»; de rechter moet de toepassing van onwettige verordeningen en van niet reglementaire administratieve beslissingen weigeren; de door artikel 107 van de Grondwet aan de hoven en rechtbanken toegekende bevoegdheid strekt zich uit tot het gebied van de interne wetgeving van de bestuurshandeling; de toepassing van voormeld grondwetsartikel is niet afhankelijk van de termijn van voorziening bij de Raad van State; de rechtbank achtte zich bijgevolg ten onrechte niet bevoegd om artikel 107 van de Grondwet toe te passen; het vonnis schendt derhalve dit artikel:

Overwegende dat naar luid van artikel 25 van het koninklijk besluit van 9 september 1967, houdende algemeen reglement betreffende het vervoer van zaken met motorvoertuigen tegen vergoeding, gewijzigd bij artikel 1 van het koninklijk besluit van 1 maart 1976, alle vergunningen voor nationaal vervoer door de minister van Verkeerswezen of zijn gemachtigde blijvend worden ingetrokken, indien de houder ophoudt de zetel van zijn bedrijf in België te hebben;

Overwegende dat het vonnis releveert: dat eiseres, met toepassing van de evenvermelde wetsbepalingen, op 4 juli 1980 ervan in kennis werd gesteld dat, nu uit een door het bestuur van het vervoer bij het Ministerie van Verkeerswezen ingesteld onderzoek is gebleken dat de zetel van haar bedrijf niet meer daadwerkelijk in België is gevestigd, alle

haar toegekende vervoervergunningen ingetrokken werden, en dat zij verzocht werd alle haar afgegeven vergunningen ter schrapping in te zenden; dat eiseres tegen die administratieve beslissing geen beroep bij de Raad van State, die ter zake uitsluitend bevoegd is, heeft ingesteld, zodat de beslissing definitief is geworden; dat de rechtbank niet bevoegd is om de rechtmatigheid van zodanige beslissing te beoordelen; dat eiser zich op 18 juni 1981 te Gent schuldig heeft gemaakt aan het hem ten laste gelegde feit, nu hij met een oplegger op naam van eiseres klinkers vervoerde waarvoor hij geen «vervoerbewijs» of een «vergunning voor nationaal vervoer» kon overleggen;

Overwegende dat het vonnis de administratieve beslissing van intrekking van alle aan eiseres toegekende vervoervergunningen niet toepast;

Overwegende dat eisers schuldigverklaring aan het hem ten laste gelegde misdrijf wettelijk verantwoord is door de in het vonnis gedane en in het middel niet aangevochten vaststelling dat, nu de aan eiseres toegekende vervoervergunningen door een definitieve administratieve beslissing werden ingetrokken, eiser in opdracht van eiseres goederen heeft vervoerd waarvoor geen vergunning voor nationaal vervoer werd afgegeven;

Dat het middel, dat opkomt tegen een ten overvloede gegeven redengeving, niet ontvankelijk is bij gebrek aan belang;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 10 SEPTEMBER 1984

Voorzitter: de h. Delva

Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Bützler en Houtekier

Arbeidsovereenkomst — Werklieden — Arbeidsongeschiktheid — Recht op loon — Nieuwe arbeidsongeschiktheid binnen veertien dagen — Andere ziekte — Indiening van getuigschrift meldende andere ziekte — Termijn.

De werkman die binnen de eerste veertien dagen volgend op een periode van arbeidsongeschiktheid waarvoor gewaarborgd weekloon werd betaald, opnieuw arbeidsongeschikt wordt, heeft, krachtens art. 52, § 2, tweede lid, 2°, W.A.O., opnieuw recht op gewaarborgd loon, indien hij door een medisch attest bewijst dat de nieuwe arbeidsongeschiktheid aan een andere ziekte of ongeval is te wijten.

De medische verklaring, dat de ongeschiktheid aan een andere ziekte is te wijten, moet binnen een redelijke termijn aan de werkgever worden bezorgd, maar niet noodzakelijk op de eerste dag van de nieuwe arbeidsongeschiktheid.

J. t/ N.V. R.

Gelet op het bestreden arrest, op 6 januari 1983 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen;

(...)

Overwegende dat, luidens artikel 52, §1, eerste lid, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkom-

sten, in geval van arbeidsongeschiktheid onder meer wegens ziekte, andere dan een beroepsziekte, de werkman ten laste van zijn werkgever recht heeft op 100 pct. van zijn normaal loon gedurende een periode van zeven dagen: dat, krachtens § 2, eerste lid, van hetzelfde artikel, het in § 1 bedoelde loon niet opnieuw verschuldigd is, wanneer zich een nieuwe arbeidsongeschiktheid voordoet binnen de eerste veertien dagen die volgen op het einde van de periode van arbeidsongeschiktheid welke aanleiding heeft gegeven tot de uitbetaling van het bij § 1 voorgeschreven loon; dat het tweede lid, 2°, van dezelfde paragraaf bepaalt dat het in § 1 bedoelde loon echter verschuldigd is wanneer de werkman door middel van een geneeskundig getuigschrift bewijst dat deze nieuwe arbeidsongeschiktheid te wijten is aan een andere ziekte;

Overwegende dat laatst vermelde bepaling, al houdt zij weliswaar niet in dat de geneeskundige verklaring dat de nieuwe arbeidsongeschiktheid aan een andere ziekte te wijten is, op een bepaald tijdstip aan de werkgever moet worden bezorgd, nochtans impliceert dat de werknemer die verklaring binnen een redelijke termijn aan de werkgever dient te bezorgen, nu zij, indien zij met de werkelijkheid overeenstemt, voor laatstbedoelde de verplichting meebrengt opnieuw het gewaarborgd loon te betalen; dat deze verklaring evenwel niet noodzakelijk moet voorkomen in het eerste geneeskundig getuigschrift waarbij de werknemer de werkgever op de hoogte brengt van zijn nieuwe arbeidsongeschiktheid;

Dat het arbeidshof oordeelt dat het geneeskundig getuigschrift van 16 maart 1981 laattijdig werd afgegeven omdat eiseres «onmiddellijk in het eerste op 2 maart 1981 (aankomst arbeidsongeschiktheid andere ziekte) afgeleverd medisch attest moest aantonen dat het een andere ziekte betrof» en dat verweerster «vanaf de eerste dag van de nieuwe arbeidsongeschiktheid op de hoogte moest worden gebracht wanneer een andere ziekte aan de basis ervan lag»;

Overwegende dat het geneeskundig getuigschrift door de vermelding «thuis ten gevolge van een andere ziekte» voldoende duidelijk te kennen geeft dat eiseres arbeidsongeschikt was;

Overwegende dat de enkele omstandigheid dat het geneeskundig getuigschrift — klaarblijkelijk wegens een louter vergissing — als vorige ziekteperiode 8 tot 21 februari 1981 vermeldt, een periode waarin de werkelijke ziekteperiode van 10 tot 20 februari 1981 trouwens vervat ligt, niet tot gevolg kan hebben dat het niet als een in artikel 52 bedoeld geneeskundig getuigschrift kan worden beschouwd;

Overwegende dat het arbeidshof de aangevochten beslissing derhalve niet naar recht verantwoordt;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 19 SEPTEMBER 1984

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Sace

Advocaat-generaal: de h. Piret

Advocaat: mr. Bernard

Jeugdbescherming — Ouderlijke macht — Overlijden van vader die van de ouderlijke macht ontzet is — Voogdij van de moeder — Territoriaal bevoegde rechtbank.

Bij overlijden van de van de ouderlijke macht ontzette vader behoort de voogdij krachtens art. 390 B.W. van rechtswege aan de moeder die niet is ontzet, zelfs als zij niet door de jeugdrechtbank was aangewezen om de ontzette vader te vervangen.

Derhalve is de jeugdrechtbank van haar verblijfplaats bevoegd om ten aanzien van het minderjarig kind een beschermingsmaatregel te treffen.

L.

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 45, lid 2, van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming,

doordat het arrest beslist dat door het overlijden van de vader van eiseres op 23 mei 1982 een eind is gekomen aan de toeziende voogdij die was ingericht na de tegen de vader van die minderjarige uitgesproken ontzetting van de ouderlijke macht, dat ten gevolge van dat overlijden de moeder van het kind opnieuw de volledige ouderlijke macht uitoefende en dat bijgevolg de jeugdrechtbank van het arrondissement Bergen territoriaal bevoegd was, welke bevoegdheid van openbare orde is, daar de moeder van de minderjarige was verhuisd naar de gemeente Ghlin in Henegouwen,

terwijl artikel 34, derde lid, van de wet betreffende de jeugdbescherming bepaalt dat, als slechts één der ouders is ontzet, de jeugdrechtbank de niet ontzette ouder aanwijst om hem te vervangen, als dat niet in strijd is met het belang van de minderjarige; de moeder van de minderjarige ten deze zelf ontzet was van de ouderlijke macht; die beslissing nadien was ingetrokken doch zonder dat de jeugdrechtbank de moeder aanwees om de ontzette vader te vervangen; de maatregel tot plaatsing van de minderjarige integendeel gehandhaafd was, zodat eiseres, overeenkomstig artikel 102 van het Burgerlijk Wetboek haar woonplaats behield op de plaats van haar hoofdverblijf, namelijk in het arrondissement Luik waar zij was geplaatst; daaruit volgt dat de jeugdrechtbanken te Luik territoriaal bevoegd waren te haren aanzien;

Overwegende dat de regeling van de provoogdij waarin de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming voorziet na een volledige of gedeeltelijke ontzetting van de ouderlijke macht, tijdelijk is en bij het overlijden van de ontzette ouder wordt vervangen door de algemene bepalingen van het Burgerlijk Wetboek; dat bijgevolg in geval van overlijden van de van de ouderlijke macht ontzette vader, de voogdij krachtens artikel 390 van het Burgerlijk Wetboek van rechtswege behoort aan de moeder die niet is ontzet, en dat zij alleen de overige aan de ouderlijke macht verbonden rechten uitoefent ten aanzien van haar minderjarig kind, zelfs als zij met toepassing van artikel 34, derde lid, van de wet van 8 april 1965, door de jeugdrechtbank niet is aangewezen om de ontzette vader te vervangen;

Overwegende dat het bestreden arrest vaststelt dat de van de ouderlijke macht ontzette vader van eiseres op 23 mei 1982 is overleden, dat hierdoor een eind is gekomen aan de provoogdij, dat ten gevolge van dit overlijden de moeder

van eiseres opnieuw de volledige ouderlijke macht uitoefent en dat zij verhuisd is naar Ghlin in het gerechtelijk arrondissement Bergen, en de jeugdrechtbank hiervan op de hoogte heeft gebracht;

Overwegende dat het hof van beroep, jeugdkamer, door die vaststellingen de beslissing dat krachtens artikel 44, eerste, vijfde en zesde lid, van de wet van 8 april 1965 alleen de jeugdrechtbank van het gerechtelijk arrondissement Bergen territoriaal bevoegd was om uitspraak te doen in de zaak, naar recht verantwoordt;

Dat het middel faalt naar recht;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 21 SEPTEMBER 1984

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: de h. Soetaert

Advocaat-generaal: de h. Velu

Advocaten: mrs. De Gryse en Bützler

Faillissement — Hypothecaire schuldeiser — Art. 564, laatste lid, Faillissementswet.

Het laatste lid van art. 564 Faillissementswet, samen met het Gerechtelijk Wetboek ingevoerd, geeft aan de eerst ingeschreven schuldeiser van de gefailleerde het recht om, ongeacht de overige bepalingen van dat artikel, «in iedere stand van het geding het goed waarop de hypotheek rust, te verkopen overeenkomstig de bepalingen van de artt. 1560 tot 1626 Ger. W.», en zulks met uitsluiting van art. 1621. Daaruit volgt dat het optreden van de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser om de verkoop van het gehypothekeerde goed te vervolgen, het «uitsluitend recht», en ook enig concurrerend recht, van de curator om dezelfde verkoop te vervolgen uitsluit.

T. en faillissement De B. t/ Coöp. V. O.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 februari 1983 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 528 en 564 van de Faillissementswet van 18 april 1851, opgenomen in boek III van het Wetboek van Koophandel,

doordat het arrest het hoger beroep van verweerster ontvankelijk alsmede gegrond verklaart en aldus aanneemt dat de openbare verkoop van het litigieus onroerend goed enkel ten verzoeken van verweerster kon geschieden, op grond van de volgende overwegingen: «De eerste vraag is dus of (verweerster) een uitsluitend of slechts een concurrerend recht tot verkoping heeft. Het gaat hier om de juiste lezing en interpretatie van artikel 564 van de Faillissementswet. (Eisers) verstaan het laatste lid van dit artikel terecht zó, dat de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser te allen tijde en hoe dan ook het recht heeft en behoudt het onroerend goed te verkopen. Daaruit volgt logisch dat de curator tegenover deze schuldeiser niet beschikt over het stakingsrecht van het tweede lid van dit artikel, met andere woor-

den dat hij diens verkooprecht niet kan verlammen door de uitoefening van een eigen verkooprecht en dat zijn verkooprecht niet concurrerend kan worden geacht. En aangezien er in het onderhavige geval wél vervolgingen tot uitwinning waren begonnen vóór de verwerping of ontbinding van het akkoord (ter zake de vaststelling van afwezigheid van concordataire voorstellen), kon de curator ook geen recht tot verkopen putten uit het eerste lid van artikel 564 van de Faillissementswet. De bewoordingen waarmee in het laatste lid van artikel 564 de voorgaande bepalingen worden uitgesloten ten opzichte van de eerste ingeschreven hypothecaire schuldeiser, zijn overigens zo algemeen en absoluut dat ook om die reden uitgesloten moet worden geacht dat de curator hiermee slechts zijn uitsluitend recht tot verkoping zou verliezen maar een concurrerend recht zou behouden. Ware dit laatste toch de bedoeling geweest, dan is het ook waarschijnlijk dat de wetgever de uitvoering van dit concurrerend recht zou hebben geregeld om storende betwistingen te voorkomen. Waar een deel van de andersluidende rechtspraak ingegeven schijnt te zijn door opportunititsredenen, namelijk het bespoedigen van de realisatie van de onroerende goederen, is die reden in het onderhavige geval niet voorhanden daar de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser kort vóór het verzoek van de curator reeds overgegaan was tot uitvoerend beslag, zodat hem geen gebrek aan diligentie verweten kon worden en er om die reden geen ingrijpen geboden was».

terwijl, eerste onderdeel, eerste eiser, in zijn regelmatig neergelegde conclusie, uitdrukkelijk deed gelden dat artikel 564 van de Faillissementswet «moet worden gezien en begrepen in zijn context en meer speciaal samen met de artikelen 453 en 528 van de Faillissementswet», waaruit blijkt dat de curator de gezamenlijke schuldeisers vertegenwoordigt en dat de verkoop van onroerende goederen, toebehorend aan de gefailleerde, tot zijn wettelijke opdracht behoort, zodat het arrest, dat dit uitdrukkelijk opgeworpen middel niet beantwoordt, niet regelmatig is gemotiveerd (schending van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, overeenkomstig de artikelen 528 en 564 van titel I van boek III van het Wetboek van Koophandel, door de wetgever in het algemeen en zonder beperking aan de curator de opdracht wordt gegeven de aan de gefailleerde toebehorende goederen te verkopen wanneer geen akkoord tot stand komt, en de omstandigheid dat aan de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser eveneens het recht wordt toegekend om een aan de gefailleerde toebehorend onroerend goed te verkopen, geenszins inhoudt dat de curator het recht verliest om hetzelfde aan de gefailleerde toebehorend goed te verkopen, zodra de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser gebruik maakt van het hem door artikel 564, in fine, van de Faillissementswet toegekende recht, zodat het Hof van Beroep te Gent de artikelen 528 en 564 van de Faillissementswet van 18 april 1851, opgenomen in boek III van het Wetboek van Koophandel schendt door te beslissen dat de curator, tweede eiser, over geen eigen recht tot verkoop van de, aan de gefailleerde toebehorende, onroerende goederen beschikt zodra de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser gebruik maakt van het hem door artikel 564, in fine, van de Faillissementswet toegekende recht;

derde onderdeel, overeenkomstig de artikelen 528 en 564 van titel I van boek III van het Wetboek van Koophandel,

wanneer de curator in samenloop komt met de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser met betrekking tot de openbare verkoop van een aan de gefailleerde toebehorend onroerend goed, de voorkeur dient te worden gegeven aan de meest gerede partij, namelijk de partij die als eerste de aanwijzing van een notaris verkrijgt, zodat het arrest, door te beslissen dat aan de verweerder de voorkeur diende te worden gegeven omdat hem met betrekking tot de openbare verkoop van het litigieuze onroerend goed geen gebrek aan diligentie kon worden verweten, zonder te onderzoeken, zoals door de eisers in hun conclusie werd ingeroepen, wie als eerste de aanwijzing van de notaris verkreeg, de artikelen 528 en 564 van de Faillissementswet van 18 april 1851, opgenomen in boek III van het Wetboek van Koophandel schendt;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het onderdeel stelt dat eerste eiser in zijn conclusie de aangehaalde stelling heeft aangevoerd ten betoge dat de curator de gezamenlijke schuldeisers vertegenwoordigt en dat de verkoop van de onroerende goederen van de boedel tot zijn wettelijke opdracht behoort ;

Overwegende dat het arrest, waar het spreekt van «het uitsluitend recht tot verkoping» dat aan de «curator» toekomt, impliciet maar zeker aanneemt dat de curator als vertegenwoordiger van de gezamenlijke schuldeisers, tot wettelijke opdracht heeft de onroerende goederen van de boedel te verkopen ; dat het arrest voorts wijst op het algemeen en absoluut karakter van de regel van artikel 564, laatste lid, van het Wetboek van Koophandel, en op de betekenis van de afwezigheid van enige regeling voor een concurrerende bevoegdheid van curator en eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser ;

Dat het aldus rekening houdt met het in het onderdeel bedoelde verweer en antwoordt op de conclusie ;

Dat het onderdeel feitelijke grondslag mist ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat, nu het arrest vaststelt dat het door verweerster gelegde onroerend beslag op het hypotheekkantoor is overgeschreven alvorens de beschikking waarbij tweede eiser, curator, machtiging verkreeg voor de verkoop, werd gewezen, toepassing van artikel 1621 van het Gerechtelijk Wetboek reeds om die reden is uitgesloten ;

Dat het laatste lid van artikel 564 van de Faillissementswet, samen met het Gerechtelijk Wetboek ingevoerd, aan de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser, ten deze verweerster, het recht geeft om, ongeacht de overige bepalingen van het genoemd artikel, «in iedere stand van het geding het goed waarop de hypotheek rust, (te) verkopen overeenkomstig de bepalingen van de artikelen 1560 tot 1626 van het Gerechtelijk Wetboek», en zulks met uitsluiting van artikel 1621 ;

Overwegende dat daaruit volgt dat het optreden van de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser om de verkoop van het gehypothekeerde goed te vervolgen, het «uitsluitend recht», en ook enig concurrerend recht van de curator om dezelfde verkoop te vervolgen, uitsluit ;

Dat het onderdeel faalt naar recht ;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat, nu uit het voorgaande blijkt dat de curator generlei samenlopende bevoegdheid heeft om het gehypothekeerde goed te verkopen, de omstandigheid dat

een van de optredende partijen als de eerst gereede moet worden beschouwd, zonder rechtsgevolg moet blijven;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;
(...)

NOOT—Arrest *a quo*: Gent, 24 februari 1983, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1983, 344, noot A.C. Vgl. Antwerpen, 27 juni 1979, *R.W.*, 1983-84, 570, noot. Zie tevens Ledoux, J., «Curateur et créancier saisissant: la guerre des procédures n'aura plus lieu?», *Rev. Not. B.*, 1984, 574-589.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e KAMER — 8 MAART 1983

Voorzitter: de h. Nuytinck

Raadsheren: de hh. Roose en Castermans

Advocaten: mrs. Kluyskens, P. Debra loco M. Debra, Vanhuyse, Van Damme en Daems

1. Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — a) Zaken — Bewaarder — Begrip — Toevertrouwen van onderhoudsprestaties aan een derde — Gebrek in de zaak — Liftinstallatie — b) Eigen daad — Betreden van lift — Voorzichtigheidsplicht van de gebruiker — 2. Verbintenissen — Overeenkomst van controle en onderhoud van liftinstallatie — Verzekeren van veiligheid — Resultaatsverbintenissen.

1.a) De bewaarder van een zaak in de zin van art. 1384, eerste lid, B.W., is hij die de zaak voor eigen rekening gebruikt, die er het genot van heeft of bewaart, en die over de bevoegdheid van leiding en controle beschikt.

De omstandigheid dat bepaalde onderhoudsprestaties door derden, niet-eigenaars van de zaak, verschuldigd zijn, is niet voldoende om het toezicht over die zaak aan die derde over te dragen.

Een liftinstallatie is aangetast door een gebrek in de zin van art. 1384, eerste lid, B.W., wanneer de liftdeur op een verdieping opengaat, terwijl de liftkooi niet ter hoogte van die verdieping staat.

b) De gebruiker van een lift die de liftdeur opent en wil instappen, maar door de liftkoker valt omdat de liftkooi zich in de kelderverdieping bevindt, begaat geen fout of onoplettendheid, daar hij normaal mag verwachten dat, rekening houdend met de huidige technische vooruitgang en afwerking van de liften, de liftkooi zich ter hoogte van de geopende deur zou bevinden.

2. De verbintenis van de onderhoudstechnicus van een liftinstallatie om de veiligheid van de lift te verzekeren, is een resultaatsverbintenis.

N.V. A.G. S. t/ V. e.a.

1. Beide zaken, waarin hoger beroep werd ingesteld tegen hetzelfde vonnis (Rb. Brugge, 19 oktober 1981) zijn samenhangend, en dienen gevoegd te worden.

2. Oorspronkelijke eiser V., is getroffen door een ernstig ongeval, toen hij op 12 augustus 1978 in de Residentie S. te M. de lift op de tweede verdieping wilde gebruiken, de deur

geopend heeft en is willen instappen, maar door de liftkoker is gevallen, daar de liftkooi zelf zich in de kelderverdieping bevond.

Het hof verwijst naar de omstandige en juiste uiteenzetting die de eerste rechter heeft gegeven omtrent de feitelijke omstandigheden van het ongeval, omtrent de eisen die de respectieve partijen hebben gesteld, en omtrent de stellingen die zij hebben verdedigd.

Samengevat werd door de eerste rechter geoordeeld dat geen persoonlijke fout op grond van artikel 1382 B.W. bewezen was aan de zijde van de oorspronkelijke verweerders B. en De R., respectievelijk syndicus en medeëigenares van voornoemde residentie. Wel werden voornoemden aansprakelijk gesteld op grond van artikel 1384, eerste lid, B.W.

De eerste rechter oordeelde verder dat noch de getroffene V., noch de tot tussenkomst en vrijwaring opgeroepen partij E., die het onderhoud van de lift verzekerde, enige fout treft, zodat meteen de eis tot vrijwaring, ingesteld door de vrijwillig tussengekomen verzekeringsmaatschappij N.V. A., en door voornoemde twee hoofdverweerders, als ongegrond werd afgewezen.

Deze laatste twee hoofdverweerders werden solidair veroordeeld tot betaling van schadevergoeding, die deels provisioneel aan het slachtoffer werd toegekend, terwijl verder een medische expertise van de getroffene werd bevolen.

De eis van de vrijwillig tussengekomen partij, ziekteverzekeraar van de getroffene, voor zover gericht tegen de N.V. A. werd niet ontvankelijk verklaard, maar toelaatbaar en gegrond voor zover ingesteld tegen de twee hoofdverweerders.

3. Het wordt in hoger beroep niet meer betwist dat de partijen B. en De R. geen persoonlijke fout hebben begaan. Appellanten betwisten ook niet ernstig dat de lift behept was met een gebrek, maar menen dat zij niet de «bewaarders» waren van die gebrekkige zaak. Zij stellen dat de geïntimeerde E., die het onderhoud van de lift verzekerde, aan zijn contractuele verplichtingen te kort is gekomen, en dat hij aansprakelijk is voor de gevolgen van het ongeval. Appellanten menen eveneens dat de getroffene zelf onvoorzichtig is geweest en in elk geval medeverantwoordelijk is.

4. De bewaarder van een zaak is hij die de zaak voor eigen rekening gebruikt, die er het genot van heeft, of deze bewaart, en die over de bevoegdheid van leiding en controle beschikt. De omstandigheid dat bepaalde onderhoudsprestaties door derden niet-eigenaars van de zaak verschuldigd zijn, is niet voldoende om het toezicht over die zaak aan die derde over te dragen. In casu heeft het toevertrouwen van een onderhoudsopdracht aan een gespecialiseerd vakman niet tot gevolg dat de eigenaars van het flatgebouw de bevoegdheid van leiding en controle hebben verloren. Zij blijven met het dagelijks toezicht en met de bewaking belast.

De eerste rechter oordeelde terecht dat de liftinstallatie op het ogenblik van het ongeval door een gebrek aangetast was. Het kan immers niet betwist worden dat een liftdeur op een verdieping nooit mag kunnen opengaan, wanneer de liftkooi niet ter hoogte van die verdieping staat.

5. Tussen de medeëigenaars van het flatgebouw en de tot tussenkomst en vrijwaring geroepen partij, E., werd op 29 november 1976 een overeenkomst gesloten waarbij laatstgenoemde zich verbonden heeft voor het onderhoud van de lift in te staan.

Appellanten stellen evenwel ten onrechte dat hun onder-

houdstechnicus hen op de mogelijke gevaren van een verouderde installatie had moeten wijzen. Het wordt niet betwist dat het gebruik van die installatie, die zou dagtekenen van het jaar 1958, wettelijk nog toegelaten was. Uiteraard kon deze lift dezelfde veiligheidsvoorwaarden van de huidige liften niet bieden. De medeëigenaars wisten dit ook of hadden dit moeten weten, terwijl zij thans bezwaarlijk hun aansprakelijkheid voor het verder gebruik van een oudere en minder veilige installatie kunnen afwentelen op de onderhoudstechnicus, tenzij deze zijn contractuele verplichtingen niet zou hebben nageleefd.

In voormelde overeenkomst werd bepaald dat E. de verbintenis aangaat om de twee maanden de apparatuur, de machines, de contacten, de werking en vooral de veiligheid van de lift door een gespecialiseerd technicus te laten controleren. Deze reinigt de machines en de uitrusting, en zorgt voor een rationele smering (artikel 1, 2, van het contract).

Artikel 5 van de algemene voorwaarden bepaalt verder dat de aannemer de verplichting op zich neemt dit onderhoud te verzekeren zodanig dat het toestel ononderbroken in perfecte staat is, dat de afmetingen in orde zijn en dat de veiligheid geregeld is.

De verbintenis die E. op zich genomen heeft de veiligheid van de lift te verzekeren is een resultaatsverbintenis. Het defect van de lift op 12 augustus 1978 laat zijn aansprakelijkheid vermoeden. E. kan er zich niet toe beperken te beweren dat hij de overeengekomen onderhoudsbeurten heeft uitgevoerd. Op hem rust de bewijslast dat het defect niet aan zijn fout te wijten is.

E. levert dit bewijs niet. Als gespecialiseerd vakman heeft hij na het ongeval kunnen vaststellen wat de oorzaak was van het defect. Deze oorzaak wordt nergens vermeld. Dat de deuren van de lift niet uitgerust zijn met een dubbel slot, zoals de moderne installaties, is ter zake niet dienend. E. bewijst niet dat de ontgrendeling van het slot zich voorgedaan heeft naar aanleiding van een «niet voorzienbaar» defect aan een of ander onderdeel van de lift. Hij is derhalve contractueel aansprakelijk, zodat de eisen tot vrijwaring gegrond voorkomen.

6. Enkele ogenblikken vóór het ongeval had oorspronkelijke eiser de lift nog gebruikt om van de begane grond naar de tweede verdieping te komen. Hij heeft daar alleen twee kinderen afgezet en is enkele ogenblikken later terug naar beneden willen gaan. Het wordt niet betwist dat hij de knop van de buitendeur van de lift heeft ingedrukt, dat hij een «klik» hoorde, en de liftdeur heeft kunnen openen. Hij kon trouwens vermoeden dat de liftkooi er nog was, nu hij de lift zopas had gebruikt, en de deur normaal en zonder moeite kon worden geopend.

De eerste rechter heeft terecht geoordeeld dat de getrofene in die omstandigheden totaal verrast werd en in zijn normale verwachtingen werd bedrogen, en dat hem geen fout of onoplettendheid kan worden verweten.

V. mocht normaal verwachten dat, rekening houdend met de huidige technische vooruitgang en afwerking van de liften, de liftkooi zich ter hoogte van de geopende deur zou bevinden, en dat hij gerust mocht instappen, zonder dat hij de verplichting had zich vooraf te vergewissen van de goede werking van de lift, die hij trouwens pas enkele ogenblikken voordien had verlaten en die normaal had gewerkt. Het feit dat hij een zonnebril droeg en niet gekeken heeft of de

liftkooi wel aanwezig was, kan dan ook niet als fout te zijnen laste worden gelegd.

(...)

NOOT—Zie en vergelijk: Hof Brussel, 7 november 1979, *R.W.*, 1980-81, 259, met noot; zie ook de rechtspraak geciteerd door Vandenberghe, H., Van Quickenborne, M., en Hamelink, P., «Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978)», *T.P.R.*, 1980, (1139), 1251, nr. 90, A.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

9e KAMER — 19 DECEMBER 1984

Voorzitter: de h. Marinus

Raadsheren: de h. Craeybeckx en mevr. Spinoy (rapporteur)

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Advocaten: mrs. Peeters loco Van der Straten en Lambrechts

Rechten van de mens — Redelijke termijn — Ontvankelijkheid van de vervolging.

Een ieder heeft het recht binnen een redelijke termijn berecht te worden. Die redelijke termijn moet niet in abstracto, maar in concreto beoordeeld worden, in het licht van de gegevens van de zaak.

Ten deze is de zaak zowel in eerste aanleg als in hoger beroep binnen een redelijke termijn behandeld. De vervolging is dus ontvankelijk.

N.V. K. t/ C. en H.

Overwegende dat de tweede beklaagde overleden is op 28 oktober 1982 en de strafvordering te zijnen opzichte verval is;

Overwegende dat het verval van de strafvordering door verjaring t.o.v. de feiten gepleegd door eerste beklaagde tussen 31 mei 1980 en 21 januari 1981 die de achtereenvolgende en voortdurende uiting zijn van een zelfde misdadig opzet, gestuit is door het hoger beroep van het openbaar ministerie op 21 mei 1982;

Overwegende dat eerste beklaagde opwerpt dat de vervolging in strijd is met art. 6, lid 1, van het Verdrag van de Rechten van de Mens en met art. 14, lid 3, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten goedgekeurd bij wet van 15 mei 1981, omdat de behandeling niet is geschied «binnen een redelijke termijn» of niet «zonder onredelijke vertraging» en dat de vervolging derhalve onwettig en onontvankelijk is;

Dat een ieder inderdaad het recht heeft binnen een redelijke termijn berecht te worden; dat die redelijke termijn niet in abstracto maar in concreto, in het licht van de gegevens van de onderhavige zaak beoordeeld moet worden;

Overwegende dat tussen 19 mei 1981 (datum van opmaken van de vordering voor de raadkamer, die op 10 juni 1981 de zaak verwijst) en de datum van behandeling en

vonnis op 5 mei 1982 geen «onredelijke termijn is verstrekken»;

Overwegende dat beklaagde niet van zijn vrijheid was beroofd en zijn zaken ongestoord kon voortzetten; dat in het kader van het beroep van andere zaken die juist én door de eventuele vrijheidsberoving en door de aard van de zaken zelf, een dringender behandeling vereisen — ook de termijn verstrekken tussen het instellen van het hoger beroep en de behandeling van deze zaak in hoger beroep redelijk is en geenszins de belangen van beklaagde benadeelt;

Overwegende dat de vervolging dus wel degelijk ontvankelijk is;

Overwegende dat door het onderzoek voor het hof de schuld van beklaagde aan de hem ten laste gelegde feiten onder B, C en D niet bewezen is gebleven en beklaagde ervan dient vrij gesproken te worden;

Overwegende dat gelet op de vrijspraak het hof onbevoegd is om te oordelen over de eisen van de burgerlijke partij;

(...)

NOOT—De redelijke termijn in strafzaken

Bovenstaand arrest verwerpt een door een beklaagde opgeworpen exceptie van onontvankelijkheid van de strafvervolging wegens overschrijding van de «redelijke termijn». Daarbij passen de volgende summierede bedenkingen.

1. *Het beginpunt van de termijn.* Wat de aanvang van de te beoordelen termijn betreft, lijkt het arrest die te situeren op de dag waarop de vordering van het openbaar ministerie voor de raadkamer is opgemaakt.

Dit is niet in overeenstemming met de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Volgens het Hof gaat de termijn immers in op het ogenblik dat de betrokkene «beschuldigd» is, in de zin van art. 6, lid 1, EVRM. De «beschuldiging» moet in het algemeen begrepen worden als de officiële kennisgeving van het verwijt een misdrijf gepleegd te hebben (cf. E.H.R.M., 27 februari 1980, Deweer, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 35, p. 24, § 46; E.H.R.M., 15 juli 1982, Eckle, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 51, p. 33, § 73); in sommige gevallen kan de «beschuldiging» andere vormen aannemen, die van een zelfde verwijt doen blijken en die eveneens een belangrijke weerslag hebben op de toestand van de verdachte (E.H.R.M., 10 december 1982, Foti e.a., *Publ. Cour*, reeks A, vol. 56, p. 18, § 52; E.H.R.M., 10 december 1982, Corigliano, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 57, p. 13, § 34; E.H.R.M., 21 februari 1984, Öztürk, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 73, p. 21, § 55). Het ogenblik waarop een vordering voor de raadkamer eenvoudig wordt ondertekend, is dan ook in elk geval irrelevant.

Meestal heeft de verdachte reeds op een eerder tijdstip ondervonden dat een vooronderzoek of onderzoek tegen hem geopend is, zodat hij reeds vanaf dat ogenblik onder de dreiging van een strafvervolging leeft en de redelijke termijn voor de behandeling van zijn zaak is beginnen te lopen (vgl. Cass., 4 oktober 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 144 en, met concl. advoc.-gen. E. Krings, *Pas.*, 1979, I, 153; Brussel, 25 februari 1982, *F.J.F.*, 1983, nr. 14).

2. *De behandeling van de zaak door de gerechtelijke overheden.* Terecht overweegt het hof van beroep dat het redelijk karakter van de termijn in concreto beoordeeld dient te worden, rekening houdend met de gegevens van de

zaak (zie o.m., in strafzaken, E.H.R.M., 15 juli 1982, Eckle, o.c., p. 35, § 80; E.H.R.M., 10 december 1982, Foti e.a., o.c., p. 19, § 56; E.H.R.M., 10 december 1982, Corigliano, o.c., p. 14, § 37).

In verband met de behandeling van de zaak in hoger beroep, oordeelt het hof dat de voorliggende zaak niet zo dringend was als andere zaken, gelet op de aard van die andere zaken en op het feit dat de beklaagden daarin van hun vrijheid beroofd waren.

Hiertegen kan aangevoerd worden dat de te trage afdoening van een zaak op zichzelf niet verantwoord zou kunnen worden door de voorrang die aan andere zaken moet worden verleend. Het Europees Hof heeft immers meermaals beslist dat de staten die het EVRM hebben bekrachtigd, hun gerechtelijk systeem zó moeten organiseren dat alle zaken behandeld worden in overeenstemming met de vereisten van art. 6 (zie, i.v.m. het vereiste van de «redelijke termijn», E.H.R.M., 6 mei 1981, Buchholz, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 42, p. 16, § 51; E.H.R.M., 13 juli 1983, Zimmermann en Steiner, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 66, p. 12, § 29; E.H.R.M., 10 juli 1984, Guincho, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 81, § 38, en verder, i.v.m. de onpartijdigheid van de rechter, E.H.R.M., 26 oktober 1984, De Cubber, *Publ. Cour*, reeks A, vol. 86, p. 20, § 35. Zie eveneens, m.b.t. de overlast van een tuchtrechtbank, Cass. 22 juni 1984, *R.W.*, 1984-85, 1029).

3. *De sanctie bij overschrijding van de «redelijke termijn».* Ten slotte zij opgemerkt dat het hof van beroep, nu het aanneemt dat de zaak binnen een redelijke termijn werd behandeld, uiteraard geen beslissing moest nemen over de sanctie bij overschrijding van die termijn. Toch lijkt het arrest desaan gaande een zekere aanduiding te bevatten.

De beklaagde had immers opgeworpen dat, in geval van overschrijding van de redelijke termijn, de strafvordering onontvankelijk moest worden verklaard. (Dit is overigens ook het standpunt dat in Nederland door de Hoge Raad wordt ingenomen. Zie H.R., 23 september 1980, met concl. advoc.-gen. Remmelink en noot G.E. M(ulder), *N.J.*, 1980, nr. 116; H.R., 18 november 1980, met concl. advoc.-gen. Biegan-Hartogh en noot Th. W. v(an) V(een), *N.J.*, 1980, nr. 116; H.R., 3 januari 1984, met concl. advoc.-gen. Leijten en noot Th. W. v(an) V(een), *N.J.*, 1984, nr. 403. Zie eveneens F. Lambrechts, «De achterstand in gerechtszaken en de rechten van de mens», *R.W.*, 1984-85, (791), 798-802.) In die context lijkt de overweging van het arrest dat de vervolging «wel degelijk ontvankelijk is», te impliceren dat het hof van beroep de stelling van de beklaagde stilzwijgend onderschrijft.

Paul Lemmens

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

1e KAMER — 19 JUNI 1984

Voorzitter: de h. Simons

Rechters: de h. Van de Walle en Hellemans

Openbaar ministerie: de h. van Hamme

Advocaten: mrs. Speyer en Demets.

Huwelijk — Vereisten — Clandestien huwelijk — Nietigheid — Putatief huwelijk — Goede trouw.

De voltrekking van een huwelijk voldoet niet aan de vereiste van openbaarheid als de partijen het huwelijk in het buitenland doen voltrekken met het oog op het ontsnappen aan een grondvereiste (in casu de toestemming van de ouders van de minderjarige huwende).

Een dergelijk geheim («clandestien») huwelijk is absoluut nietig.

De partij tot een nietig huwelijk die de gunst van het putatieve huwelijk wil genieten (artt. 201-202 B.W.), behoort te bewijzen dat zij het huwelijk te goeder trouw aanging. Zulks wordt niet vermoed.

P. e.a. t/ A.

Gezien de inleidende dagvaarding bij geboekt exploit van 7 november 1983 van gerechtsdeurwaarder P. Petitjean te Lier ten einde nietig en van geen waarde te horen verklaren het huwelijk aangegaan en voltrokken in het Verenigd Koninkrijk te Folkestone, District Shepway, County Kent op 1 februari 1983 tussen eerste aanlegger en verweerster;

(...)

Gezien het schriftelijk advies van het openbaar ministerie;

Overwegende dat, toen betrokkenen op 1 februari 1983 in Groot-Brittannië in het huwelijk traden, verweerster 28 jaar oud was, terwijl eerste aanlegger nauwelijks de leeftijd van 20 jaar had bereikt; dat beiden in België gehuisvest waren, zij te Antwerpen, hij te Lier, waar ze ook hun beroepsactiviteiten hadden, zij betrokken zijnde bij het houden van herbergen en bars, hij als elektricien; dat verweerster belang had bij een huwelijk met een Belg om de Belgische nationaliteit te verwerven;

Overwegende dat een huwelijk in België afhankelijk was van de toestemming van de ouders van de minderjarige eerste aanlegger; dat, om aan art. 148 B.W. te ontsnappen, beide betrokkenen zich op 13 januari 1983 naar Groot-Brittannië begaven, daar in het huwelijk traden en de dag van dit huwelijk nog naar België terugkeerden;

Overwegende dat de ouders van eerste aanlegger hun toestemming tot dit huwelijk niet hebben gegeven; dat in de huwelijksakte geen melding wordt gemaakt van hun toestemming; dat ze bij de huwelijksvoltrekking niet aanwezig waren;

Overwegende dat het huwelijk in het geheim werd gesloten om aan de grondvereisten volgens de Belgische wetgeving te ontsnappen, met name aan de dwingende bepalingen betreffende publiciteit en ouderlijke toestemming; dat de clandestiniteit van het huwelijk dit volstrekt nietig maakt;

Overwegende dat door de nietigheid van het clandestien huwelijk niet de overtreding van de vormvereisten wordt gesanctioneerd, maar wel de wetsontduiking zelf, de heimelijke wijze waarop bepaalde grondvereisten worden ontdoken, wat een gevaar is voor de openbare orde;

Overwegende dat niet is aangetoond, ook niet door vermoedens, dat nadien het huwelijk zou zijn goedgekeurd door tweede aanleggers; dat de vordering rechtsgeldig werd ingesteld door de eisende partijen binnen de door art. 183 B.W. gestelde termijn;

Overwegende dat verweerster, bij wijze van tegenvordering, haar goede trouw inroept opdat het huwelijk ten aanzien van haarzelf alle burgerlijke gevolgen zou hebben, overeenkomstig de artt. 201-202 B.W.;

Overwegende dat degene die zich op een putatief huwelijk beroept moet bewijzen dat het huwelijk te goeder trouw werd gesloten; dat de goede trouw ter zake niet zonder meer wordt vermoed; dat verweerster dit bewijs niet levert en het strafdossier not. 16879/83 van het Parket van de procureur des Konings te Antwerpen, gelezen samen met het proces-verbaal van vaststelling van 5 april 1984 door gerechtsdeurwaarder Paul De Ridder te Antwerpen, op het tegengestelde wijzen;

(...)

NOOT—Zie Van Poppel, V., «Wetsontduiking bij clandestiene huwelijken», *T.P.R.*, 1968, 427-454; Hansenne, J., «La bonne foi dans le mariage putatif», *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1969, 201-223; Baeteman, G. en Gerlo, J., «Overzicht van de rechtspraak. Personen- en familierecht, 1975-1980», *T.P.R.*, 1981, 800-801, nr. 59.

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

2e KAMER — 15 JUNI 1984

Voorzitter: de h. Verschuere

Rechters in sociale zaken: de hh. De Kie en Van den Broucke

Advocaten: mrs. Boeykens loco Mergits en Eykerman

Europese Gemeenschappen — Sociale zekerheid werknemers — Arbeidsvoorziening — Onderdaan lid-staat — Pool Zeelieden — Inschrijving — Intrekking op grond van nationaliteit — E.E.G.-verordening 1612/68 — Verbod van discriminatie.

De bepalingen van art. 12, K.B. 9 april 1965 betreffende de Pool der Zeelieden ter Koopvaardij, op grond waarvan vreemde zeelieden slechts in de pool kunnen worden ingeschreven indien en zolang er een tekort is aan toelaatbare kandidaten van Belgische nationaliteit, is strijdig met de bepalingen van de E.E.G.-verordening nr. 1612/68 en vindt derhalve geen toepassing op zeelieden-onderdanen van een lid-staat.

P. t/ Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid — Pool der Zeelieden ter Koopvaardij

I. De feiten

Op 16 november 1983 leverde verweerder een document C-4 af met als motivering: «19 november 1983 — laatst vergoede dag — was slechts ingeschreven in de Pool van de Zeelieden ter Koopvaardij vanaf 22 oktober 1981 tot en met 30 juni 1983. Overschrijving met toepassing van het K.B. van 9 april 1965, art. 115, § 2, tweede lid, van de Pool.»

II. In rechte

Verweerder werpt de ongegrondheid van de vordering op omdat: 1) de beslissing waartegen de vordering is ingesteld,

het logische en wettelijke gevolg is van de beëindiging van de inschrijving van betrokkene bij de Pool van de Zeelieden ter Koopvaardij; 2) hoewel het verzoekschrift in zijn motivering de indruk wekt gericht te zijn tegen de beëindiging van deze inschrijving, in het dispositief slechts wordt gevorderd dat de administratieve beslissing met betrekking tot de overschrijving naar de nationale dienst voor tewerkstelling wordt vernietigd.

De beslissing van verweerder is slechts een administratief gevolg van de beslissing tot intrekking van de inschrijving van eiser welke niet met datum genoemd wordt door de partijen.

Het dient te worden aanvaard dat het verzoekschrift van eiser, zoals uit de motivering blijkt, zowel tegen de beslissing tot intrekking van de inschrijving bij de Pool van de Zeelieden ter Koopvaardij als tegen haar administratieve uitwerking is gericht, aangezien voor de overgang naar de R.V.A. vereist is dat de inschrijving in de Pool der Zeelieden ingetrokken wordt, als bepaald in artikel 115, § 1, van het K.B. van 9 april 1965.

Het middel van verweerder is bijgevolg ongegrond.

Eiser stelt dat zijn inschrijving als vreemdeling steunende op artikel 12 van het koninklijk besluit van 9 april 1965 in strijd is met de Europese Verordening nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968.

Verweerder werpt hier tegen op dat de algemene bepaling, vervat in artikel 10 van het koninklijk besluit van 9 april 1965, zowel op de Belgen als op andere nationaliteiten van toepassing is, waarbij het beheerscomité van de Pool van de Zeelieden ter Koopvaardij steeds rekening dient te houden met de werkelijke behoeften van de arbeidsmarkt.

De rechtbank overweegt:

De inschrijving van eiser in de Pool van de Zeelieden ter Koopvaardij kan niet gereguleerd zijn door artikel 12 van het koninklijk besluit van 9 april 1965, aangezien eiser de Nederlandse nationaliteit bezit en derhalve zich kan beroepen op de E.E.G.-reglementering tot afschaffing van elke discriminatie op grond van nationaliteit tussen de werknemers van de lid-staten, wat betreft werkgelegenheid, beloning en de overige arbeidsvoorwaarden.

Dit algemeen principe is neergelegd in artikel 48 van het E.E.G.-Verdrag van 25 maart 1956, en verder uitgewerkt in de verordening nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968.

Artikel 12 van voormeld koninklijk besluit van 9 april 1965 is strijdig met de artikelen 3.1, 4.1, 6 en 7.1 van de verordening nr. 1612/68;

Verordeningen die uitgaan van de Raad van de Europese Gemeenschappen zijn onmiddellijk van toepassing in de interne rechtsorde van de lid-staten, en zijn superieur aan elke interne wet. Daaruit volgt dat de nationale rechter elke bepaling van de nationale wetgeving die strijdig is met een verordening op grond van zijn eigen bevoegdheid naast zich moet neerleggen, zelfs indien de interne wetsbepaling van latere datum is, en zonder dat hij de opheffing van die wetsbepaling door de wetgevende macht moet afwachten (Lyon-Caen G. en Lyon-Caen A.: *Droit international et européen*, Précis Dalloz, Parijs, 1980, blz. 181; P. De Vroede, *Handboek van het Belgisch Economisch Recht*, Antwerpen, 1981, blz. 187).

Voormelde verordening is derhalve rechtstreeks toepasselijk in elke lid-staat (artikel 48), zodat artikel 12 van het

koninklijk besluit van 9 april 1965 *in casu* niet mag worden toegepast (Hof van Justitie, 4 april 1974, *D.*, 1974, 717).

Meer bepaald bestaat de discriminatie tussen Belgische en vreemde zeelieden-onderdanen van een E.E.G.-lid-staat, als vervat in artikel 12 van het koninklijk besluit van 9 april 1965, hierin dat deze laatsten slechts kunnen worden ingeschreven wanneer er een tekort is aan kandidaten van Belgische nationaliteit. Dit heeft tot gevolg dat, zodra dit tekort niet meer bestaat, de inschrijving van een onderdaan van een E.E.G.-lid-staat wordt ingetrokken.

Aangezien in het koninklijk besluit van 9 april 1965 de techniek van tijdelijke inschrijvingen alleszins t.a.v. Belgen niet bestaat, geldt dit evenzeer voor de onderdanen van E.E.G.-lid-staten.

Conform artikel 7.1 van de E.E.G.-verordening nr. 1612/68 mocht de intrekking van de inschrijving in de Pool van de Zeelieden ter Koopvaardij van eiser slechts plaatshebben met inachtneming van dezelfde voorwaarden als die geldend voor Belgische zeelieden bepaald in artikel 14 van voormeld koninklijk besluit.

Artikel 10 van het koninklijk besluit van 9 april 1965 dient te worden gelezen in samenhang met art. 14 van dit koninklijk besluit waarin de voorwaarden tot intrekking van de inschrijving zijn opgesomd en die eveneens gelden voor eiser.

Verweerder bewijst niet dat de intrekking van de inschrijving van eiser steunt op een van de gevallen bedoeld in artikel 14. Bijgevolg voldoet zowel de intrekking van de inschrijving van eiser met als administratief gevolg van de overgang naar de R.V.A., niet aan de vereisten bepaald door het koninklijk besluit van 9 april 1965, en dient zij vernietigd te worden.

*Om die redenen,
de rechtbank,*

Verklaart de eis toelaatbaar en gegrond; vernietigt de administratieve beslissing van 16 november 1983 evenals de intrekking van de inschrijving van eiser in de Pool van de Zeelieden ter Koopvaardij waarop de bestreden beslissing steunt; zegt voor recht dat verweerder aansprakelijk is voor alle financiële gevolgen voortvloeiend uit de betwiste beslissing, en verleent akte aan eiser dat hij zijn schade tot op heden begroot op 1 frank provisioneel.

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 172/84 (Derde kamer) — Celestri & C° SpA/Ministerie van Financiën — *EGKS-basisprijs voor bepaalde ijzeren staalprodukten ter berekening van antidumpingrechten* — Nietigverklaring — 21 maart 1985.

Het Tribunale te Milaan heeft krachtens artikel 41 EGKS-Verdrag een prejudiciële vraag gesteld over de geldigheid van de vaststelling van de basisprijs voor verzinkte staalplaat bij mededeling van de Commissie van 29 decem-

ber 1981 houdende wijziging van de basisprijzen voor bepaalde ijzer- en staalprodukten met het oog op de berekening van over de importen van dergelijke produkten uit derde landen te heffen anti-dumpingrecht.

Het hoofdgeding betreft een geschil tussen de vennootschap Celestri, die in januari 1982 verzinkte staalplaat uit de Duitse Democratische Republiek in Italië had ingevoerd, en de Italiaanse belastingadministratie die haar in augustus 1982 verzocht om betaling van een bedrag van Lit. 86 942 000 aan anti-dumpingrechten en toehoren.

Na het bedrag te hebben betaald, vorderde Celestri het als niet-verschuldigd terug.

Zij betoogde dat de mededeling van de Commissie ongeldig was wegens schending van de wet en misbruik van bevoegdheid, doordat de daarin vastgestelde basisprijs hoger was dan de door de producenten uit de EEG-landen toegepaste prijs, zulks in strijd met de in aanbeveling 1006/78/EGKS vermelde criteria. Bij laatstgenoemde aanbeveling was een anti-dumpingrecht ingesteld op bepaalde soorten verzinkt plaatijzer en plaatstaal van oorsprong uit de Duitse Democratische Republiek.

Uit het dossier blijkt dat de belastingadministratie op de invoer, die in het onderhavige geval in januari 1982 heeft plaatsgevonden, de meest recente daadwerkelijke prijs heeft toegepast, namelijk de prijs vastgesteld in de op 29 december 1981 bekendgemaakte mededeling van de Commissie, waarvan de geldigheid door verzoekster in het hoofdgeding wordt betwist.

Naar aanleiding van dit geschil heeft het Tribunale te Milaan het Hof de navolgende prejudiciële vraag voorgelegd:

«Is de Mededeling van de Commissie houdende wijziging van de basisprijzen voor bepaalde ijzer- en staalprodukten (PB 1981, L 372, blz. 1) geldig, voor zover daarbij de basisprijs wordt vastgesteld voor goederen vallend onder post 73.13 B IV c) 2 — Platen op andere wijze verzinkt: 1. Rollen: Kwaliteit 1, Fe OOGZ: Dikte: 0,5 tot onder 1,25 mm?»;

Voor het Hof heeft Celestri echter primair aangevoerd, dat deze vraag niet relevant is, omdat de mededeling van de Commissie van 29 december 1981 in het onderhavige geval niet van toepassing is.

Zij kon niet uit hoofde van anti-dumpingrechten worden aangeslagen want de aangegeven contractuele prijs van de ingevoerde goederen was hoger dan de op 30 december 1978 gepubliceerde basisprijs.

Vaststaat, zoals door Celestri en de Commissie is opgemerkt, dat artikel 1, lid 2, van aanbeveling 1006/78/EGKS is vervangen door artikel 1 van aanbeveling 3140/78/EGKS waarin wordt bepaald dat voortaan de door de Commissie op 30 december 1978 gepubliceerde prijs de basisprijs vormt voor de berekening van de anti dumpingrechten.

De vraag van de nationale rechter moet derhalve aldus worden begrepen dat de geldigheid van de mededeling van 29 december 1981 enkel wordt aangevochten voor zover zij op het ogenblik van de feiten in het hoofdgeding van toepassing was.

Het Hof heeft voor recht verklaard:

«Er zijn geen termen aanwezig om uitspraak te doen over de geldigheid van de mededeling van de Commissie van 29 december 1981 houdende wijziging van de basisprijzen voor bepaalde ijzer- en staalprodukten (PB 1981, L 372,

blz. 1) aangezien deze niet van toepassing was op importen in januari 1982. Ingevolge artikel 1, lid 2, van aanbeveling 3140/79/EGKS van 29 december 1978 (PB 1978, L 372, blz. 1) was de toepasselijke mededeling van de Commissie die van 30 december 1978 (PB 1978, L 372, blz. 2)».

Zaak 66/84 (Derde kamer) — Ferriere di Borgaro/Commissie — *Productiequota voor staal* — 21 maart 1985

De vennootschap Ferriere di Borgaro heeft beroep ingesteld tot nietigverklaring, subsidiair, wijziging van de beschikking van de Commissie waarbij verzoekster een boete is opgelegd in de zin van artikel 58 EGKS-Verdrag.

In de bestreden beschikking wordt verklaard dat de overschrijding van het productiequotum voor produkten van categorie VI met 1.265 ton een inbreuk vormt op beschikking 1831/81/EGKS en wordt verzoekster om die reden een boete opgelegd van Ecu 71 857 of Lit. 98 609 361.

Beschikking 1831/81 van de Commissie heeft het bij beschikking 2794/80 van de Commissie ingevoerde stelsel van productiequota voor staal versoepeld.

Uit de processtukken blijkt dat Ferriere di Borgaro, producent van speciaalstaal waaronder gewoon staalknuppel met een zijde van minder dan 50 mm, onder vigeur van beschikking 2794/80 de betrokken knuppel bij vergissing onder haar quotum voor ruwstaal in plaats van onder haar quotum voor gewalste produkten had aangegeven. Deze vergissing had onder het stelsel van beschikking 1831/81 tot gevolg dat zij een ten opzichte van haar vroegere productie sterk verminderd productiequotum voor staafstaal kreeg toegewezen.

De onderneming verzocht om verhoging van deze hoeveelheden, wat door de Commissie pas op 19 april 1982 werd aanvaard. Intussen had verzoekster haar productiequotum voor het eerste kwartaal 1982 met 1.265 ton overschreden.

De boete bedraagt 41,25 Ecu voor elke ton waarmee het quotum is overschreden.

Om de nietigverklaring van de omstreden boetebeschikking en subsidiair verlaging van de boete te bekomen, voert verzoekster twee middelen aan.

Misbruik van bevoegdheid

Verzoekster verwijt de Commissie dat zij door middel van een boete wegens quotaoverschrijding in feite een inbreuk inzake de heffingen en de informatieplicht heeft willen bestraffen.

Uit het onderzoek van de beschikking blijkt dat deze enkel de betrokken quotaoverschrijding beoogt te bestraffen.

Dit middel moet derhalve worden verworpen.

Kennelijke onbillijkheid van de beschikking

Ferriere di Borgaro voert aan dat de Commissie geen rekening heeft gehouden met de bijzondere omstandigheden waaronder de quotaoverschrijding heeft plaatsgevonden en inzonderheid het feit dat de Commissie voor deze overschrijding verantwoordelijk moet worden gesteld.

Verzoekster verwijt de Commissie eveneens dat zij onvoldoende rekening heeft gehouden met het feit dat de rectificatiebeschikking, ondanks haar herhaalde verzoeken, pas na afloop van het betrokken kwartaal is gegeven. De Commissie voert hiertegen aan dat de gewraakte overschrijding in de eerste plaats voor rekening komt van verzoekster, wier onjuiste verklaringen over de aard van haar productie

aan de oorsprong liggen van de eerste foutieve toekenning van de quota.

Het Hof is van oordeel dat de Commissie de foutieve beschikking niet tijdig heeft gerectificeerd waardoor het voor verzoekster onmogelijk werd haar produktie zo de programmeren dat haar quotum voor het betrokken kwartaal niet werd overschreden.

Ofschoon deze omstandigheden niet van dien aard zijn dat de overschrijding daardoor niet langer een inbreuk op de gemeenschapsregeling is en derhalve geen voldoende reden zijn om de bestreden beschikking nietig te verklaren, kunnen zij wel aanleiding geven tot verlaging van de boete.

Het Hof, rechtdoende:

«1. Verlaagt het bedrag van de aan verzoekster opgelegde boete tot 55 475 Ecu (Lit. 76 128 342).

2. Verwerpt het beroep voor het overige.

3. Verstaat dat elk der partijen de eigen kosten zal dragen.»

Zaak 54/84 (Derde kamer) — Michaël Paul/Hauptzollamt Emmerich (Prejudiciële verwijzing) — *Grensverkeer* — *Invoer met vrijstelling van rechten* — 21 maart 1985

Het Finanzgericht Düsseldorf heeft een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van verordening 1544/69 van de Raad betreffende de tarifiering van goederen die deel uitmaken van de persoonlijke bagage van reizigers.

De vraag is gerezen in een geding tussen M. Paul, die in de Duitse Bondsrepubliek woont, en de Duitse douaneinstanties.

Uit het dossier blijkt dat M. Paul, toen hij op 3 mei 1980 te Elten-Lobith, ongeveer 80 km van zijn woonplaats, de grens wilde oversteken, te horen kreeg dat hij slechts een beperkte hoeveelheid van de in Nederland nabij de grens gekochte sigaretten met vrijstelling van accijnsrechten in Duitsland mocht invoeren.

De Duitse douane-autoriteiten namen de sigaretten die niet met vrijstelling mochten worden ingevoerd in beslag.

Volgens de Duitse regeling mogen de inwoners van de grensgemeenten die zich niet verder dan 15 km vanaf de grens in het buitenland hebben begeven, slechts 40 sigaretten vrij importeren, terwijl elders in Europa wonende reizigers

300 sigaretten voor persoonlijk gebruik of als geschenk vrij van invoerrechten mogen invoeren.

Naar aanleiding van dit geding heeft de nationale rechter het Hof de navolgende vraag voorgelegd:

«Is de in artikel 4 van 's Raads verordening (EEG) nr. 1544/69 van 23 juli 1969 gebezigde term 'invoer in het kader van het grensverkeer' in die zin te verstaan dat er onder vallen importen van een inwoner van een nabij de grens gelegen gemeente, die zich, naar kan worden aangetoond, tijdens zijn reis in het aangrenzend buitenland niet buiten een strook van 15 km aan gene zijde van de grens heeft begeven, ongeacht of de grensovergang in de omgeving van zijn nabij de grens gelegen gemeente is geschied dan wel op een daarvan verder verwijderde plaats?»

Het Hof stelt vast, dat verordening nr. 1544/69 van de Raad, blijkens de eerste overweging van de considerans en het eerste artikel ervan, bepaalt wanneer vrijstelling van de rechten van het gemeenschappelijk douanetarief wordt verleend en derhalve enkel van toepassing is op reizigers uit derde landen.

Daar het in het onderhavige geval gaat om invoer van goederen tussen de Lid-Staten dient het onderzoek te worden beperkt tot de bepalingen van richtlijn 69/169 van de Raad inzake de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen met betrekking tot de vrijstellingen van omzetbelastingen en accijnzen die bij invoer worden geheven in het internationale reizigersverkeer.

De vraag van het Finanzgericht Düsseldorf is in wezen erop gericht te vernemen of onder de term «grensgebied» moet worden verstaan een strook van 15 km breed langs de grens of een cirkelvormig gebied met een straal van 15 km waarvan het middelpunt is gelegen op de plaats waar de douane wordt gepasseerd.

Uitspraak doende op deze vraag verklaart het Hof voor recht:

«Onder de term 'grensgebied' zoals omschreven in artikel 5, lid 5, eerste streepje, van richtlijn nr. 69/169 van de Raad van 28 mei 1969, zoals gewijzigd bij richtlijn nr. 72/230 van de Raad van 12 juni 1972, moet worden verstaan een cirkelvormig gebied met een straal van 15 km, waarvan het middelpunt is gelegen op de plaats waar de douane wordt gepasseerd.»

WETGEVING

IN DE BAN VAN DE ALLEENRECHTSPREKENDE RECHTER

1. In het *Belgisch Staatsblad* van 14 augustus 1985 werd de wet van 25 juli 1985 tot wijziging van de artikelen 91 en 92 van het Gerechtelijk Wetboek gepubliceerd. De Koning moet nog de datum bepalen waarop deze wet in werking treedt, daar de toepassing ervan de wijziging van de koninklijke besluiten houdende bijzondere reglementen van de rechtbanken van eerste aanleg vereist. Deze huiswetten moeten de kamers aanwijzen die zullen zitting houden met drie rechters dan wel met één rechter en ze moeten de be-

voegdheden van de onderscheiden kamers afbakenen (amendement van de Regering, *Kamer, Bescheiden*, 1983-84, nr. 791/3).

2. Hoofddoel van het wetsvoorstel dat op 28 oktober 1983 door volksvertegenwoordiger R. Henrion werd ingediend, is het wegwerken van de gerechtelijke achterstand op het niveau van de rechtbanken van eerste aanleg. De alleenrechtsprekende rechter wordt nu de regel, behalve voor de zaken opgesomd in artikel 92 van het Gerechtelijk

Wetboek. De lijst van de vorderingen die aan de kamer met drie rechters worden toegewezen, is in beperkende zin herzien.

3. Sedert de wet van 4 mei 1984 tot wijziging van artikel 765 van het Gerechtelijk Wetboek was reeds in de meeste gevallen de verplichting opgeheven om het advies in te winnen van het openbaar ministerie in de zaken die worden toegewezen aan een kamer met één rechter. De wetgever zet thans een stap verder in die richting en vertrouwt méér dan ooit op de deskundigheid en de onpartijdigheid van de alleenrechtsprekende rechter om alle rechtsgeschillen te beslechten. De kwaliteit van deze rechters zal ongetwijfeld nog moeten verbeteren, wil de zittende magistratuur aan deze verwachtingen kunnen beantwoorden.

4. Het nieuwe artikel 91 van het Gerechtelijk Wetboek luidt als volgt: «In burgerlijke en correctionele zaken, behalve in de gevallen van artikel 92, worden de vorderingen toegewezen aan de kamers met één rechter.» Het woord «toegewezen» dekt hier zowel de inleiding als de toewijzing en de toebedeling van zaken (verslag van volksvertegenwoordiger A. Bourgeois namens de kamercommissie voor de Justitie, *Kamer, Bescheiden*, 1983-84, nr. 791/4).

De nieuwe tekst houdt dus in dat, in strafzaken, zowel de burgerlijke partij als het openbaar ministerie of enig andere vervolgende partij bij rechtstreekse dagvaarding de zaak voor een kamer met één rechter moet brengen, behalve in de in art. 92 Ger. W. bepaalde gevallen.

5. Het tweede lid van art. 91 Ger. W. luidt als volgt: «In strafzaken gelast de rechter evenwel de verwijzing van de zaak naar een kamer met drie rechters, indien de beklaagde dit vraagt, ten laatste bij zijn ondervraging over zijn identiteit.» Deze tekst werd ongewijzigd overgenomen van het vroegere art. 91 Ger. W.

Er blijven ongetwijfeld principiële bezwaren bestaan tegen de mogelijkheid die de beklaagde alzo wordt geboden om zijn rechter te kiezen (J. Declercq, «Renouveau ou déclin du pouvoir judiciaire», *J.T.*, 1971, 622; C.J. Vanhoudt, *Strafvordering*, II, p. 246). Voor deze problematiek heeft de kamercommissie niet alleen geen oor, maar ze vindt dit keuzerecht van de beklaagde integendeel van groot belang «wanneer hij aan een welbepaalde alleenzettelend rechter wil ontkomen waarvan de strenge rechtspraak hem bekend is» (verslag van de kamercommissie voor de Justitie, *Kamer, Bescheiden*, 1983-84, nr. 791/4)... Met het beginsel dat niemand zijn rechter mag kiezen worden blijkbaar korte metten gemaakt!

6. Het «vetorecht» van de beklaagde tegen zijn rechter had kunnen beperkt worden in de tijd, bv. tot 24 uur vóór de terechtzitting, zodat het euvel grotendeels was ondervangen, de behandeling van de zaak geen vertraging opliep en de strafrechter het dossier niet onnodig moest instuderen. Maar kom, de praktijk heeft geleerd dat het allemaal zo een vaart niet loopt en dat, in strijd met wat sommige commissieleden menen, een beklaagde uiterst zelden bezwaar maakt tegen de behandeling van zijn zaak door «een welbepaalde rechter», zelfs al staat deze «bekend om zijn strenge rechtspraak».

In een democratisch land bestaat er ook nog iets als een hoger beroep tegen krasse vonnissen of draconische maatregelen...

7. Wanneer dit afwijzingsmiddel dan toch wordt aangewend, dan gaat het nog meestal om een vertragsmaneu-

ver ten einde alsnog de verjaring van de strafvordering te bereiken. Ook van de taalkeuze — de Voerproblemen niet te na gesproken! — wordt geregeld gebruik gemaakt om door middel van de verwijzing naar een ander taalgebied de verjaring te bevorderen.

Een amendement voorgesteld door volksvertegenwoordiger L. Van den Bossche, hierin gesteund door de minister van Justitie, strekte ertoe ook aan het openbaar ministerie het recht te verlenen om de verwijzing naar een meervoudige kamer te vorderen. Het werd echter door de kamercommissie verworpen met 13 stemmen bij 1 onthouding omdat de meeste leden de mening waren toegedaan dat het dan «wel eens zou kunnen dat het openbaar ministerie zich gaat bekleed voelen met de bijzondere opdracht om de zaken al naar hun aard of belang naar een kamer met drie rechters» te doen verwijzen... Van onbegrip over de rol van het openbaar ministerie gesproken!

8. Terwijl, luidens het vroegere art. 91 Ger. W., de strafzaken «volgens de behoeften van de dienst» werden toegewezen aan de kamers met drie rechters of aan een enkelvoudige kamer, zal de zaak nu steeds worden toegewezen aan een kamer met één rechter, ongeacht de belangrijkheid of de ingewikkeldheid van het dossier. De ondervinding leert nochtans dat delicate zaken, politiek geladen aangelegenheden, fiscale fraude, witte-boordencriminaliteit en misdrijven gepleegd door openbare ambtenaren het best worden behandeld door een meervoudige kamer ten einde elke indruk van partijdigheid te voorkomen.

Ik kan volstaan met te verwijzen naar het advies van eminente rechtsgeleerden (*Hervorming van de rechtspleging*, 1938, I, p. 41; J. Leclercq, *o.c.*, p. 620; J. Charpentier, «Le juge unique», *J.T.*, 1945, 361; S. Sasserath en A. Fontigny, «Le juge unique en matière répressive», *Rev. int. dr. pen.*, 1929, 414).

9. Men kan zich van de indruk niet ontdoen dat de wetgever zich hier op ongelukkige wijze inmengt in de werking van de rechtbanken van eerste aanleg en bovendien wordt de gelijkheid van rechten van het openbaar ministerie en van de beklaagde — waarmee elders zoveel wordt geschermd! — hier zonder ernstige reden doorbroken, want in geen geval kan het openbaar ministerie de zaak nog ahangig maken bij een kamer met drie rechters, behalve inzake de vorderingen op beperkende wijze opgesomd in artikel 92 van het Gerechtelijk Wetboek.

De bewering dat het openbaar ministerie de verwijzing naar een kamer kan vragen «waarvan het beter dan wie ook de rechtspraak kent om aldus een zwaardere bestraffing te bekomen» is ongerijmd, kleingeestig en irrelevant.

10. De kamercommissie wil het doen voorkomen alsof het de taak is van het openbaar ministerie «een zo zwaar mogelijke bestraffing te bekomen». We leven nu eenmaal niet meer in de tijd van de repressie en wie anno 1985 met een dergelijke mentaliteit het ambt van openbaar aanklager uitoefent, is naar mijn oordeel niet op zijn plaats in de magistratuur. Maar moet dan heel onze rechtsbedeling overhoop worden gehaald omdat deze of gene substituut al te repressief optreedt dan wel graag matador speelt?

Bestaat er anderzijds enig verband tussen de verwijzing naar een kamer met drie rechters wegens de ingewikkeldheid van de zaak of haar delicaat karakter en een zwaardere bestraffing? Van een collegiale rechtspraak is toch eerder een milder vonnis te verwachten?

Ten slotte, hoe kan de procureur des Konings de verwijzing vragen naar een kamer waarvan hij weet dat ze overstreng is, nu het de voorzitter van de rechtbank is die, overeenkomstig het huishoudelijk reglement, de zaken verdeelt onder de verschillende kamers.

11. In burgerlijke zaken kunnen de vorderingen betreffende de staat van personen en het hoger beroep tegen vonnissen gewezen door de vrederechters ook naar een kamer met drie rechters worden verwezen «indien een van de partijen zulks eist, ten laatste bij het aanvragen van een rechtsdag conform artikel 750 of bij het vragen van de toepassing van de artikelen 752, 753, 755 of 756 van het Gerechtelijk Wetboek».

Hier is, dank zij de amendementen voorgesteld door volksvertegenwoordiger F. Baert, een gunstige oplossing gevonden die de definitieve toewijzing regelt «vóór de datum waarop de debatten een aanvang nemen» (amendementen, *Kamer, Bescheiden*, 1983-84, nr. 791/II en III).

Noteren we terloops dat in strafzaken de beklagde de verwijzing kan vragen, terwijl de partijen in burgerlijke zaken zulks kunnen «eisen»...

12. Zoals de beklagde de verwijzing naar een kamer met drie rechters mag vragen vanaf de sluiting van het gerechtelijk onderzoek of vanaf de dagvaarding (Ch. Van Reepinghen, *Verslag over de gerechtelijke hervorming*, I, pp. 128-129; G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., II, p. 438), zo hoeven ook de partijen, in burgerlijke zaken, niet te wachten met hun eis tot verwijzing tot op het ogenblik van de bepaling van de rechtsdag.

Eens de verwijzing gevraagd of «geëist», kan op deze keuze niet meer worden teruggekomen, zelfs als er daarover — in civilibus — een minnelijke schikking daaromtrent is getroffen tussen de partijen (verslag van de kamercommissie voor de Justitie, *Kamer, Bescheiden*, 1983-84, nr. 791/4).

13. Artikel 92 van het Gerechtelijk Wetboek houdende een opsomming van de vorderingen die aan een kamer met drie rechters moeten worden toegewezen, werd eveneens herzien. Voortaan zullen de vorderingen betreffende de staat van personen en het hoger beroep tegen de vonnissen gewezen door de vrederechters worden toegewezen aan een kamer met één rechter, maar met de mogelijkheid, zoals hierboven reeds is uiteengezet, dat een van de partijen de verwijzing naar een collegiale kamer eist.

In de gevallen dat de vorderingen, overeenkomstig artikel 764 van het Gerechtelijk Wetboek, aan het openbaar ministerie moeten worden meegedeeld zal de procureur des Konings toch nog zitting nemen in de kamers met één rechter, zoals hij ook ambtshalve mag optreden telkens als de openbare orde zijn tussenkomst vergt en wanneer hij het dienstig acht of wanneer de rechtbank de mededeling ambtshalve bevolen heeft.

14. Het vierde lid van art. 92 Ger. W. betreffende de strafzaken die door een kamer met drie rechters moeten worden behandeld, werd, ondanks enig verzet van bepaalde commissieleden, bijna ongewijzigd overgenomen. Slechts een kleine verandering werd aangebracht ten gevolge van de depenalisering van het onderhoud van bijzit en de medeplichtigheid aan overspel door de wet van 28 oktober 1974.

Voortaan zullen aan de kamers met drie rechters moeten worden toegewezen: de burgerlijke rechtsvorderingen, aangebracht naar aanleiding van drukpersmisdriven, het

hoger beroep tegen vonnissen gewezen door de politierechtbanken, de strafzaken tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid met uitzondering van die omschreven in artikel 387 van het Strafwetboek (overspel) en de tuchtzaken.

15. Ingevolge een amendement voorgesteld door de Regering werd het enig artikel, §§ VIII en IX, van de wet van 25 oktober 1919 tot tijdelijke wijziging van de rechterlijke inrichting en van de rechtspleging voor de hoven en rechtbanken, gewijzigd door de wet van 28 juni 1974, opgeheven.

§ VIII van het enig artikel overlapt ten dele de artikelen 91 en 92 van het Gerechtelijk Wetboek, maar stond anderszijds de keuze van een kamer met drie rechters slechts toe als het verzoek met redenen was omkleed (J. Leclercq, *o.c.*, p. 623; C.J. Vanhoudt, *o.c.*, II, p. 246). Gezien de strijdigheid van beide wetteksten kon § VIII niet behouden blijven.

16. Wat § IX van het enige artikel van de wet van 25 oktober 1919 betreft, gaat het om een heel andere problematiek. Luidens dit voorschrift moest de beklagde die bevoorde dat zijn zaak niet volgens de wettelijke regels was toegewezen, het afwijzingsmiddel vóór elke behandeling aanvoeren. Het hoger beroep betreffende het tussengeschied was slechts ontvankelijk tegelijk met het beroep betreffende de grond van de zaak.

Dit aanvullingsartikel was natuurlijk niet meer op zijn plaats in hetgeen nog overeind bleef van de wet van 25 oktober 1919, maar was dat wel een afdoende reden om het te schrappen? Nu deze exceptie, zonder enige commentaar, uit onze wetgeving is geweerd, rijst de vraag welk rechtsmiddel de beklagde dan moet aanvoeren indien hij van oordeel is dat de voorschriften inzake toewijzing zijn geschonden.

17. Allereerst dient te worden opgemerkt dat alleen de beklagde deze exceptie kan opwerpen. Noch de civielrechtelijke aansprakelijke, noch de burgerlijke, noch de tussenkomende partij, noch het openbaar ministerie, noch enig andere vervolgende partij kunnen het rechtsmiddel aanvoeren (Cass., 27 juni 1949, *R.W.*, 1949-50, 576; A. Braas, *Précis de procédure pénale*, 3e ed., II, p. 586).

Natuurlijk kan de strafrechter zich niet van ambtswege onbevoegd verklaren (cf. Cass., 22 juni 1920, *Pas.*, 1921, I, 21, en de noot; J. Simons, *Strafvordering*, I, p. 89; anders: Hof Brussel, 5 februari 1921, *Pas.*, 1921, II, 96; *R.P.D.B.*, tw. «Organisation judiciaire», nr. 528) of de zaak op eigen initiatief naar een andere kamer verwijzen (cf. Hof Antwerpen, 5 maart 1982, *R.W.*, 1982-83, 2197, en de noot).

Ook uit de huidige parlementaire besprekingen kan niet worden opgemaakt of de beklagde zelf dan wel zijn raadsman — als gevolmachtigde vertegenwoordiger van zijn cliënt in de zin van art. 440 Ger. W. — het verzoek tot verwijzing mag indienen (cf. J. Simon, *o.c.*, I, p. 368; Corr. Tongeren, 12 augustus 1981, *R.W.*, 1981-82, 2843, met noot van P. Arnou).

18. Het verzoek van de beklagde dient niet te worden gemotiveerd (C.J. Vanhoudt, *o.c.*, II, p. 246). Het is ook niet aan bepaalde vormvoorschriften gebonden en zo werd terecht beslist dat de verwijzing in het verzoekschrift naar art. 91, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek niet is vereist (Hof Gent, 15 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 1273). De strafrechter voor wie het afwijzingsmiddel regelmatig

wordt aangevoerd, mag niet weigeren daaraan gevolg te geven (Ch. Van Reepinghen, *o.c.*, I, p. 129; R. Declercq, *Strafvordering*, 7e ed., II, p. 3).

Deze exceptie moet in limine litis worden opgeworpen of zoals art. 91 Ger. W. het voorschrijft: «ten laatste bij de ondervraging over de identiteit» (cf. Cass., 16 november 1920, *Pas.*, 1921, I, 127; Cass., 11 mei 1959, *Pas.*, 1959, I, 917). Het rechtsmiddel kan door de beklagde voor het eerst op verzet worden aangevoerd, op voorwaarde evenwel dat hij het ook hier tijdig inroept.

19. Het afwijzingsmiddel wordt niet beschouwd als een bevoegdheidsgeschil, maar als een incident betreffende de samenstelling van de zetel (Cass., 22 juni 1920, *Pas.*, 1921, I, 21; Cass., 16 april 1923, *Pas.*, 1923, I, 266; Cass., 29 mei 1943, *Pas.*, 1943, I, 220; Cass., 8 september 1975, *R.D.P.*, 1975-76, 265, op eensluidende conclusie van advocaat-generaal J. Velu).

In geen geval kan het rechtsmiddel voor het eerst voor het Hof van Cassatie worden aangevoerd (Cass., 30 oktober 1922, *Pas.*, 1923, I, 33; Cass., 22 februari 1960, *Pas.*, 1960, I, 728; Cass., 8 september 1975, *Pas.*, 1976, I, 25).

Nu § IX van het enig artikel is opgeheven, kan de beklagde hoger beroep instellen tegen de weigering van de rechter gevolg te geven aan zijn afwijzingsmiddel zonder dat hij de beslissing ten gronde dient af te wachten: art. 1050 Ger. W. is hier ongetwijfeld van toepassing (cf. Cass., 25 september 1970, *Pas.*, 1971, I, 67). In dit geval zal het hoger beroep geen aanleiding geven tot evocatie, maar tot verwijzing naar de bevoegde kamer van de correctionele rechtbank (cf. Hof Brussel, 3 februari 1921, *Pas.*, 1921, II, 96).

20. Pragmatische overwegingen hebben de wetgever eens te meer aangezet om de bevoegdheid van de alleenrechtsprekende rechter azimuthaal uit te breiden. Zulk een hervorming is slechts verantwoord in de mate dat de deskundigheid van deze rechter wordt gewaarborgd enerzijds door een degelijker vorming en een objectievere selectie en anderzijds door een geregelde bijscholing.

Tot nog toe begonnen de pas benoemde rechters hun carrière als bijzitter in een kamer met drie rechters en ze werden geleidelijk gevormd en geschaafd door oudere magistraten (cf. S. Sasserath en A. Fontigny, *o.c.*, p. 414). Thans zullen ze meteen op eigen vleugels moeten fladderen en van meetaf zitting moeten nemen als alleenrechtsprekende rechters, terwijl er van vooropleiding vooralsnog niets in huis is gekomen.

21. Vereist deze hervorming ook niet de aanpassing van artikel 195 van het Gerechtelijk Wetboek? Immers, thans mag een rechter in de rechtbank van eerste aanleg slechts zitting nemen als alleenrechtsprekend rechter indien hij, na schriftelijk en met redenen omkleed advies van de procureur-generaal, van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg en van de stafhouder van de Orde van Advocaten, door de eerste voorzitter van het hof van beroep is aangewezen om als enige rechter zitting te houden.

Uit het verslag van de koninklijke commissaris voor de gerechtelijke hervorming blijkt dat het in de bedoeling van de wetgever lag alleen waardevolle en onderlegde magistraten te belasten met de kamers met één rechter (Ch. Van Reepinghen, *o.c.*, I, p. 129; J. Leclercq, *o.c.*, p. 622). Van enige selectie onder de rechters van eerste aanleg kan nu nog nauwelijks sprake zijn, daar er slechts één kamer met drie rechters per rechtbank overblijft...

22. De in artikel 92 van het Gerechtelijk Wetboek op beperkende wijze opgesomde vorderingen lijken volkomen incoherent en willekeurig uitgekozen. Waarom de behandeling van de burgerlijke rechtsvorderingen aangebracht naar aanleiding van drukpersmisdrijven «zoveel mogelijk waarborgen moet bieden» en bijgevolg door een kamer met drie rechters moet worden behandeld, wordt verantwoord door de omstandigheid dat deze rechtsvorderingen «betrekking hebben op misdrijven van een bijzondere aard waarvoor het hof van assisen grondwettelijk bevoegd is» ... terwijl de burgerlijke rechtsvorderingen aangebracht naar aanleiding van politieke misdrijven — waarvoor het hof van assisen toch ook grondwettelijk bevoegd is — en talloze andere vorderingen die betrekking hebben op misdaden toch aan een kamer met één rechter worden toegewezen.

Een alleenrechtsprekend rechter mag een huwelijk nietig verklaren, een echtscheiding uitspreken, een adoptie weigeren, een onderzoek naar het vaderschap bevelen, een persoon onbekwaam verklaren of als verkwister onder gerechtelijk raadsman stellen, maar om één frank morele schadevergoeding toe te kennen aan een door een drukpersmisdrijf benadeelde is hij onbevoegd. Is dat wel logisch?

23. De toewijzing van de tuchtzaken aan kamers met drie rechters wordt door de kamercommissie gerechtvaardigd door «het feit dat tuchtzaken veel gelijkenis vertonen met strafzaken» ... maar anderzijds worden de strafzaken, in de regel, toegewezen aan een kamer met één rechter! Kan men dat nog ernstig wetgevend werk noemen?

Een alleenrechtsprekend rechter kan een mensenleven kraken met een ontorende straf, hij mag zelfs een beklagde een gevangenisstraf van twintig jaar opleggen en hem bovendien nog gedurende tien jaar ter beschikking van de Regering stellen, hij kan de betrokkene als krankzinnige doen interneren, zijn huis doen afbreken, hem verbod opleggen een bepaald beroep uit te oefenen of een bepaalde handel te drijven, hij kan een beklagde ruïneren door middel van een verbeurdverklaring of een kolossale geldboete, maar hij mag in een tuchtprocedure geen waarschuwing geven of geen berisping uitspreken! Klinkt dat niet onzinig?

24. Nu de wetgever toch het volste vertrouwen schonk aan de alleenrechtsprekende rechter, had hij consequent met zijn zienswijze, zowel art. 92, § 1, 2° als 4°, en 50 van het Gerechtelijk Wetboek beter opgeheven.

Naar analogie met het hoger beroep tegen de vonnissen gewezen door de correctionele rechtbanken, zou dan nog alleen het hoger beroep tegen de vonnissen gewezen door de politierechtbanken voor een kamer met drie rechters worden gebracht.

25. De wetgever heeft een zeker parallellisme doorgetrokken voor burgerlijke zaken: het hoger beroep tegen vonnissen van de vrederechter wordt toegewezen aan een kamer met één rechter van de rechtbank van eerste aanleg, zoals overeenkomstig de wet van 19 juli 1985 ook het hoger beroep tegen beslissingen in burgerlijke zaken gewezen door een kamer van de rechtbank van eerste aanleg met één rechter en het hoger beroep tegen beslissingen gewezen door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg of door de voorzitter van de rechtbank van koophandel worden toegewezen aan kamers van het hof van beroep met één raadsheer (verslag van de kamercommissie voor de Justitie, *Kamer, Bescheiden*, 1983-84, nr. 791/4).

26. Op legistisch gebied valt er tegen dit parallelisme niets in te brengen, maar men kan zich toch afvragen of die alleenrechtsprekende rechter die in hoger beroep over de vonnissen van de vrederechters moet beslissen, het beter zal doen dan magistraten die vergrijsd zijn in hun beroep... Ik kan me van de indruk niet ontdoen dat de alleenrechtsprekende rechter over het paard wordt getild (cf. E. De le Court, «Het vredegerecht», *R.W.*, 1960-61, 125; Ch. Van Reepinghen, *o.c.*, I, p. 128).

Had men de strafrechtelijke bevoegdheid niet beter verdeeld volgens de schaal der straffen en aan de alleenrechtsprekende rechter alle wanbedrijven toegewezen terwijl de kamer met drie rechters met de gecorrectionaliseerde misdaden werd belast?

Had men ook niet beter *alle* verkeersmisdrijven, ook de gevallen van onopzettelijke doding, aan de politierechtbanken toegewezen? Heel wat problemen van contraventionalisatie en van regeling van rechtsgebied waren dan de wereld uit geholpen en de politierechters zijn, in feite, toch reeds verkeersschouten.

27. Maar er zijn méér redenen tot bezorgdheid over het systematisch wantrouwen, ja zelfs minachting, van de wetgever jegens het openbaar ministerie. Uit de onderhavige besprekingen, en ook uit andere recente parlementaire discussies, blijkt niet alleen dat er een groeiend onbegrip bestaat over de rol van het openbaar ministerie, maar dat er een sfeer van animositeit en zelfs van rancune heerst. Deze gevoelens en oprispingen zijn een wetgever onwaardig.

Niet alleen vordert het openbaar ministerie overeenkomstig art. 138 van het Gerechtelijk Wetboek de toepassing van de strafwet, overeenkomstig de regels die de wet stelt, maar het waakt ook voor de regelmatigheid van de dienst van hoven en rechtbanken. In die zin heeft het parket er belang bij dat ingewikkelde en delicate zaken door een bewaame, onpartijdige en deskundige rechter worden beoordeeld. Deze zorg voor een goede rechtsbedeling wordt de parketten blijkbaar kwalijk genomen.

28. Het openbaar ministerie mag de strafzaken niet toewijzen aan een bepaalde kamer, m.a.w. de procureur des Konings mag zijn strafrechter niet kiezen — evenmin als de beklaagde zijn strafrechter zou mogen kiezen — en als er dienaangaande misbruiken bestaan, dan dienen de voorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg toe te zien dat de parketmagistraten zich geen exorbitante rechten aanmatigen, maar het lijkt me onaanvaardbaar dat de procureur des Konings, als hij handelt in het belang van een goede rechtsbedeling, geen bevoegdheid meer heeft om de verwijzing naar een kamer met drie rechters te vorderen.

29. Men zal mij wellicht antwoorden dat de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg nog steeds uit art. 90 van het Gerechtelijk Wetboek het recht put om een deel van de zaken die aan een kamer zijn toegewezen, onder de andere kamers te verdelen, maar deze herverdeling is slechts mogelijk «wegens de behoeften van de dienst», nl. in geval van overbelasting van een welbepaalde kamer en niet wegens de aard of het belang van de strafzaak (cf. Ch. Van Reepinghen, *o.c.*, I, p. 134).

Indien de wetgever dan toch zo weinig vertrouwen had in het beleid van het openbaar ministerie, had hij ten minste aan de voorzitter van de rechtbank de bevoegdheid kunnen geven om «indien de aard of het belang van de zaak het vereist», de vordering aan een kamer met drie rechters toe

te wijzen al dan niet op advies van het openbaar ministerie.

30. Blijft de vraag of de huidige hervorming het probleem van de achterstand in het gerecht zal oplossen. In burgerlijke zaken zal de rechtspleging wellicht versneld worden, maar in strafzaken zal de toestand zo goed als ongewijzigd blijven.

Alleen de toewijzing van alle verkeerszaken aan de politierechter kan een ernstige verlichting brengen aan de druk die op de hoven van beroep blijft wegen. Noch de vermeerdering van het aantal magistraten, noch de uitbreiding van de bevoegdheid van de alleenrechtsprekende rechter in strafzaken brengt enige wijziging in het dramatisch probleem van de straffkamers van de hoven van beroep. Honderden zaken verjaren of worden jaren na de feiten voor de strafrechter gebracht, benadeelden wachten vergeefs op een rechtmatige vergoeding, fiscus en douaneoverheden moeten vaststellen dat honderden miljoenen aan rechten en taksen of verbeurdverklaring vervallen...

31. De wetgever heeft blijkbaar weinig of geen aandacht geschonken aan begeleidende maatregelen en aan overgangsbepalingen bij de wet van 25 juli 1985.

Zelfs indien de vorderingen betreffende de staat van personen voortaan aan een enkelvoudige kamer worden toegewezen, blijft de mededeling aan het openbaar ministerie overeenkomstig art. 764 Ger. W. verplicht. De splitsing van de meervoudige kamers in kamers met één rechter zal wellicht een versnelling van de procedure meebrengen, maar vereist dan de aanwezigheid van drie parketmagistraten waar vroeger één enkele advies kon uitbrengen.

32. De veralgemening van de unusrechtspraak in strafzaken kan een snellere afhandeling in de hand werken, maar ze vereist driemaal méér parketmagistraten! Heeft de wetgever niet uit het oog verloren dat deze hervorming een verdubbeling van het aantal parketmagistraten zal meebrengen?

Als het aantal kamers wordt verdubbeld, zal ook het aantal griffiers moeten toenemen. Ook het kader van het griffiepersoneel vereist dan een dringende aanpassing. Trouwens heel de infrastructuur zal moeten worden herzien: méér personeel veronderstelt ruimere griffielokalen, hogere werkingskosten, aanpassing van het budget.

33. Waar zal men de nodige zittingszalen vinden om deze alleenrechtsprekende rechters onder te brengen? Zal men dan geen namiddagzittingen moeten houden of zelfs avondzittingen?

Ook de openingsuren van de griffies zullen moeten worden gewijzigd, want de griffies moeten toegankelijk blijven zolang de terechtzittingen duren. Ook langere openingsuren vereisen méér griffiepersoneel.

Als de namiddagzittingen de regel worden, zullen ook de advocaten hun werk anders moeten gaan regelen, de cliënteel 's avonds ontvangen en hun conclusies 's nachts of bij dageraad opstellen...

34. In sommige rechtbanken zijn de zaken reeds vastgesteld tot 1987 of 1988, maar de wetgever heeft niet gedacht aan overgangsmatregelen.

Mag de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg de zaken vastgesteld voor een meervoudige kamer toewijzen aan kamers met één rechter? en zoja, hoe kunnen de partijen dan hun keuzerecht uitoefenen nu dit luidens het nieuwe art. 92 Ger. W. moet gebeuren bij het aanvragen van een

rechtsdag of bij het vragen van de toepassing van de artikelen 752, 753, 755 of 756 Ger. W.?

35. Al met al geeft de onderhavige hervorming weinig redenen van tevredenheid. Ze getuigt van een gebrek aan visie, aan inzicht, aan verbeeldingskracht.

Vooroordelen en kortzichtigheid overheersten blijkbaar de besprekingen in de kamercommissie. Men heeft geen rekening willen houden met de adviezen en waarschuwingen van de hoogste magistraten, met de gevestigde rechtsbeginselen en met de traditionele rechtsleer. Improvisatie, achteloosheid, en onbedachtzaamheid vierden hoogtij. Een goedkope rechtspraak werd betracht en de unusrechtspraak zou het wondermiddel worden, maar men heeft blijkbaar de kwaliteit opgeofferd aan de kwantiteit en een ernstige kans gemist om de rechterlijke inrichting te moderniseren en aan te passen aan de behoeften van deze tijd.

De wet van 25 juli 1985 weerspiegelt dan ook het beeld van onze wetgever op zijn smalst.

A. VANDEPLAS

Buitengewoon hoogleraar K.U.Leuven

BOEKEN

G.E. LANGEMEIJER, *De gerechtigheid in ons burgerlijk vermogensrecht*, Studiepockets nr. 14, Tjeenk Willink, Zwolle, vierde herziene druk, 1983.

Dit boek, een van de vele geschriften van de voormalige procureur-generaal bij de Hoge Raad, hoogleraar Inleiding en Rechtsfilosofie te Leiden en Wijsbegeerte des Rechts te Amsterdam, zou ik klassiek willen noemen: klassiek wat de thematiek betreft, klassiek van vorm, klassiek van taal. Kortom, vrij vlot leesbaar door een ruim publiek. Naar het eigen zeggen van de auteur (Woord Vooraf, p. VII), hoopt hij overigens op lezers uit verschillende kringen: «vooreerst uit die belangstellenden in rechtsfilosofie, wie het welkom mocht zijn haar eens in nauwer verband met een stuk positief recht te zien dan waarin zij zich meestal vertoont, in de tweede plaats uit die van de beoefenaren van het positieve recht die mochten wensen de stof van hun dagelijks werk voor één keer van een andere kant te benaderen dan zij anders, terecht, doen...», verder uit de kring van studenten en zelfs van belangstellende niet-juristen.

Wat mij aantrekt is vooral de aansluiting op het recht zoals het hier en nu geldt, in wetsartikelen en arresten, concreet en levens-echt. Die vindt men inderdaad te zelden in de werken die zich als rechtsfilosofisch aandienen. Nu ligt m.i. het boek veeleer op het vlak van de rechtstheorie dan op dat van de rechtsfilosofie, juist omdat het in de oplossingen die in het recht aan concrete problemen zijn gegeven, zoekt naar de factoren die van buiten het recht tot die oplossingen hebben bijgedragen. Maar «what's in a word?». Het gaat er mij alleen om duidelijk te maken dat hier geen abstracte filosofie wordt beoefend die tot de diepste grond der dingen en der taal wil boren, vóór beneden het niveau waar het recht in feite functioneert. Vele filosofen vergeten dat het recht eerst en vooral praktische problemen moet regelen die zeer gebonden zijn aan factische en vaak prozaïsche situaties, dat het doelmatig moet zijn, dat er rechtszekerheid moet heersen. Al die kenmerken geven aan het recht het aanzijn van een veeleer praktische vaardigheid die zich niet zomaar, zonder dat men het onrecht aandoet, laat onderbrengen in filosofische schema's. Langemeijer spreekt ergens (p. 125) van «praktische filosofie»: laat het dus dat zijn, filosofie met een kleine f, soft, juist goed voor juristen, een onderzoek naar de rechtstreekse of onmiddellijke grondslagen of oorzaken van de rechtsoptlossingen.

Dat het recht bepaald wordt door de feitelijke gegevenheid waarin het werkzaam moet zijn en door doelmatigheidsvereisten,

neemt niet weg dat ook ideële factoren bijdragen tot zijn vorming en ontwikkeling. De gerechtigheid is daar één van, allicht de voornaamste. Het toetsen van het burgerlijk vermogensrecht aan de gerechtigheid, is het onderwerp van het boek. Langemeijer herinnert er nog aan dat de gerechtigheid niet de enige kracht is die het tot stand komen en de wijziging van rechtsregels beïnvloedt: zo kan de vrede in de samenleving eisen dat posities, die men niet meer aan de gerechtigheid kan toetsen, worden gehandhaafd (vandaar bezitsbescherming en verjaring) en gaat het systematiseren van het recht in een arsenaal van hogere begrippen de vorm van het recht mede bepalen, o.m. ten gunste van de rechtszekerheid. Hieromtrent maakt hij een interessante, hoewel niet zo nieuwe, bedenking: in de grote wetboeken van de 19e eeuw is het streven naar berekenbaarheid, zekerheid, orde en rust gemakkelijker herkenbaar dan dat naar gerechtigheid, en de vraag welke beginselen van gerechtigheid in een regeling tot uiting komen, kan men dan meestal met meer vrucht stellen voor wijzigingen in het privaatrecht sinds ongeveer het begin van de eeuw. Het thema heeft dus een grote actualiteitswaarde.

Wat gerechtigheid is, valt moeilijk te omschrijven en dat maakt de hele opgave moeilijk. Het is een waarde-oordeel dat, hoe subjectief het in principe ook is, een zekere objectiviteit pretendeert betreffende de vraag of «met de belangen van alle betrokkenen in gelijk mate, dus naar evenredigheid van het belang, rekening is gehouden» (p. 2). Maar «er bestaat geen onafwijsbaar overtuigende maatstaf voor het objectieve gewicht van verschillende belangen». De vraag is ook welke belangen bij dit oordeel worden betrokken: zeker niet alleen belangen van twee «partijen», maar ook die van indirect betrokkenen. Iemand die te goeder trouw een roerend voorwerp koopt van een niet-eigenaar, wordt daarvan eigenaar en de oude eigenaar is zijn recht kwijt, al is het belang van de eerste om het te houden precies even groot als dat van de laatste om het terug te krijgen: echter, zonder deze regel zouden de mensen er tegenop zien tweedehands te kopen, wat in het nadeel van de koop — zowel als van de verkooplustigen zou zijn (p. 5). De indirect betrokkenen zijn eigenlijk oneindig talrijk, alleszins, krachtens ons huidig rechtsgevoel, veel talrijker dan bijvoorbeeld honderd jaar geleden. Als toetssteen is de «gerechtigheid» dus niet hard, maar inderdaad soft. Begripsdenkers zullen het uitgangspunt van het hele betoog zwak vinden, juristen kunnen het zeer realistisch vinden, want wie kan in abstracto omschrijven wat «gerechtigheid» is? Zij lijkt meer op een impressionistisch schilderij dan op een les in anatomie. Maar, schrijft Langemeijer, indien de juistheid van een gerechtigheidsoordeel «nimmer dwingend bewijsbaar is», dan is zij «in vele gevallen toch vatbaar voor vaste overtuiging en redelijke argumentatie» (p. 4). Dat is zij zeker: de rest van het boek bewijst dat.

De «vaste overtuiging en redelijke argumentatie» die golden bij de codificatie van ons burgerlijk recht ter zake van de eigendom, de overeenkomst, de onrechtmatige daad en het risico, het erfrecht, steunen op een tiental fundamentele beginselen van het vermogensrecht (p. 13 en 14) die op hun beurt berusten op een aantal vooronderstellingen (p. 15), de toen geldende «achterliggende overwegingen van gerechtigheid» (p. 18). Welke evolutie zich sindsdien heeft voltrokken, wordt geschetst aan de hand van thema's als de eigendomsverkrijging van roerend goed, het bezitloos zekerheidsrecht, de goede trouw bij overeenkomsten, de onrechtmatige daad, het risico (het langste hoofdstuk), de immateriële schade, de bescherming van de zwakkere partij, de vergemakkelijking van de rechtshandhaving, randfiguren (de natuurlijke verbintenis, het misbruik van recht, de ongerechtvaardigde verrijking), goede trouw, redelijkheid en billijkheid, ongeschreven recht. Dit is vanzelfsprekend het corpus van het boek (en m.i. het beste deel ervan) met een schat aan gegevens en een rustige uiteenzetting van de motieven die tot nieuwe rechtsfiguren en tot de verfijning van bestaande hebben geleid, o.m. in het nieuwe Nederlandse Burgerlijk Wetboek.

In het laatste hoofdstuk (XIV, Samenvatting) trekt Langemeijer de conclusies. Het «stuk voor stuk met gelijk gewicht wegen van belangen», blijkt slechts een minimum kenmerk van gerechtigheid te zijn. Men «moet verder kijken dan de botsende belangen waarom het rechtstreeks gaat»: de evenwichtigheid als eis van rechtvaardigheid ligt niet in de afweging van de belangen van individuele partijen maar van de belangen van al diegenen die eventueel in een bepaalde positie verkeren bij de toepasselijkheid van een rechtsregel. Maar zelfs met een aldus verstaan criterium van belan-

genafweging is niet alles gezegd, want bij een gerechtigheidsoordeel komt ook spontaan de vraag op welke partij «verdient» het pleit te winnen, waarmee bedoeld wordt «of geen ideële norm tot zijn recht moet komen» bij de beslechting. «Wie van een anders zwakke positie misbruik maakt, wie een overeenkomst niet te goeder trouw uitvoert... (er volgen andere voorbeelden), hun gunnen wij dat hun toeleg wordt verhinderd en met het feit dat dit geschiedt is voor ons gevoel niet alleen een praktisch voordeel bereikt, maar ook iets van een puur ideële waarde verwezenlijkt» (p. 125). Wie het zo bekijkt, wordt bewust van de «infiltratie van de zedelijkheid in het recht» (het luidt natuurlijk deskundiger en diepzinniger in het boek dan in deze povere recensie). Maar mijn vraag: is «gerechtigheid» niet a priori een ethisch begrip en ligt deze conclusie dan niet reeds vervat in het als uitgangspunt gekozen thema?

Hoe dan ook. Daarmee staan we v r van de door sommigen nog steeds aangehouden en toegepaste utilistische of economistische theorieën die de materiële belangen als doorslaggevend beschouwen, als oorzaak, doel en motief, voor het tussenmenselijk en maatschappelijk verkeer, voor het beleid en derhalve ook voor de rechtsvorming. Wij zijn Langemeijer daarom dankbaar voor zijn classicisme, voor de eerlijke wijze waarop hij de complexe realiteit van het recht onder het oog houdt, met kennis van zaken en met een grote sereniteit.

Jan Gijssels
Universiteit Antwerpen (UFSIA)

A. VAN OEVELEN, **Schadevergoeding bij rechtmatige overheidsdaad in België**, Preadvies, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, en Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1984, 210 blz.

Th. G. DRUPSTEEN, **Administratief schadevergoedingsrecht in Nederland**, Preadvies, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, en Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1984, 60 blz.

Op de jaarvergadering van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland in november 1984 waren deze preadviezen de onderbouw voor de besprekingen in de afdeling Staatsrecht — (zie het verslag hierover door H.J.A.M. van Geest in *R.W.*, 1984-85, 2021-2024).

In het Nederlandse preadvies wordt achtereenvolgens behandeld: de volledige schadeloosstelling vast te stellen door de rechter, bij onteigening; de vergoeding van onevenredige schade vast te stellen door een bestuursorgaan, op grond van specifieke wetgeving, inzonderheid de Wet op de Ruimtelijke Ordening (planschade) en de verschillende milieu-hygiënische wetten; de zg. bestuurscompensatie, d.i. toekenning door een bestuursorgaan van schadevergoeding zonder dat een uitdrukkelijke wettelijke grondslag daarvoor is aan te wijzen; de vergoeding van onevenredige schade vast te stellen door de Afdeling rechtspraak van de Raad van State, eveneens zonder dat daarvoor een bijzondere wetsbepaling aanwezig is.

Het Belgisch preadvies beschrijft achtereenvolgens: de evenwichtsleer, het vergoedingscontentieux van de Raad van State en enige bijzondere vergoedingsstelsels (onteygening, planschade, de duldingsplicht bij de aanleg van kabels en leidingen in of op de grond).

Beide preadviezen sluiten af met kritische beschouwingen en toekomstperspectieven.

Door hun opbouw laten de twee preadviezen een keurige vergelijking van de beide rechtstelsels toe.

Er is evenwel een duidelijk verschil tussen de twee preadviezen. De tekst van Drupsteen is een preadvies, een inleidende beschrijving met kritische randbemerkingen, overzichtelijk, dit alles binnen een redelijke omvang. De tekst van Van Oevelen daarentegen is een lijvig handboek, een uitputtende beschrijving met 854 voetnoten, waarin elke studie en elke rechterlijke uitspraak die enigszins relevant zouden kunnen zijn, worden opgenomen.

Omwille van die volledigheid heeft het preadvies van Van Oevelen een plaats op de werktafel van *elk* jurist.

Die volledigheid — en de omvang, die die van een normaal preadvies zwaar overtreft — heeft evenwel een schaduwzijde, die niet onvermeld kan blijven. Zij weken — ongewild allicht — de indruk dat het Belgische recht m.b.t. de vergoeding van rechtmatig overheidsoptreden het «nec plus ultra» zou zijn. Niets is minder

waar. De evenwichtsleer behelst de bescherming van de eigendom of het genot van onroerende goederen. Het vergoedingscontentieux van de Raad van State is ineengeschrumpeld tot «une peau de chagrin». De planschaderegeling is een totale miskleun. En de vergoeding bij onteigening behelst eens te meer slechts de bescherming van onroerende goederen. Kortom, naar Belgisch recht zijn wel onroerende goederen nog steeds de heilige koe bij uitstek, echter niet de mensen behoorlijk beschermd tegen onevenredige schade voortvloeiend uit rechtmatig overheidsoptreden.

Van Oevelen erkent dit alles wel — zie bv. blz. 175: «... de omvang van de vergoedbare planschade beperkt is»; blz. 209 (de laatste bladzijde!): «Ten slotte kunnen ernstige vragen worden gesteld naar de efficiëntie van het vergoedingscontentieux van de Raad van State...», — maar het komt niet ten volle tot zijn recht in het overdadige van de verwerkte documentatie.

Anderzijds moet echter onmiddellijk worden beklemtoond dat Van Oevelen in zijn kritische beschouwingen steeds tot een juist oordeel komt. Aldus waar hij de evenwichtsleer afweegt tegenover het vergoedingscontentieux van de Raad van State (nrs. 35-39) en stelt dat voor een extensieve interpretatie van de evenwichtsleer — d.i. het doortrekken daarvan tot alle gevallen waarin op niet-foutieve wijze andermans subjectieve rechten worden aangetast, inclusief de grondrechten van het individu —, extensieve interpretatie die o.m. wordt voorgestaan onder nr. 13.3 van de «Opgaven ter verbetering van de werking onzer instellingen in een democratische rechtsstaat», opgesteld door een werkgroep van de Vlaamse Juristenvereniging, geen ruimte is. De evenwichtsleer steunt op een te wazige grondslag. Daarenboven vergt een schadevergoedingsstelsel voor rechtmatige overheidsdaad met een algemeen toepassingsgebied een gespecialiseerde rechter, die, op grond van het beginsel van de gelijkheid van de burgers t.a.v. de openbare lasten, oordeelt, in billijkheid, rekening houdend zowel met de draagkracht van de burger als met de draagkracht van het bestuur. De Raad van State is daarvoor bij uitstek geschikt, maar moet dan wel de overdreven schroom bij het hanteren van het vergoedingscontentieux afwerpen.

Om met culinaire termen te besluiten: het preadvies van Drupsteen en het handboek/«preadvies» van Van Oevelen verdienen beide twee, zo niet drie sterren: een juridisch festijn. Drupsteen ligt meer in de lijn van de «nouvelle cuisine», Van Oevelen biedt een gargantueske maaltijd. Alleszins een keur van juridische gerechten.

Prof. dr. L.P. Suetens

BALIE

Orde van Advocaten te Ieper Samenstelling van de Raad der Orde

Stafhouder: mr. Ivan Snick; leden mrs. Luc Vanraes, Marc Mahieu, Jacques Bogaert, René Delobel, Guido Sedeyn en Marc Decramer.

Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. André De Becker; eerste-ondervoorzitter: mr. Johan Lievens; tweede-ondervoorzitter: mr. Eric Brewaews; oudvoorzitter: mr. Auguste Gooris; secretarissen: mrs. Werner Daem en Viviane Van Gheluwe; penningmeester: mr. Christine De Luyck; verantwoordelijke tijdschrift: mr. Bruno Maes; publicrelations: mr. Michel De Cuyper; feestleidster: mr. Martine Leo; bestuursleden: mrs. Johan Vlogaert en Hilde Vander Stichele; secretariaat: mr. Pieter Van Waeg.

Conferentie van de Jonge Balie te Ieper Samenstelling van het Bestuur

Voorzitter: mr. Michel Ryde; leden: mrs. Beatris Deconinck en Sylvain Colaert; afgevaardigde van de stagiairs: mr. Hendrik Camerlynck.

NOTARIAAT

Samenstelling van de Kamer van Notarissen van het Arrondissement Ieper

Voorzitter: mr. Lucien Catry; syndicus: mr. Etienne Claeys
Bouuaert; verslaggever: mr. Julien Barbier; penningmeester: mr.
Georges Vandenameele; secretaris: mr. Philippe Stockman;
leden: mrs. Jean Devos en Jean-Marie Lahaye.

MEDEDELINGEN

Postuniversitaire licentie Europees Recht aan de Rijksuniversiteit Gent

Aan de R.U.G. wordt een postuniversitaire licentie in het Europees recht ingericht met studieduur van 1 jaar.

De colleges en seminaries hebben zowel betrekking op het institutionele en materiële recht van de Europese Gemeenschappen als op de rechtsbescherming voor het Hof van Justitie en de nationale rechter.

Voor nadere inlichtingen: Seminarie voor Europees recht, Faculteit Rechten R.U.G., Universiteitsstraat, 4, 9000 Gent (tel. 091/25.76.51).

BERICHTEN

Eeuwfeest van de Vlaamse Juristenvereniging (1885-1985) te Gent op 18 oktober 1985

Op 18 oktober 1985 herdenkt de Vlaamse Juristenvereniging, gegroeid uit de op 14 oktober 1885 te Gent opgerichte Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden, haar honderdjarig bestaan.

Deze heuglijke gebeurtenis is voor iedere Vlaamse jurist van vandaag niet alleen een aanleiding om de nagedachtenis te eren van al diegenen die belangeloos een jarenlange strijd hebben gestreden voor de vernederlandsing van het gerecht, maar ook om zich te bezinnen over de nog niet voltooide taak van de Vereniging.

Programma

- 9.30 u.: Colloquium «Vijftig jaar taalwetgeving in rechtszaken», onder voorzitterschap van F. Van Parijs, eerste voorzitter em. van het Hof van Beroep te Gent.
J. Van Bael, notaris te Antwerpen, «De taal in de vennootschapsakten»
a. De Boungne, ere-notaris en ere-hoogleraar K.U.L. «De taal in de notariële praktijk»
c. Bevernage, advocaat te Brussel, «Taal en structuurvereisten in het Hof van Cassatie, de Raad van State en andere rechtscollages. Aanpassing aan de wet van 15 juli 1935».
- 15.00 u.: Academische zitting in de Aula van de Rijksuniversiteit, Volderstraat.
Prof. M. Storme, voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging «Herdenken van de Vlaamse Juristenvereniging».
A. de Vreese, raadsheer em. in het Hof van Cassatie, «De geschiedenis van de Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden en de Vlaamse Juristenvereniging»
B. Maes, advocaat, «Verleden, heden en toekomst van de Vlaamse Juristenvereniging».
Groet uit Nederland door Prof. mr. W.M. Kleijn, voorzitter van de Nederlandse Juristenvereniging
Na de zitting wordt een receptie aangeboden in het Pand, Onderbergen 1.
- 20.00 u.: Banket in het Bijlokemuseum

Bij gelegenheid van het eeuwfeest van de Vlaamse Juristenvereniging en de 50ste verjaardag van de vernederlandsing van het gerecht is onder de redactie van H. Van Goethem een prachtig geïllustreerd gedenkboek uitgegeven «Honderd Jaar Vlaams Rechtsleven».

Nationaal Verbond van de Magistraten van Eerste Aanleg — Algemene vergadering te Hasselt op 26 oktober 1985

Op 26 oktober 1985 zal te Hasselt in het Gerechtshof, Havermarkt nr. 10 de jaarlijkse algemene vergadering van het Nationaal Verbond van de magistraten van eerste aanleg plaatsvinden. Het gesprekstema van de vergadering is: Het Verbond 1970-1985: een terugblik ... een toekomst.

Programma:

- 9.00- 9.45 u: Aankomst — Gelegenheid een kop koffie met broodje te gebruiken.
9.45-10.00 u: Verwelkoming door de voorzitter — Toelichting bij en situering van het gespreksonderwerp.
10.00-11.30 u: Samenkomst in twee taalgroepen. De inleidende rapporten worden gebracht door dhr. Ph. Adriaensen, substituuat procureur des Konings te Hasselt en dhr. Fontaine, rechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik.
11.30-12.30 u: Plenaire vergadering met o.m. het administratief jaarverslag van de voorzitter en met de verkiezing van drie nieuwe bureauleden, waaronder de functie van voorzitter van het Nationaal Verbond.
13.00 u: Ontvangst door gouverneur Vandermeulen in het kasteel te Bokrijk — Receptie met navolgend lopend buffet (kosten: 750 fr.)
16.00 u: Geleide rondleiding in het domein Bokrijk.

Voor de echtgenoten van de deelnemende magistraten is in de voormiddag een geleid bezoek aan het Begijnhof en de Herckenrodeabdij voorzien.

Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 1985-1986

De Postuniversitaire Cyclus Willy Delva is dit jaar gewijd aan actuele problemen van het Handels- Economisch en Financieel Recht. De voordrachten worden gehouden te Gent van 11 oktober tot 13 december 1985 en te Antwerpen (U.I.A.) van 17 januari tot 7 maart 1986.

Programma voor Gent:

11 oktober 1985

- 16.00 u: Lex Mercatoria
Prof. H. Braeckmans U.I.A.
18.00 u: Misbruik bij documentair krediet
Prof. L. Simont, U.L.B., Advocaat Hof van Cassatie

18 oktober 1985

- 16.00 u: Recente ontwikkelingen inzake Belgisch en Europees mededingingsrecht
Prof. H. Swennen, en dr. R. Van den Berghe, U.I.A.
18.00 u.: Intellectuele en industriële eigendom: recente ontwikkeling in België en Europa
Prof. P. Eeckman, U.I.A.

25 oktober 1985

- 16.00 u: Recente hervormingen in de boekhoudwetgeving en de informatieverwerking
Prof. E. De Lembere, R.U.G.
18.00 u: Ontwikkelingen in het boekhoudwezen
De heer K. Van Hulle, Bankcommissie

8 november 1985

- 16.00 u: Aansprakelijkheid van de bankier bij kredietverlening
Prof. L. Cornelis, V.U.B., advocaat.

- 18.00 u: Aansprakelijkheid van bestuurders in vennootschappen
Prof. Y. Merchiers, R.U.G.

22 november 1985

- 16.00 u: Het bankgeheim hier en elders
De heer G. Dubois, directeur Juridische Dienst B.B.L.
18.00 u: Garanties op eerste verzoek
Prof. E. Wymeersch, R.U.G.

29 november 1985

- 16.00 u: Huidige ontwikkelingen in het verzekeringsrecht
Prof. H. Cousy, K.U.L.
18.00 u: Recente ontwikkeling in het Belgisch vennootschapsrecht onder invloed van het Europees Recht.
Prof. S. Fredericq, R.U.G.

6 december 1985

- 16.00 u: Actuele knelpunten in het faillissementsrecht.
De heer Y. Verougstraete, raadsheer in het Hof van Beroep te Brussel
18.00 u: Wet handelspraktijken: stand van zaken en toekomstige ontwikkeling
Prof. P. De Vroede, V.U.B.

13 december 1985

- 16.00 u: Tussenkomen van de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel in handelszaken, meer in het bijzonder in kort geding.
De heer Duplat, voorzitter Rechtbank van Koophandel te Brussel
17.15 u: Juridische invloed van het winsttoegmerk in het Handels- en Economisch Recht (slotrede)
Prof. G. Schrans, R.U.G.
18.00 u: Receptie

Het inschrijvingsgeld bedraagt 4.000 fr. en kan worden gestort op rekeningnummer 440-0485301-82 t.n.v. Postuniversitaire Lessencyclus W. Delva. Het secretariaat wordt waargenomen door de heer R. Dhase, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteitstraat 7, 9000 Gent (tel.: 091/25.76.51, nr. 300). Het programma voor Antwerpen wordt later aangekondigd.

Cursus te Leiden van Europees Vervoerbeleid in beweging

De Commissie Juridisch Post Academisch Onderwijs van de R.U. Leiden organiseert de cursus: Europees Vervoerbeleid in Beweging: wat zijn de mogelijke gevolgen van het arrest nr. 13/83 (Eur. Parlement versus Raad der Eur. Gemeenschappen)?

Programma: Het Europees vervoerbeleid is in de afgelopen jaren binnen de EEG nauwelijks van de grond gekomen, ondanks het feit dat het EEG Verdrag hierin voorziet. Dit heeft ertoe geleid dat het Eur. Parlement de Eur. Ministerraad voor het Hof van Justitie heeft gedaagd. Het Hof heeft hierover onlangs een uitspraak gedaan.

Het ligt in de bedoeling op deze dag de belangrijkste elementen van deze uitspraak te belichten. Tevens zal worden gezien wat de consequenties zullen zijn van dit arrest. Met name zal worden bekeken wat de praktische gevolgen zullen zijn voor het Nederlandse beroepsgoederenvervoer.

Cursusleider: prof. mr. P.J. Slot, hoogleraar economisch bestuursrecht aan de R.U. te Leiden

Docenten: mr. D.J. Keur, assistent juridisch adviseur, Ministerie van B.Z.. Prof. mr. H.G. Schermers, hoogleraar recht der internationale organisaties aan de R.U. te Leiden.

Doelgroep: allen die te maken hebben met de regulering van het beroepsgoederenvervoer.

Plaats: Gravensteen, Pieterskerkhof 6 te Leiden.

Datum: vrijdag 4 oktober, van 10.00-16.00 uur.

Prijs: f180,- inclusief cursusmateriaal en maaltijd.

Aantal deelnemers: ± 30.

Inlichtingen en inschrijving: bij de coördinator voor het juridisch PAO in Leiden, drs. E.H.V. Simoons-Haakma, Hugo de Grootstraat 27, 2311 XK Leiden, tel. 071-149641 tst. 223.

Internationaal congres te Nijmegen ter viering van 40 jaar Verenigde Naties

Op 7 november a.s. wordt aan de Katholieke Universiteit Nijmegen een internationaal congres georganiseerd ter gelegenheid van 40 jaar Verenigde Naties, onder de titel «Peace and security: Justice and Development».

Het congres wordt ingeleid door een vijftal (inter)nationaal vermaarde sprekers over de thema's: «Peace and security», «Justice and Economic Development», «The Role of International Law», «The U.N. system» en «Human Rights». Dit alles in het perspectief van 40 jaar Verenigde Naties.

De sprekers tijdens dit congres zijn: prof. dr. jhr. F.A.M. Alting von Geusau, professor internationaal recht aan de Katholieke Hogeschool Tilburg; J.H.R.B. van Royen, plaatsvervangend Directeur Generaal Internationale Samenwerking; M. Lachs, rechter aan het Internationale Hof van Justitie te Den Haag; H.Fohda, directeur van het U.N. Information and Liaison Office for the Benelux Countries te Brussel en prof. mr. P. Kooijmans, professor Internationaal Publiek Recht, Universiteit van Leiden en speciaal rapporteur onder de U.N. Conventie tegen martelingen.

's Middags biedt het congres gelegenheid tot verdere uitdieping van de vijf thema's in 10 werkgroepen, en wel zodanig dat zowel de politiek-historische en de juridische aspecten aan de orde komen. De voorzitters van de middag-werkgroepen zijn: mr. H. Scheltema, prof. dr. N. Sybesma-Knol, mr. J. Pronk, prof. dr. W.D. Verwey, prof. dr. I. Brownlie, prof. W. Riphagen, mr. P.R. Baehr, prof. P. Tavernier, prof. mr. T. van Boven en prof. dr. M. Bossuyt.

Het congres wordt georganiseerd door de sectie Internationaal Recht van de Katholieke Universiteit Nijmegen in samenwerking met het volkenrechtelijk dispuut «Robert Regout» en is mede geïnitieerd door «Het Nationaal Comité ter viering van 40 jaar Verenigde naties». De voertaal van het congres is Engels.

Voor meer informatie of inschrijfformulieren: prof. mr. K.C. Wellens of mevr.drs. I.A.C.M. van Wersch, Thomas van Aquinostraat 6, Postbus 9049, 6500 KK Nijmegen. Tel. 080-512338.

Congres Nieuwe Misbruikwetgeving te Groningen

Op 21 en 22 november 1985 vindt aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid te Groningen een congres plaats over «De nieuwe misbruikwetgeving».

Programma:

donderdag 21 november

- 14.00 u: Ontvangst
15.00 u: Opening door mr. F. Korthals Altes, minister van Justitie
15.15 u: Civielrechtelijke misbruikbestrijding, door prof. P. van Schilfgaarde
16.15 u: Aansprakelijkheid voor belasting- en premieschulden van rechtspersonen, door prof. P. Dortmond
17.30 u: Buffet
19.30 u: Aansprakelijkheid bij faillissement van de rechtspersoon, door mr. P.C. van den Hoek
20.30 u: Forum

vrijdag 22 november

- 9.30 u: Misbruik van buitenlandse rechtspersonen, door mr. H.L.J. Roelvink
11.00 u: Aansprakelijkheid in concernverhoudingen, door prof. H.J.M.N. Honée
12.00 u: Forum

Het inschrijvingsgeld bedraagt fl. 150 en kan worden gestort op rekeningnummer 32.51.78.356 t.n.v. Stichting Versym-Ivo. Voor nadere inlichtingen: mr. F. Van Bakelen, Turfstorenstraat 13, 9712 BM Groningen, tel.: 050-116046/116047.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor notarissen, 1984

n. 12, december

Van Sinay, Th., Is eventueel vruchtgebruik een eventueel recht?; X. In memoriam prof. Ridder René Victor.

Algemeen fiscaal tijdschrift, 1984

nr. 12, december

Delahaye, T., De bescherming van het privé-leven; D'Ursel, B. en Dhaeyer, B., B.T.W. en de schadevergoeding bij auto-ongevallen.

Ars Aequi, 1984

nr. 12, december

Drion, H., Ontmoetingen tussen recht en literatuur, enkele inleidende opmerkingen; Verkade, D.W.F., Literatuur en plagiaat; Van der Linden, N., «Ach, ik moest ook wat doen.» De verschillende verhoudingen van verscheidene juristschrijvers tot hun oorspronkelijke studie; Simon Thomas, V.E., «Gij zult niet bloemlezen, tenzij ...»; Fierstra, M., Het Europese recht en de verticale boekenprijzen; Sinninghe Damste, W., Van Oldenbarnevelt en Palamedes; Linssens, J., Naar een leenrecht voor auteurs en uitgevers; Van Hezewijk, R., De moraal van Holmes en Marlowe; Timmermans, W.A., Literatuur en censuur in de Sovjet-Unie.

Bank- en financiewezen, 1985

nr. 1, januari

Pacolet, J. en Geeroms, H., Het K.B. Cooreman-De Clercq: een evaluatie; De Lichtbuer, B., Noel, H. en Declève, X., L'Arrêté Royal n° 15: fondements, bilan et perspectives; Joine, A.M., Les fonds De Clercq: Un nouvel investisseur institutionnel en Bourse de Bruxelles; Segers, G., De evolutie van de financiële structuur bij de Belgische ondernemingen in de periode 1981-83.

Europees vervoerrecht, 1984

nr. 6

Karsten Schmidt, The Himalaya clause under the law of the Federal Republic of Germany.

Nederlands Juristenblad, 1984 en 1985

nr. 45/46, 22/29 december

Rijken, G.J., De exonerationclausule toch op de zwarte lijst?; De Boer, J., Wat kan de rechter doen aan in de wet neergelegde discriminatie?; Van Veen Th. W., Het nieuwe artikel 280 Sv.: doen alsof onze neus bloedt?; Smits, R.J.H., Verslag van de 61ste conferentie van de International Law Association (Parijs, 26 augustus - 1 september 1984); Rechtspraak Hoge Raad (civiele kamer, strafkamer en belastingkamer); X., Wetgeving; X., Berichten: Wegnemen van ongelijkheden tussen man en vrouw in het personen- en familierecht; Reactie van E.G.-commissaris op W.W.V.-maatregel; R.S.V.-enquête; Opening privé-post van ambtenaren in strijd met briefgeheim; Harde acties vaak noodzaak voor succes krakers; Administratienummers bij de rijksoverheid; Eigen minimabeleid gemeenten; X., Kamervragen: Lengte-eis bij benoeming in executieve politiedienst; X., Universitair nieuws: promoties.

nr. 1, 5 januari

Bruinsma, J.F., en Huls, N.J.H., De Centrale Raad van Beroep; Polak, J.M., De wetgeving van het Departement van Justitie; Van der Kooy, P.A.C.E., modellen tussen wal en schip? Artikel 2, lid 1, Eenvormige Beneluxwet inzake Tekeningen of Modellen; Schenk, W., Wordt de klok een halve eeuw teruggezet?; Ter Brugge, M., Verslag Jonge Balie Congres 1984: Deformalisering in de rechtspraak; Dölle, A.H.M., Parlementariërs zijn geen rechters. Reactie (met naschrift van Polak, J.M.); Van Rossum, E. (namens de beroepsgroep juristen van Amnesty International), Vervolgde juristen: Juristen in Syrië, Rechtspraak Hof van Justitie E.G. en Hoge Raad (civiele kamer); X., Wetgeving; X., Berichten: interim-rapport van de Commissie kleine criminaliteit; Ontwikkelingen Algemene Bijstandswet, Verdrag tegen foltering aanvaard; Invoering fiscaal nummer; Wijziging administratieve

rechtspraak bedrijfsorganisatie; Geweldsinstructie politie; X., Kamervragen: Parkeerbeleid gemeenten; X., Universitair nieuws: Promoties.

nr. 2, 12 januari

Polak, J.M., Regels voor regelgevers; Gonggrijp-Van Mourik, M., Stadsvernieuwing geregeld?; Jessurun d'Oliveira, H.U., Moet het Verdrag van New York van 20 februari 1957 betreffende de nationaliteit van de gehuwde vrouw nu wel of niet worden opgezegd?; Kistenkas, F., Voorwaardenscheppend reguleren ter zake van de lokale uitingsvrijheid: gemeenten toch nog met de billen bloot?; De Waard, B.W.N., Kort geding. Verslag van de Najaarsvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Procesrecht, gehouden op 23 november 1984; Rechtspraak Hoge Raad (civiele kamer); X., Wetgeving; X., Berichten: Aanwijzingen inzake terughoudendheid met regelgeving; Nieuwe wet op het Nederlanderschap; Advies seksuele geweldsmisdrijven; Incassobevoegdheid Stichting Reprorecht krijgt wettelijke basis; Vluchtelingenwerk Nederland; Het reclasseringswerk; X., Kamervragen: Heroïne-koeriersers.

nr. 3, 19 januari

Elzinga, W., Loeb, E., en De Groot, G.-R., Herziening van het naamrecht: vaders wil is nog steeds wet; Rabus, W.G., De oorlog tussen Irak en Iran als een bedreiging voor de neutrale scheepvaart. Enkele volkenrechtelijke aantekeningen; Van Luyn-Amelrooy, P.M.J., De niet-strafbare kraker, de strafbare Officier van Justitie; Zeegers, M., Gedwongen opname van psychiatrische patiënten. Verslag van de vergadering van het Psychiatrisch Juridisch Gezelschap op 13 oktober 1984; Feldbrugge, F.J.M., Geslachtsnaam, gelijkheid en identiteit; Rechtspraak Centrale Raad van Beroep; X., Wetgeving; X., Berichten: Verplichting van gemeenten bijstand te verlenen; Geschillen bij aanbesteding naar Raad van Arbitrage; Uitvoeringswetgeving voortvloeiend uit de heriene Grondwet; De Raad voor de Kinderbescherming; Geweldpleging tegen homoseksuelen; Ervaring met omgangsregelingen; X., Kamervragen: Aansluitingsverplichting op antenne-inrichtingen.

nr. 4, 26 januari

Bartman, S.M., Enkele concernrechtelijke aspecten van SER-advies 84/06; Doomen, J., en Koting, R., Straatverboden in kort geding; Arnold, J.G.M., Vereiste van vergunning ingevolge de Wet verontreiniging oppervlaktewateren voor indirecte lozingen, Vriesendorp, J.J., Is vergoeding van ideële schade na wanprestatie nu al mogelijk?; Rechtspraak Hof van Justitie EG en Hoge Raad (civiele kamer); X., Wetgeving; X., Berichten: Schorsende werking in assielzaken; Quotumbeleid voor vluchtelingen, Dienstplicht voor vrouwen; Vorm en taal van vonnissen; Verbrekking fiscale eenheid; Ademanalyse bewijsmiddel voor alcoholgebruik; X., Kamervragen: Zwarte lijst van verzekeraars; X., Universitair nieuws: promoties.

Recueil général de l'enregistrement et du notariat, 1985

januari

Cuvelier, A., Copropriété forcée — Saisie-exécution d'un appartement — Quid des arriérés de charges communes dus par le saisi?; A.C., noot onder Cass., 4 februari 1982 (deskundigenonderzoek inzake B.T.W. — vonnis van vrederechter waarbij deskundigenonderzoek wordt bevolen vatbaar voor hoger beroep).

Journal du droit international, 1984

nr. 4, oktober-december

Fallon, M., Le droit des rapports internationaux de consommation; Ruzie, D., Une expérience originale de coopération: la mise en valeur des ressources halieutiques du Golfe de Guinée; Chappez, J., noot onder Parijs, 25 maart 1982 (Frans-Pools verdrag van 5 april 1967 aangaande exequatur, onderzoek naar vaderschap, bewijzen); Bischoff, J.M., noot onder Cass. fr., 24 januari 1984 (vreemde wet, bewijs, sanctie); Depitre, M.S., noot onder Parijs, 8 november 1983 (erfopvolging, polygaam huwelijk); Courbe, P., noot onder Cass. fr., 15 november 1983 (buitenlands vonnis, exequatur, Frans-Algerijns verdrag); Wiederkehr, G., noot onder Cass. fr., 18 januari 1983 (buitenlands vonnis, echtscheiding); Derains, Y. en Jarvin, S., Chronique de sentences arbitrales.